

PHILOGIA

ФИЛОЛОГИЯ

39. SOFIA. 2021. СОФИЯ

Journal's scope

Philologia is an international academic publication in the field of philology – linguistics, literary studies, translation, cultural studies. It was established by the Faculty of Classical and Modern Philology at Sofia University “St. Kliment Ohridski” in 1977.

The materials published in the journal (scholarly articles, reviews, etc.) are blindly reviewed by two anonymous reviewers before acceptance for publication. The manuscripts can be in English, French, German, Spanish, Portuguese, Italian, Russian and Bulgarian.

Frequency: Two issues per year.

Профил на списанието

„Филология“ е научно списание, в което се публикуват материали в областта на всички филологически дисциплини – езикознание, литературознание, превод, културологични аспекти на филологическите изследвания, чуждоезиково обучение. Основано е през 1977 г. от Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Материалите (статии, обзори, научни съобщения, рецензии, хроники) се рецензират анонимно от двама независими рецензенти преди публикуването им в списанието. Приемат се ръкописи на английски, френски, немски, испански, португалски, италиански, руски и български език.

Списание то излиза два пъти годишно.

Главен редактор / Editor-in-Chief

Мадлен Данова – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Madeleine Danova – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Редакционна колегия / Editorial Board

Агнеш Бирталан – *Университет*
„Лоранд Йотвош“ (Унгария)

Agnes Birtalan – *Eötvös Loránd University*
(Hungary)

Айгул Бижкенова – *Евразийски национален*
университет „Л. Н. Гумильов“ (Казахстан)

Aigul Bizhkenova – *Eurasian National*
University (Kazakhstan)

Александра Багашева –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Alexandra Bagasheva –
Sofia University
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Александър Сторожук –
Санктпетербургски държавен университет
(Русия)

Alexander Storozhuk –
Saint Petersburg University
(Russia)

Александър Федотов –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Alexander Fedotoff –
Sofia University
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Ана Паула Коутиньо Мендеш –
Университет на Порто (Португалия)

Ana Paula Coutinho Mendes –
University of Porto (Portugal)

Анастас Герджиков –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Anastas Gerdjиков –
Sofia University
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Агила Демирджиоглу –
Университет Галатасарай (Турция)

Attila Demircioğlu –
Galatasaray University (Turkey)

Барбара Хлибовицка-Вепларш – *Универси-*
тет „Мария Склодовска-Кюри“ (Полша)

Barbara Hlibowicka-Węglarz –
Maria Curie-Skłodowska University
(Poland)

Венсан Ренер – *Университет „Люмиер“*
Лион 2 (Франция)

Vincent Renner – *Lumière University Lyon 2*
(France)

Галина Аврамова – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Galina Avramova – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Георг Шупенер – *Университет*
„Ян Евангелиста Пуркине“ (Чехия)

Georg Schuppener – *Jan Evangelista Purkyně*
University (Czech Republic)

Детелина Мец – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Detelina Metz – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Димитър Веселинов –
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ (България)

Dimitar Vesselinov –
Sofia University
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Корнелия Танчева – *Университет Питсбърг*
(САЩ), *Университет Корнел* (САЩ)

Kornelia Tancheva – *Pittsburg University*
(USA), *Cornell University (USA)*

Маргарита Руски – *Софийски университет*
„Св. Климент Охридски“ (България)

Margarita Ruski – *Sofia University*
St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

Марио Брдар – *Университет
„Йосип Юрай Щросмайер“*,
Осиек (Хърватия)

Милена Попова – *Софийски университет
„Св. Климент Охридски“* (България)

Ник Норууд – *Щатски университет Колъм-
бъс, Джорджия* (САЩ)

Осман Сенемоглу –
Университет Галатасарай (Турция)

Райнер Дормелс – *Виенски университет*
(Австрия)

Сурен Золян – *Арменска национална акаде-
мия на науките* (Армения)

Яна Андреева – *Софийски университет
„Св. Климент Охридски“* (България)

Mario Brdar – *The Josip Juraj Strossmayer
University of Osijek*
(Croatia)

Milena Popova – *Sofia University
St. Kliment Ohridski* (Bulgaria)

Nick Norwood – *Columbus State University,*
Georgia (USA)

Osman Senemoğlu –
Galatasaray University (Turkey)

Rainer Dormels – *University of Vienna*
(Austria)

Suren Zolyan – *National Academy of Sciences
of Armenia* (Armenia)

Yana Andreeva – *Sofia University
St. Kliment Ohridski* (Bulgaria)

Научен секретар / Associate Editor

Милена Йорданова – *Софийски универси-
тет „Св. Климент Охридски“* (България)

Milena Yordanova –
Sofia University St. Kliment Ohridski
(Bulgaria)

Администратор на сайта / Web Administrator

Симеон Хинковски – *Софийски универси-
тет „Св. Климент Охридски“* (България)

Simeon Hinkovski – *Sofia University
St. Kliment Ohridski* (Bulgaria)

Редактор / Language Editor

Веселина Стоянова

Veselina Stoyanova

Предпечат / Layout Editor

Веселина Стоянова

Veselina Stoyanova

Преводач / Translator

Александър Костов

Alexander Kostov

Технически сътрудник / Administrative Assistant

Лидия Христова

Lidia Hristova

PHILOLOGIA

ФИЛОЛОГИЯ

39. SOFIA. 2021. СОФИЯ

*Faculty of Classical and Modern Philology
Sofia University "St. Kliment Ohridski"*

*Факултет по класически и нови филологии
при Софийския университет „Св. Климент Охридски“*

София • 2021

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

© 2021 Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по класически и нови филологии
© 2021 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
ISSN 0204–8779

СЪДЪРЖАНИЕ & CONTENTS

ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА / LITERATURE AND CULTURE

<i>Илияна Чалъкова. Отражения в огледалото. Контекстуален прочит на творчеството на Паулина Шизиане.....</i>	11
<i>Iliyana Chalakova. Reflections in the Mirror. Reading Paulina Chiziane's Work in Context</i>	11

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

<i>Detelina Metz. Urlaub auf Dahamas. Die Wandelbarkeit der Werbung.....</i>	33
<i>Детелина Мец. Ваканция на домбамас. Разнообразието на рекламата</i>	33
<i>Пламен Цветков. Време за избори - време за плакати. Визуалната история на политическия плакат в Германия.....</i>	44
<i>Plamen Tsvetkov. Election Time - Poster Time. The Visual History of The Political Poster in Germany.....</i>	44

ЧУЖДОЕЗИКОВО ОБУЧЕНИЕ / FOREIGN LANGUAGE LEARNING

<i>Zsuzsanna Adrigán. Vermittlung kulturspezifischer Wörter im DaF-Unterricht für Studenten aus verschiedenen Kulturen an der Széchenyi István Universität in Ungarn.....</i>	59
<i>Zsuzsanna Adrigán. Imparting of Culture-Specific Words in Gfl-Teaching for Students with different Cultural Background at Széchenyi István University in Hungary</i>	59

РЕЦЕНЗИИ / REVIEWS

<i>Яна Андреева. За литературата като дар – 20 години от удостояването на португалския писател Жозе Сарамаго с Нобелова награда за литература.....</i>	77
<i>Yana Andreeva. Literature as a gift – 20 years since José Saramago's Nobel Prize in Literature</i>	77

<i>Бисерка Велева. За немско-български речник- Минимум на лингвистичните термини.....</i>	81
<i>Bisserka Veleva. About German-Bulgarian Dictionary-Minimum of Linguistic Terms.....</i>	81
<i>Гергана Петкова. Традиция и модерност - едно вълнуващо пътешествие из историята на японската литература.....</i>	86
<i>Gergana Petkova. Tradition and Modernity - a Breath-Taking Journey back to the History of Japanese Literature.....</i>	86

ХРОНИКА / EVENTS

<i>Виолета Добичина, Иво Панов. Дигитализация на висшето образование в контекста на Ковид-19 пандемията.....</i>	91
<i>Violeta Dobichina, Ivo Panov. Digitization of Higher Education in the Context of the Covid-19 Pandemic</i>	91
<i>Simeon Evstatiev. Arabic and Semitic Studies at Sofia University and the Shifting Interactions of Bulgaria with the Middle East and Islam.....</i>	97
<i>Симеон Евстатиев. Арабистика и семитология в Софийския университет и променящите се взаимодействия на България с Близкия изток и исляма.....</i>	97
<i>Дениза Георгиева. Серия онлайн семинари, посветени на Африка.....</i>	101
<i>Deniza Georgieva. Online Seminar Series Dedicated to Africa.....</i>	101
<i>Магдалена Маркова. Уебинар „Език и професионална комуникация 4“.....</i>	106
<i>Magdalena Markova. Language and Professional Communication 4 Webinar.....</i>	106

Изисквания към авторите.....	111
Author's guidelines	121

ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

LITERATURE AND CULTURE

Отражения в огледалото. Контекстуален прочит на творчеството на Паулина Шизиане

Илияна Чалъкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Illyana Chalakova. REFLECTIONS IN THE MIRROR. READING PAULINA CHIZIANE'S WORK IN CONTEXT

Abstract. In 1990, Paulina Chiziane published the first novel written by a woman in Mozambique. The work of the contemporary Mozambican author is often seen as a mission as regards the central position of the female characters and social problems. The present study is aimed at placing Chiziane's novels in the context of the historical development of the literary writing in Mozambique, highlighting the main genre and aesthetic preferences and pointing out the main topics, motifs and figures because of which they belong to the literary heritage of the African Portuguese-speaking country. The comparative overview contributes to knowing better, in the literary studies' context in Bulgaria, the Mozambican literature, giving a panoramic view of the particulars and logic of the evolutionary processes and creating a basis not only for its independent study, but also for larger comparative interpretations.

Keywords: Mozambique, literature, evolution, context, Chiziane.

Илияна Чалъкова. ОТРАЖЕНИЯ В ОГЛЕДАЛОТО. КОНТЕКСТУАЛЕН ПРОЧИТ НА ТВОРЧЕСТВОТО НА ПАУЛИНА ШИЗИАНЕ

Резюме. През 1990 г. Паулина Шизиане публикува в Мозамбик първия роман, писан от жена. Творчеството на съвременната мозамбикска авторка често пъти се разглежда в значението му на мисия спрямо централно разположените женски образи и поставените остри обществени проблеми. Настоящата студия цели да представи романите на Шизиане в контекста на историческия развой на художественото творчество в Мозамбик, като очертае основните жанрови и естетически предпочитания и като открие основните теми, мотиви и фигури, чрез които те се причисляват към литературното наследство на африканската португалоезична държава. Съпоставителното наблюдение дава своя принос в българската литературоведска среда за опознаването на мозамбикската литература, хвърляйки панорамен поглед към спецификата и логиката на протеклите еволюционни процеси и създавайки основа не само за нейното самостоятелно изследване, но и за по-широки сравнителни тълкувания.

Ключови думи: Мозамбик, литература, развой, контекст, Шизиане

Безспорен е фактът, че само доброто познаване на макротекста на литературните практики в дадена страна в диахронен и синхронен план осигурява необходимия когнитивен инвентар за осмислянето и тълкуването на творческия пример на отделния индивид. В повечето случаи родени и събудени за живот от литературната продукция на собствената държава, творческите търсения на индивида остават завинаги приласкани в по-силна или по-слаба степен в обобщаваната в национални определения прегръдка. Закономерна е необходимостта да се признае, че заключенията и коментарите на нечие творчество са немислими извън всеобхватната рамка на причинно-следствените зависимости от действителността, в която е създадено или която го е породила в идеологически и/или в емоционален план.

През 1990 г. Паулина Шизиане става първата жена, която публикува роман в Мозамбик. Петте авторски романа, които излизат в следващите малко повече от двадесет и пет години, представят Шизиане като автор визионер по отношение на общественото развитие на Мозамбик и затвърждават писането на авторката като мисионерски акт, що се отнася до огласяването на редица въпроси, свързани с положението на жената в съвременното мозамбикско общество. Нито моментът на появата на първия мозамбикски роман, написан от жена, нито тематичното ветрило, което се разгръща с творчеството на Шизиане, представляват случайност в развоя на литературата на Мозамбик, поне що се отнася до десетилетията след втората половина на XX в. Закономерна е и необходимостта от разполагането на творческия опит на Паулина Шизиане в етапите на изнамирането и еволюцията на литературата на Мозамбик.

Към подобно начинание, разбира се, се подхожда със задълбочен поглед в особеностите на националния макротекст, със съзнанието за основанията, които позволяват някои от характерните черти в наративния пример на Шизиане да бъдат обвързани с утвърдени нагласи в развитието на мозамбикската литература, както и с убеждението в значимостта на подобно панорамно разполагане на творческия опит на първата романистка на Мозамбик предвид по-скоро спорадичната ѝ представеност в изследователски текстове в областта на африканските португалоезични литератури. Значението на подобен кратък обзор в конкретната българска литературна и литературоведска среда е и сравнително слабото познание сред читателските и критическите среди в България на тематичните и естетическите тенденции в литературната история и съвременност на Мозамбик. Като се има предвид сравнително късната дата, която поради исторически и политически причини се счита за начална в развоя на културния, в това число и на литературния живот на Мозамбик, естетическите, тематичните и стиловите съпоставки между Шизиановото творчество и традицията, за която се счита периодът от малко повече от едно столетие, могат да бъдат заключени единствено в рамките на XX и XXI в.

Настоящият обзор няма амбицията, нито пък целта да изчерпва всевъзможната налична информация за литературните преживелици на Мозамбик през последния век, а се стреми най-вече да обобщи и да коментира явления, които са обусловили чрез въздействието си определени творчески търсения, целенасочено са били подбрани за миметичен обект или просто се асоциират с белезите на Шизиановата наративност.

Белези на мозамбикската литература

Видяна от птичи поглед, картината на мозамбикската литература се характеризира с някои основни положения, чиято съвкупност осигурява и нейното разпознаване като африканска португалоезична литература. Мозамбикската литература е литература на обновлението, литература, основана на португалския принос, литература в продължаващ процес на еманципация на белетристиката, постколониална литература на противопоставяне между израстващото и утвърждаващо се чувство за национална принадлежност и португалския принос. Подобни противоречиви особености на пръв поглед отхвърлят варианти за възможна водеща линия на вътрешна еволюция. Такава обаче все пак се осигурява от практиките на себевглеждане, на привнасяне на западни тенденции в социокултурната действителност на страната. От друга страна, богатството на тази литература се състои тъкмо в противоречивото съвкупяване на разнородни и противостоящи характеристики като единствена възможност за осигуряване на съществуването. Ако трябва да се перифразират тези основни моменти от картината на мозамбикската литература, за да бъде описано творчеството на Паулина Шизиане, то платното ще изглежда по следния начин: обновление в полето на националните нагласи, разбирания в областта на родово-половите изследвания, творене на литература на женския глас благодарение на португалския принос, който предоставя езика на колонизатора като средство за експресия, възходящо развитие между първия и последния издаден роман на авторката, избор на повествованието като основна творческа форма, постколониално творчество с по-слабо или почти незабележимо намерение за противопоставяне за сметка на силно изразен опит да се представят, подкрепят или отхвърлят съществуващи мозамбикски етнокултурни традиции.

Във времево отношение творчеството на Паулина Шизиане безспорно се разполага в полето на постколониализма, посочен като една от основните особености на мозамбикската литература. Постколониалният период обаче се явява едва пети в историята на тази национална литература, поне според периодизацията, предложена от португалския литературовед Пиреш Ларанжейра в книгата му *Африкански португалоезични литератури* (1995). Проблемите на периодизацията и по-конкретно въпроса за първия мозамбикски автор коментира и Фатима Мендонса в изследването си *Мозамбикска литература* –

история и творчески примери от 1988 г. Периодите, предложени както от Ларанжейра, така и от Мендонса, имат своите напълно оправдани логически основания, но при Ларанжейра схематичното им очертане е извършено така прецизно, че предлага ясна и лесно запомняща се картина на основните характеристики в литературната експресия на Мозамбик през миналия век.

Прохождането на литературата на Мозамбик

Историята на литературната продукция на Мозамбик до средата на 20-те години на XX в. разполага с оскъдни и откъслечни текстове, които, дори и прилежно систематизирани и надлежно анализирани, не биха могли да дадат основание за обобщаване на съществени тенденции, за които да се очаква да бъдат следвани в останалите десетилетия до края на века. Този първи период от историята на мозамбикската литература се определя от изследователите най-общо като годините на подготовката, на „прохождането“ (Ларанжейра 1995: 256) на литературата в Мозамбик. Това са години, в които се *коват оръжията* за бъдещата битка за утвърждаване на националната литература.

Днес се знае за съществуването на известен репертоар от ориенталски влияния в периода преди установяването на португалската власт над държавата, които по-късно са отхвърлени от колонизаторите. С колонизирането на държавата от страна на Португалия нови навици и обичаи са привнесени в мозамбикския бит, сам по себе си разнолик, като се има предвид племенното и лингвистичното разнообразие на страната както в исторически, така и в съвременен план. Процесът на привнасяне на нови порядки и традиции се превръща в един от стълбовете на съвременната мозамбикска култура. Този процес е улеснен от лингвистичната доминация, тъй като устното творчество, което е най-силното средство за културно общуване в периода, не успява да се затвърди и да окаже такъв отпор на влиянието на европейската литература в лицето на португалската литература, че то да бъде ограничено за сметка на местните културни специфики. Резултатът от този сложен процес на културно напластяване е полагането на основите на националната литература на Мозамбик и по-точно на писаната литература на Мозамбик върху примера на западния литературен канон.

През втората половина на XIX в. португалските завоеватели започват да влагат средства в създаването на печат и училища, както и в налагането на португалския като официален език в своите африкански колонии. Оттогава най-общо датира появата на писмена литература на португалски език на тези народи, включително и на мозамбикския. Поезията от този период в Мозамбик, Сао Томе и Принсипи и Гвинея Бисау преповтаря европейския поетически канон, представен от колонизаторите. Въпреки че традиционното устно творчество продължава да циркулира сред местното население, интелектуалните среди, които се зараждат, започват постепенно да го отхвърлят (Секо 1999).

Откъслечните творби от този период са далеч от намерението да представят мозамбикското културно различие, което доста по-късно намира място в интелектуалната и творческата изява в страната. Литературата от тези десетилетия получава чувствителен тласък с въвеждането на печатарството през 1854 г., без обаче да се наблюдават съществени еволюционни резултати, както се случва в Ангола – другата по-голяма португалска колония в Африка от този период. Кампош Оливейра и Жоао Албасини са почти единствените представители на мозамбикската литература от епохата на нейното „прохождане“.

Пустинната панорама на тази литература е ограничена единствено в полето на поезията като жанр за разлика от предпочитанието към повествованието при Шизиане. В тематичен план периодът не предлага възможности за значими съпоставки с творчеството на съвременната авторка, но все пак е редно да бъдат очертани немаловажните паралели в категоричното извеждане на водещото значение на черния цвят и в акцента върху социалния произход и върху описанията на родната земя, разбираана както като цялата територия на Мозамбик, така и като неговата регионална разчлененост.

„Прохождането“ на мозамбикската литература условно приключва с публикуването на сборника с разкази *Книга на болката (O Livro da Dor)* на Жоао Албасини през 1925 г.¹, който отваря път за ново поколение автори, предимно поети. На тях се отдават заслугите за прелюдията към съграждането на същинската мозамбикска литература.

Мозамбикска прелюдия към същинска литературна изява

Вторият период от развоя на мозамбикската литература се свързва най-вече с името на Руй де Нороня. Той е наследник на късния португалски романтизъм, на португалската – западна и християнска – традиция, а текстуалната и идеологическата стратегия в творбите му очертава първите рамки на особеното чувство на мозамбикска принадлежност. Извеждането напред на колониалната тематика, на въпроса за изработването и оцеляването на националната култура в рамките на колониалния режим и разчупването на господстващите дотогава практики на епико-героично представяне, характерни за поемите на Нороня, са въпроси, от които Паулина Шизиане слабо се интересува. Причините, разбира се, се коренят в различното време, в което живеят и творят двамата автори. Нерационално е очакването, че двадесет или тридесет години след извоюването на независимостта въпросът за колониализма ще продължава да стои на дневен ред през погледа на същата потребност. За очевидни моменти на паралелизъм обаче със сигурност може да се говори по отношение на последователността на Нороня в представянето на сцени от природата

¹ Мендонса счита сборника за първата творба в историята на мозамбикската литература.

и племенните традиции на Мозамбик и тълкуванието на проблеми, свързани със самоосъзнаването на индивида. Изобилстват примерите на племенни обичаи и ритуали, както и моментите на себеоглеждане и у героите и героините в романите на Шизиане.

Малко на брой и слаби по сила са свързващите нишки, които могат да бъдат установени между творчеството на Шизиане и тези първи два периода от историята на мозамбикската литература. Това все пак са годините на първи стъпки, в които личат единствено индивидуални, откъслечни, епизодични и трудни за систематизиране примери за произвеждане на литературни образци.

Извоюване на автономност на мозамбикската литература

Едва в самия край на първите два периода, или по-скоро в началото на третия, идва силният и осъзнат порив към създаването на независима литература в Мозамбик по примера на Кабо Верде². Едва в началото на 20-те години на XX в. идва времето на истинските поети на Мозамбик, което се простира до началото на организираната съпротива срещу колониалния режим през 1964 г. Това са годините, в които мозамбикската литература окончателно извоюва своята автономност спрямо португалската, обръща по-съществено внимание на естетическата страна на литературната продукция и изковава идеята за национална потребност от съзнание за единство и за принадлежност към групата. Събужда се нов порив за писане и четене, подтикнат от новите разбирания за свобода из целия африкански континент. Търсят се нови пътища за бъдещо развиване на съзнанието за проблемите на колониализма и националното единение. Съвременната португалска литература в лицето на своя първи модернизъм, на неореализма и на презенсиализма³ заедно с кабовердеанската и бразилската литература се превръща в конкретен пример за възможни пътища за развитие за много от проходащите португалоезични национални литератури в Африка през XX в., в това число и на мозамбикската. В началото на 50-те години на XX в. „кандидат-писателите“ в Мозамбик по думите на Ларанжейра (1995: 260) се оказват най-силно повлияни от едновременното въздействие

² Литературата на Кабо Верде – още една от петте бивши португалски колонии в Африка, която извоюва политическата си независимост също през 70-те години на XX в. – се характеризира с по-силна напредничавост и с по-голяма дързост в трактовката на въпросите на колониализма в сравнение с литературата на Мозамбик.

³ Презенсиализъм е оригинално португалско течение, което води началото си и дължи разгръщането си на естетическите концепции на артистичния кръг около списание „Презенса“, чийто първи брой излиза в северния португалски град Коимбра през 1927 г. Презенсиализмът има основно значение за разпространението на модернизма и представлява втората фаза на модернисткото течение в Португалия, която е по-силно критически и по-слабо творчески ориентирана.

на неореализма и на специфичното литературно и политическо движение на негритюда.

Неореализъм, детайлизиран в спецификата на женския образ, и леки нюанси на негритюд, свързани с непървостепенни социални алюзии и позовавания на факти от колониалното минало в романите на Паулина Шизиане, са възможните междувремеви мостове, които биха могли да бъдат построени за нуждите на настоящото сравнително позициониране. Немалко са и другите причини за творческо безпокойство, които Шизиане наследява от този период, когато излиза първият и единствен брой на емблематичния културен и поетически вестник „Мсахо“, който освен всичко друго носи името на песен от племенната група шопе, от която произхожда и самата Шизиане.

По примера на анголския вестник „Менсажем“ „Мсахо“ си поставя за основна задача създаването на условия за писане и издаване на образци на национална литература в перспективите на току-що пробудилите се разбирания и усещания за мозамбикска принадлежност. Интелектуалните стремежи на страниците на „Мсахо“ са съсредоточени в градежа на национална литература, здраво стъпила върху традиционната култура, но отворена за приноса и участието и на външни фактори. Призив за създаване на независима национална литература се съдържа в гласа на много автори от средата на ХХ в. в Мозамбик, сред които изпъква гласът на Ноемия де Соуза, считана за първия неоспоримо национален мозамбикски автор. Националният поет Жозе Кравейриня, за когото става дума малко по-нататък в изложението, неслучайно я определя като „първия наистина мозамбикски автор по рождение и по високата стойност на създадената поезия“ (Кравейриня 1952: 40).

Тематични и стилови паралелизми: Ноемия де Соуза и Паулина Шизиане

Подтикната до голяма степен от гражданските си възгледи, Ноемия де Соуза е отдадена на проблемите на колониализма, на съпротивата и на расовата дискриминация, които в поетическото си творчество поднася в тоналностите на неореализма и негритюда. Тези проблеми изобилстват в обикновените описания и изграждането на по-сложни социоекономически сюжети. Отчуждение и чувство за подчиненост са сред основните белези на поезията на Соуза, която, било когато отправя открити обвинения, било когато описва тихото вътрешно терзание, съдържа в себе си силен социален заряд. Това са и първите белези на асоциация с наративното творчество на Паулина Шизиане. Доказателства и при двете авторки за вярата и гордостта от факта, че са африканки, както придаването на висока човешка и естетическа стойност на черното наследство са константната употреба на етнически референции, които описват физическото и културното пространство на Африка – континент все още некултуризиран според западните разбирания на този термин, –

чийто живот дори в средата на XX в. остава тясно и изключително свързан с природата⁴. Поезията на Соуза и прозата на Шизиане са свидетели, все още само състрадателни и оплакващи конкретни условия на човешко съществуване – социално и политическо при Соуза и по-подчертано социално при Шизиане. Дискурсът и при двата женски гласа е екзалтиран, изпълнен с емоция, заключен в употребата на възклицателни, апелативни изрази и други средства за установяване на близост с читателя. Соуза съумява да изнамери силите и вдъхновението, необходими за да се пише за народа, към който се принадлежи. Същата вътрешна необходимост да се пише за общността, от която произхожда, е водеща и в петте романа на Шизиане и потвърдена лично от съвременната авторка в множество нейни интервюта за португалоезичната и чуждоезичната преса през последните три десетилетия.

Още преди да опознае особеностите на френскоезичния *négritude*, но запозната с разбиранята на американкия *blackness*, хаитянския индуизъм и кубинския *negrismo*, Соуза пише поеми с ясно изразена негърска преднамереност, като с това предизвиква изригването на негритюда и в Мозамбик. Творчеството ѝ се разполага на граница, която дели неореализма от почти интуитивното развиване на разбиранята за негритюда. А естетическото съчетание на неореализъм с негритюд никога, по думите на Ларанжейра (1995: 272), не е било толкова силно изразено в историята на литературата на Мозамбик. Идеите на негритюда при Соуза са възприети и поднесени с негърска изтънченост, подчертавайки расовата специфика в неореализма и превръщайки се не само в антибуржоазна, но и в антиимпериалистка естетика. Негритюдът на Соуза се характеризира с поривиста емоция, породена от силно експресивната натура на авторката, но неореализмът е този, който поддържа идеологически и естетически телесното единство на нейната поезия.

Впоследствие съчетанието на неореализъм с негритюд се оказва естетически обвързващо за почти цялата мозамбикска литература или поне за литературата на страната до началото на постколониалния период. В частния случай на романовото творчество на Паулина Шизиане по-силно функционално натоварена изглежда неореалистката страна на съчетанието. Въпреки че главните героини у авторката са негърки, този факт не е експлицитно представен и трудно би могло да се говори за негритюд в същите рамки на разбиранята и естетическите нагласи на Соуза от средата на XX в. в Шизиановите романи, където черни и бели, почти равнопоставени в изживяването на своята индивидуална социална, психологическа и емоционална драма, населяват неореалистката картина на постколониалните съвремения на Мозамбик. Процеси на противопоставяне по оста колониализъм–съпротива почти напълно отсъстват,

⁴ Последното заключение важи с изключителна сила за романа *Любовна балада на вятъра* на Паулина Шизиане.

не са ярко представени или имат по-скоро поддържаща функция в романите на Шизиане. Все пак особено интересна се оказва проекцията на чувството за подчиненост при Соуза в повествованието на Шизиане. Пречупването е толкова силно, че е отпратило това чувство в ново проекционно поле. Чувството за подчиненост при Шизиане е характерна особеност на женските образи, а доминатор, противно на най-спонтанните очаквания, породени от паралела със Соуза, е не колонизаторът, а обобщената фигурата на мъжа, или по-скоро патриархалните разбирания за неговите функции съгласно културните и етническите порядки в обществените единици, към които се числят и в които живеят представените женски образи.

Ако се направи опит да се обърне посоката на проекции, любопитен се оказва и въпросът, след като женската тематика в романите на Шизиане е толкова широко застъпена, биха ли могли да бъдат открити примери на подобен акцент и в поезията на Соуза. Малко на брой са стихотворенията, в които първата мозамбикска авторка поставя в центъра и разглежда съсредоточено и изключително женски образи. Емблематична е поемата ѝ *Негърка (Negra, 1950)*, в която читателят става свидетел на разрушаването на поетическия мит за пленителната, за дяволската същност на черната жена. Екзалтираният тон на Соуза представя нейната фигура като фигура на майка – черна майка, символ на самата Африка. Основната тема в произведението е свързана с неразбирането и неспособността на хора, външни за културния свят на Мозамбик и Африка, да възпеят черната жена, черната майка. Друга поема с женски привкус е посветена на „девоиците от доковете“ (*Moças das Docas, 1951*). Чувството за единение в общата нелека социополитическа и етническа съдба на тези момичета удивително силно напомня на героините на Паулина Шизиане от предпоследния ѝ роман *Никеч. История за полигамия (2002)*, които, след като първоначално открито се противопоставят една на друга, по-късно се съюзават в борба срещу общата си съдба на поразени от безмилостния и неочакван удар на традиционната полигамия. Както Шизиане, така и първата мозамбикска авторка е поставила в първо лице репликите на героините си, което прави неореалистското портретиране на образи от културната и етническата действителност още по-силно и по-въздействащо.

Соуза все пак остава много по-силно социално и антиколониално, отколкото културно и етнически ангажирана в поетическото си творчество. Тя принадлежи към периода от мозамбикската литературна история след Втората световна война, който, както вече беше споменато, се оказва решителен за съграждането на новия, на същинския облик на националната литература на Мозамбик. Тъкмо този факт е причината нейният съвременник Жозе Кравейриня да я определи като „вестоносец“ (Кравейриня 1952: 42), като предвестник на новите времена в тематичното и естетическото развитие на художественото творчество в страната.

Шизиане в контекста на творчеството на националния поет Жозе Кравейрия

Далеч по-малко имплицитни връзки в сравнение със Соуза съществуват между творчеството на Кравейрия и творчеството на Шизиане, но затова пък диаметрално противоположно изразеното жанрово предпочитание е повече от удивително. Жозе Кравейрия е считан за националния поет на Мозамбик. В творбите му ведно се преплитат нишките на неореализма, на негритюда, на почти напълно осъзнатото вече чувство за мозамбикска принадлежност и на силен порив към освобождение. Темите остават обърнати към колониалния свят на колонизирани и колонизатори. Кравейрия настойчиво разглежда проблемите на робството и расовото разделение, отправя остри критики към западната цивилизация, подчертава и защитава жизнестойчивостта и чувствителността на отделния индивид, за сетен път отдава значимото на негърската традиция, издига в култ природата и всичко това, като използва услужливите модели на негритюда и неореализма. Централно разположеното намерение в полето от основни стремежи е да бъде съградена независима поетическа мозамбикска идентичност. Изковаването на тази идентичност се основава на едновременно любовна и иронична лиричност, каквато се чете и в репликите на главната героиня от романа *Никеч* на Паулина Шизиане например при нейните същевременно вълнуващи и поразителни разговори с огледалния ѝ образ. Явен в творчеството на Кравейрия е фактът, че дава превес на посланието за сметка на изразността – колебание, за което Шизиане като че ли е установила равновесие, а именно въздействаща изразност на женския глас и централно поставен поразителен по мащаби социален проблем от мозамбикската съвременност във всеки един от романите ѝ. Експресивността на Кравейрия се поддържа преди всичко от иронията, от изобилието на прилагателни и сюрреализиращи елементи във възхвалата на негърското тяло, на традиционната етническа култура. Подобен поглед към произхода, негърските африкански корени и културното наследство на Мозамбик отправя и Шизиане. Народни традиции и племенни приказки присъстват широко както в поемите на Кравейрия, така и в романите на Шизиане.

Един от най-значимите паралели между поетическото творчество на Жозе Кравейрия и романовото творчество на Паулина Шизиане безспорно е поставянето в центъра на човешки персонажи, които изпъкват на фона на социални драми и/или на индивидуални драми, породени отново от отрицателното въздействие на обществената среда. Способността на лирическия „аз“ да отправя въпроси на първо място към самия себе си, а след това – и към другите какво е да бъдеш мозамбиканец при Кравейрия прелива в способността на героините на Шизиане да отправят въпроси към себе си и към другите какво е да бъдеш жена в Мозамбик и в света на африканските племенни традиции. По отношение на изразността съществен паралелизъм, който сравнителният, ма-

кар и незадълбочен прочит разкрива, е огледалното взаимоотносяване на нарративната поезия при Кравейриня и поетическата нарративност при Шизиане.

Първи мозамбикски нарративни образци: съпоставителни наблюдения

В съпоставителното наблюдение дотук нарративното творчество на Паулина Шизиане беше разгледано на фона единствено на образци от поезията и това не е приумица на авторката, нито пък целенасочено избран метод, чрез който да се открият по-ясно изразени черти на контраст например, които да способстват за нейното евентуално специфично позициониране в развоя на литературната история на Мозамбик. Но ако е така, тогава логичният въпрос е възможно ли е за повече от половин век литературна история, колкото и плахи да са нейните претенции за национално звучене в началните два периода, да не е създадена нито една творба в немерена реч? Отговорът на този въпрос е утвърдителен и не би се променил дори да бъде поставен под фокуса на най-задълбочените изследователски проучвания. Първата мозамбикска творба в проза, която представлява сборник с разкази, е отпечатана едва през 1964 г., която условно се счита за начална на нов етап в идеологическите, тематичните и естетическите търсения на литературата на Мозамбик. Това се оказва и периодът на относително равновесие в писането на поезия и проза от страна на мозамбикските автори – относително, защото предпочитанията към поезията все пак се запазват.

Началото на този четвърти период в литературната история на Мозамбик е свързано най-вече с прохождането на организираната борба за национално освобождение и приключва именно с извоюването и установяването на независимостта през 1975 г. Поезията от това десетилетие се характеризира с отчетлива антиколониална тематика и идеологизиране на въоръжената борба. Противно на основните тематични стремежи обаче, 60-те и 70-те години на ХХ в. са времето, когато в Мозамбик се изграждат и утвърждават много интелектуалци, писатели и хора на изкуството с неопределена, колебаеща се, двойствена националност. Тази особеност до известна степен влиза в разрез със стремежите за създаване на истинска национална мозамбикска литература, които бяха посочени по-горе в изложението. Това обаче е периодът, в който литературата на Мозамбик рязко и в положителен смисъл разширява кръгозора си, излиза от натрапчиво прагматичната си почти единствена ориентация към себеутвърждаване и започва силно да се влияе от естетическите предпочитания, от търсенията и реализациите на чуждоземните културни традиции.

В този смисъл припознаването на нарративния текст е най-голямото завоевание на този период, а за нуждите на настоящото съпоставително представяне това припознаване има смисъла на формалната жанрова предпоставка за

бъдещата творческа изява на Паулина Шизиане. Автор на сборника с разкази *Годидо и други разкази (Godido e Outros Contos, 1952)*, който разтваря вратите към възможностите на наративния текст и за останалите мозамбикски литературни творци, е Жоао Диаш, като той почти веднага е последван от Луиш Бернардо Хонуана. Значението на двамата автори може да се разглежда в смисъла на изобретяване на парадигма за развитието на прозата в Мозамбик, еднакво приложима както за нуждите на разказа, така и за нуждите на романа. Подобна универсална приложимост се подкрепя от факта, че превърналият се впоследствие в емблематичен сборник на Хонуана *Ние убихме Нечестивия (Nós Matámos o Cão-Tinhoso, 1964)* е пример за съществени вътрешнотекстуални отношения на взаимопроникване между разказите, които не само създават усещането за прочит на роман, но и са на предела да се превърнат в такъв. От времето разположение на тези първи наративни образци в историята на мозамбикската литература става ясно, че наративната изява на Паулина Шизиане в края на ХХ и началото на ХХІ в. далеч не е закъсняла, а тъкмо напротив, идва да се включи в изграждането на общите все още прощаващи традиции на писането в немерена реч в страната.

Твърде далеч от тематиката на родово-половата и етнокултурната диференциация, налична в романите на Шизиане, обаче остават темите от разказите на Хонуана. Със седемте текста от сборника авторът поднася на читателското внимание многолик свят на социални отношения в политическата организация на колониалната държава. Едни до други се нареждат образи сред административните представители на колонизатора и институциите на идеологическия му апарат. Обрисувана е тъжната и мрачна картина на социалната трагедия по времето на упадания вече колониален режим в средата на ХХ в., но в някои от персонажите се прокрадват известни аспекти на социално и расово самоосъзнаване. Разказите от *Ние убихме Нечестивия* поставят акцента върху социалните проблеми на експлоатацията и на расовото, класовото и образователното разделение сред населението на Мозамбик през този период. Безусловен наследник на неореализма, но без да заявява изрично симпатиите си към това течение, Хонуана съумява да го съвмести и с митологията на антигероите, така силно разпространена в Америка по същото време⁵, както и да изгради пред очите на читателя почти съвършен кинематографски образ.

Горепосочената функционална взаимосвързаност на разказите на Хонуана осигурява и предпоставките за появата на първия същински роман в историята на мозамбикската литература. Значението на сборника на Хонуана е революционно за разбиването на разпространеното поне до края на първото десетилетие след Втората световна война определение на Мозамбик като ко-

⁵ Паралели тук са възможни с бразилския модернист Марио де Андраде и със северноамериканското бийт поколение в лицето на Джек Керуак.

лония на поети. Да се посочи категорично едно-единствено заглавие за първи роман в литературната история на страната обаче, се оказва твърде сложен и нелишен от противоречия проблем. По причини, свързани с произхода и принадлежността към твърде консервативно настроен политически кръг, името на Гилерме де Мело и заглавието на неговия роман *Корените на омразата* (*As Raízes do Ódio*, 1965) на практика не се споменават в изследователските текстове, посветени на историческия развой на литературата в Мозамбик до средата на 90-те години на XX в. В своя учебник *Африкански португалоезични литератури* Пиреш Ларанжейра все пак изглежда по-склонен да приеме *Корените на омразата* за първия мозамбикски роман независимо от урбанистичната гледна точка на белия човек в него (Ларанжейра 1995: 293). Първи роман за останалите източници обаче си остава *Бауепа*⁶ (*Portagem*) на Орландо Мендеш от 1966 г. Ларанжейра също приема *Бауепа* за първи мозамбикски роман от гледна точка на безспорната му мозамбикска принадлежност и перспективата на критика срещу господстващите отношения в мозамбикското общество през 50-те и 60-те години на миналия век. Романът разглежда проблемните отношения в обществото от гледната точка на тяхната колониална вкорененост, представя драмата на мулата в състояние на шок, след като се е осъзнал в заобикалящата го обществена среда на противоречиви отношения между бели и черни, между черни и черни, след което пристъпва към безмилостно разголване на практиките на доминация и расизъм. От подобен идеологически заряд в тематично отношение следва заключението, че неореализмът в мозамбикските мотиви естествено и пряко продължава да господства в творческите практики на националните автори и след втората половина на 60-те години на XX в. Постепенно обаче се подготвя пътят към прерастване на фузията между неореализъм и негритюд в нов вид разбиране за национална принадлежност.

Ако Мело и Мендеш остават първите според различните гледни точки автори на романи в Мозамбик, Паулина Шизiane безспорно е първата жена автор на роман в страната. Има нещо съдбовно и неслучайно в избора на първата мозамбикска романистка да постави в центъра на вниманието в книгите си проблематиката на женската чувствителност, принудена да оцелява в социалните порядки на общество, доминирано от мъжете, в което жената е колонизирана два пъти – веднъж от страна на политическата система и втори път от страна на родово-половата си принадлежност и патриархалния ред в етнокултурен план. Макар на пръв поглед да изглежда, че твърде силно се отдалечава в тематично отношение от гореспоменатите двама, считани за първи, петте романа на Шизiane красноречиво говорят за умело заимстваната

⁶ Заглавието тук се цитира по кратките бележки за живота и творчеството на Орландо Мендеш в *Антология на мозамбикската литература* (съст. Петър Петров). София: Пет плюс, 2003.

склонност към представяне и обсъждане на обществените проблеми на деня. В този смисъл Шизиане не се отклонява от поставеното през 60-те години на ХХ в. начало в писането и публикуването на романи в Мозамбик, а от нова плоскост за социално наблюдение по новаторски измества фокуса и извежда на преден план незасяган досега нюанс на отношения в социума, а именно този на родово-половото различие и/или противопоставяне.

Поетически хоризонти на развитие до независимостта

Литературата на Мозамбик от 60-те и 70-те години на миналия век все по-уверено върви към институционализирането си в регулярна система от творчески практики. Ситуацията на социокултурен космополитизъм в гетото, която изживяват всички колониални градове през периода, се затвърждава в поетическата експресия на тетрадките *Калибан* (*Caliban*), които периодично излизат в столицата на Мозамбик през 1971 и 1972 г. Шекспировата алюзия в заглавието им красноречиво свидетелства за продължение в трактовката на политическия, социалния и културния сблъсък на колонизирани с колонизатори. Тетрадките *Калибан* търсят основанията за изграждането на националното чувство в кръстосването на културата на племена и народи, интегрират абстрактната и интимистката литература в антиколониалната борба за национално освобождение. *Калибан* разпространяват и творби на чужди поети с доказана стойност, като Т.С. Елиът, Збигнев Херберт и Мариан Мур.

Един от съставителите на тетрадките е и противоречивата в литературните изследвания на Мозамбик личност на поета Руй Кнопфли. Той добре познава англосаксонската поезия, както и цялата западна традиция. Кнопфли избира за стиховете си дискурса на философията и диалектиката. Поезията му се характеризира с дълбоките и болезнени колебания на идентичността, произтичащи от съзнанието за непреодолимо вътрешно разкъсване между два свята – световите на Шекспировите Просперо и Калибан, на колонизатора и колонизирания. Някои от поемите на Кнопфли представляват истински химн за свобода и независимост на индивида. Константни са търсенето на отговори на въпросите за човешката идентичност и въпросът за позиционирането на индивида спрямо другите, спрямо света и спрямо корените. В цялата му поезия ясно прозира прочитът на Т. С. Елиът, Жорже де Сена⁷ и Уолт Уитман.

Тематиката за болезнените колебания на идентичността при Кнопфли, за позиционирането на индивида в условията на дадена етнокултурна среда и волята за извоюване на свобода и независимост на личността е централна и

⁷ Жорже де Сена е португалски автор, на когото принадлежат емблематични сюрреалистични опити в областта на поезията. Творчеството му съдържа черти на екзистенциализма, пример за които е новелата му *Чудотворният физик* (*O Físico Prodigioso*, 1966).

за романите на Шизиане, където обаче фокусът от общочовешкото разбиране е стеснен до общоженското възприятие.

Периодът между 1964 и 1975 г. от историята на мозамбикската литература в тематичен план остава свързан преди всичко с интелектуалния вариант на борбата за освобождение и установяване на независимостта. Опитите за самовглъбяване и опознаване на вътрешните личностни територии са вече налице, но тепърва предстои тяхната честота да се усилва. В жанров аспект припознаването на прозата е постижение, което само по себе си говори за поетия от литературата на Мозамбик път на приобщаване към моделите на креативността в световен мащаб.

Консолидиране на извоюваната автономност

Годините след установяването на независимостта са наречени от Ларанжейра условно период на „консолидиране“ (Ларанжейра 1995: 262). Най-сетне е настъпило времето, когато изчезват и най-малките съмнения относно автономността на мозамбикската литература. В новите политически времена патриотичният екстаз се затвърждава като основна тематична линия. Постепенно приемливост добиват идеите за пълна свобода на творческия дух при извеждането и обсъждането на теми, сред които и много теми табу до момента, като съжителството на раси и смесването на култури, като междуполовите отношения и практиките на полигамията, които разглежда и самата Паулина Шизиане. Именно този пети период задава отправната точка и тематичната и естетическата ориентация на съвременната мозамбикската литература.

Първите години на периода се характеризират с публикуването и разпространението на текстове, пръснати или невидели бял свят дотогава заради условностите на колониалния режим. Основен тип текстове са творбите с преобладаващ патриотичен патос и култ към героите в борбата за извоюване на независимостта. В началото на консолидационния период доминират поезията, литературната критика, културноактивистките текстове и антропологичните изследвания. В контекста на Шизиановия акцент върху фигурата на жената и нейното положение в пейзажа на мозамбикското общество сред тези творби заслужава да се отбележи издаденото от Жозе Кравейриня елегично отдаване на почит към починалата му съпруга *Мария* (*Maria*, 1988).

В началото на 80-те години на XX в. се заражда ново поколение интелектуалци, писатели и творци, чиито идеи намират материален израз в списание „Шаруа“ (*Charrua*) – „Рало“ в превод от португалски език. Поколението разширява концепцията на изведеното преди това понятие за мозамбикска принадлежност. Под съмнение е поставен смисълът на културната и интелектуалната изолация като средство за съхранение на националната идентичност, затвърждава се разбирането за уникалния авторов почерк и уважението към изворите на творческо вдъхновение. Красноречиво свидетелство за тези

нови разбирания за писано изкуство е публикацията на Марсело Пангуана във втория брой на „Шаруа“, според когото „дълбоко в себе си всеки автор е това, което е. Дали стилът му е херметически затворен, или не, той е точното мерило за неговата значимост. Изворите на вдъхновение могат да бъдат едни и същи, но никога няма да бъдат написани по един и същ начин реалностите, почерпани от тези извори“ (Пангуана 1984: 7).

Друга основна линия на развитие на литературата през десетилетието след независимостта са усиленото заемане и пресъздаване на образци от народното творчество и тяхното умело вплитане във възприетия вече дискурс на португалската литературна традиция, подправен с френски, английски и бразилски влияния. Поетическият дискурс на тази литература в лицето на Луиш Карлош Патраким понякога внушава усещания от традицията на романтизма, прозират чертите на любовния лиризм, който облекчава драматичното напрежение. Преднамерено търсената чистота на лирическият изказ обаче, свързана с влиянието на португалските поети Антонио Рамош Роза, Гащао Круш и Ерберто Елдер, не нарушава принципите на вкоренения в африканството и мозамбикството изказ, който системно и целенасочено заявява своята екзотика и подчертава белезите на регионалната и националната самобитност. За Патраким особено важна цел е деколонизацията на речта и експеримента с наративните структури, разбирани като средство да се припомнят идеи за забравени персонажи, от чийто сбор се създава литература със самобитен облик⁸. От една страна, стои разбирането, че литературата, основаваща се на националната легитимност, не може да си позволи риска да се превърне в пропаганда, а от друга – съзнанието, че опитът за вкореняването ѝ в националните ценности може да ограничи значещата ѝ стойност в общочовешки мащаб.

Критичният поглед на авторите от този период все пак трудно надхвърля патриотичните летви, трудно се отказва от перспективата на неореалистко съживените националистки нагласи. Доказателство за това е историческият роман *Уалалани (Ualalapi)* на Унгулани Ба Ка Коза, който излиза през 1987 г. Сюжетът на романа на места придобива чертите на фантастична история по примера на южноамериканския магически реализъм. Твърде близки по тези белези са и сюжетните линии, които Паулина Шизiane прокарва в някои от романите си, като в дебютния си текст *Любовна балада на вятъра (Balada de Amor ao Vento, 1990)* или в по-късния *Седмата клетва (O Sétimo Juramento, 2000)*. Други допирни точки на Шизiane с емблематичния роман на Ба Ка Коза са вътрешната гледна точка към сглобената пред читателските очи етнокултурна мозайка на Мозамбик, емоционалният заряд на интригата и напрегатата атмосфера. Шизiane обаче остава далеч от подчертано исторически

⁸ Тезата си Патраким излага в предговора към сборника с разкази *Свечерени гласове (Vozes Anoitecidas, 1987)* на Мия Коуто.

ангажираната наративност на Ба Ка Коза, която преувеличава историята, като я отвежда до прага на мита. *Уалалани* е текст, който се храни от хетерогенни дискурси в притоворечив диалог помежду им – текст, чиято авангардна структура се опитва да внуши на читателя ясно усещане за историческа фикция, но все пак фикция, произтичаща от националистически основан стремеж към естетическо утвърждаване.

Литература на разказвачи на истории

Постколониалният период отчита появата на най-големия брой автори с признати достойнства и обещаващ потенциал и без съмнение намира кулминация във фигурата на Мия Коуто. Жанровете, в рамките на които работи, са разказ, роман и хроника. Всичките му творчески изяви в тях поставят в положение на експозиция, сблъсък и анализ разноликите култури и вярвания на хората на Мозамбик. Това сякаш е авторът, до когото романовите характеристики на Паулина Шизиане се доближават най-силно. И двамата творци съумяват в много силна степен не само да уловят културното и етническото многообразие на своята страна, но и да го предадат на читатели от близки и далечни пространства по красноречив и емоционален начин. Произход, раса, обичаи, легенди при Коуто и Шизиане се хранят от най-разнородна материя. Тази характеристика е особено отчетлива при Коуто, по-видима при него, отколкото при всеки друг мозамбикски автор и всеки друг африкански португалоезичен автор. Етносоциалното пространство, което присъства в творбите на Коуто, обхваща богати и разнолики културни вселени – африканска, лузитанска, китайска, индийска, арабска, гоанска⁹. Белетристичната дейност на Коуто поставя началото на творческа вълна, която разклаща известната монолитност, която се е установила в мозамбикската литературна традиция до момента. Същият този нов по природа творчески устрем става предмет на широка полемика, която кара Коуто да излезе в защита на въображението и да отправи критика срещу онези, които искат да заключат творческото писане само и единствено в рамките на безспорната действителност.

Творчеството на Коуто представлява хармонична комбинация от елементи от различни култури, която излага в емоционална композиция етническата мозайка на Мозамбик. Въпреки вътрешното етнокултурно разнообразие, което представят, текстовете му безспорно притежават лесно установим мозамбикски облик. В страна на поети Коуто налага наративния капацитет посредством истории, които се редят като спомени на самото чувство за принадлежност към всичко мозамбикско. В основата на историите при Коуто винаги стои

⁹ От азиатската област Гоа – бивша португалска колония, понастоящем най-малкия щат в Индия.

нещо, случило се в действителност, но също така текстът никога не пропуска да припомни на читателя, че художественото писане претворява преживяната действителност по твърде субективен начин и чрез съзнателно упражняване на измислицата произвежда друга, различна действителност. Особено силна както при Коуто, така и при Шизиане е себerefлексията по въпроса за двояката природа на писането, която се заключава в особеното взаимодействие, което съществува между разказване и измисляне; достатъчно е да се припомни фактът, че и двамата автори в интервюта за пресата без колебание при всеки удобен случай определят себе си просто като „разказвачи на истории“.

Особеното очарование, което текстовете на Коуто притежават и което прави авторския му глас разпознаваем сред множеството съвременни африкански и африкански португалоезични писатели, се основава според Пиреш Ларанжейра на четири основни компонента: силно изразен стремеж към творене в областта на речта, който не само поражда, но и се стреми да утвърди лингвистични и литературни различия във вътрешността на самия език на колонизатора; реализъм в описанието на действията и характерите, средата, обичаите, социалните типажии; изненадваща намеса на въображението, на фантастичното, което превръща същия този почти социален реализъм в непредвидим одухотворяващ реализъм по думите на анголските автори Енрике Абраншеш и Пепетела, клонящ към магическия реализъм на южноамериканците Габриел Гарсия Маркес и Карлос Фуентес; хумор, който се изгражда посредством интригата и в който са замесени ситуации и случки, персонажи и имена, самото повествование, речта и изказът (Ларанжейра 1995: 314–318).

Коуто – най-превежданият съвременен мозамбикски автор, който е наречен от Ларанжейра „мечтател на истини“ и „изобретател на спомени“ (Ларанжейра 1995: 309) – в интервю за португалския ежедневник „Публико“, взето неслучайно от понастоящем най-популярния в международен план съвременен анголски писател Жозе Едуардо Агуалуза, дава може би най-правилното разбиране за първопричините и характеристиките на досегашното си творчество: „...има я тази мозайка, не само от раси, а и от култури – култури, които маркират част от нещо, което все още е само проект: мозамбикство“ (Коуто 1990: 9).

С публикуването през 1992 г. на романа на Коуто *Лунатична земя* (*Terra Sonâmbula*), представен и на български език в превода на Даринка Кирчева за издателство „Панорама“, според Ларанжейра приключва петият период от историята на мозамбикската литература. Значението на този етап от разволя на художественото творчество на Мозамбик е най-вече в преосмислянето на политическия ангажимент на писаното слово в исторически план и в обръщането към естетиката на литературния текст, последвани от проправянето на пътя за ново поколение автори, което има възможността да работи в условията на приемливост на свободната литературна изява, на свобода за коментар

на теми табу, на съжителство на раси и смесване на култури, които понякога изглеждат на пръв поглед противоположни и обременени с непреодолими конфликти помежду си. Мозамбикските автори, които творят в периода от 90-те години на миналия век насам, сред които са и Мия Коуто и Паулина Шизиане, представят нови посоки на вече заявеното чувство за мозамбикска принадлежност, като подчертават характерната му хибридна и многоликата му културна същност.

Литературна експресия в контекст

Литературата на Мозамбик, подобно на останалите африкански португалоезични литератури, приканва към контекстуален прочит, като се има предвид силната ѝ историческа обвързаност с протичащите политически и социални процеси в страната, а също и очевидният факт, че е плод на относително кратък до момента еволюционен процес. Въпреки това мозамбикската литература успява да запази така жизнено необходимото равновесие между естетическото и социалното, като поставя акцента върху вътрешната африканска диалогичност, превърнала се в типична характеристика. Колониалният период изиграва решаваща роля за оформянето на основните белези на литературата на Мозамбик поне за един относително дълъг период от време. Така литературата на тази страна се оказва разделена на колониална и постколониална, като това условно разделение се основава на причини от исторически и политически характер. Колониалната литература на Мозамбик според Ларанжейра допринася за формирането на способност да се гради имагинерна мисъл, която впоследствие, в условията на друга идеологическа ориентация, се превръща в литература. С други думи, колониалната литература начертава карта на въображението, културата и мисълта на онова, от което ще излезе нова литература, предвестница от своя страна и на една нова държава (Ларанжейра 2003: 25).

Възхвалата на черната раса и съчетанието на неореализъм с негритюд в услуга на конструирането на националната идентичност за целите на борбата срещу колонизатора през колониалния период преливат без сътресения в новото творчество и в способността за творене чрез въображението на основата на мозамбикската етнокултурна и етносоциална многоликост и вярванията на мозамбиканеца през постколониалния период. Мозамбикското чувство за принадлежност като осъзнато желание в постколониалния период вижда бъдещото си разгръщане, основано на един нов вид реализъм, понякога магически, в представянето на среда, обичаи, социални типажки и полово раличие. Авторите от поколението на постколониалния период се радват на „това изключително обстоятелство: да бъдат съвременници на собствената си страна. Нацията се ражда с тях. А това създава възможности за дълбоко (...) съучастничество. Ние измисляме нашата родина“ (Коуто 2002: 11).

Признателност

Настоящата студия е разработена като част от научноизследователската дейност, възложена по проект „Жените на Мозамбик. Социология на женската фигура в романовото творчество на Паулина Шизиане“ в изпълнение на третия етап на Националната програма „Млади учени и постдокторанти“. Авторката изказва най-искрената си благодарност за финансирането, отпуснато в рамките на програмата, което позволи да бъде осъвременена и допълнена представената по-горе панорама на историческия развой на мозамбикската литература.

Библиография

- Agualusa, J. E. (1990). “A autenticidade está a nascer agora”, *Público*, 17 de julho, pp. 8–9.
- Couto, M. (1987). *Vozes Anotecidas*, Caminho, Lisboa.
- Couto, M. (2002). “Inventar a pátria”, *Jornal de Letras*, 18 de Setembro, p. 11.
- Craveirinha, J. (1952). “Noémia de Sousa”, *Mensagem*, nº 2-4, pp. 40–42.
- Ferreira, M. (1987). *Literatura Africana de Expressão Portuguesa*, vol. 2, ICALP, Lisboa.
- Laranjeira, P. (1995). *Literaturas Africanas de Expressão Portuguesa*, Universidade Aberta, Lisboa.
- Laranjeira, P. (2003). “A miopia face ao celeiro. Literatura colonial e mensagens”, *Jornal de Letras*, 2 de abril, p. 25.
- Mendonça, F. (1988). *Literatura moçambicana – a história e as escritas*, Universidade Eduardo Mondlane, Maputo.
- Panguana, M. (1984). “Reformulação da Linguagem”, *Charrua 2*, AEMO, Maputo, p. 7.
- Secco, C. L. T. (1999). *Antologia do mar na poesia africana de língua portuguesa – Moçambique/São Tomé e Príncipe/ Guiné-Bissau*, UFRJ, Rio de Janeiro.
- Teixeira, I. C. S. (2015). *Ecossistemas Feministas na Literatura Moçambicana Contemporânea*, Novas Edições Acadêmicas, Porto Alegre.

Гл. ас. д-р Илияна Чалъкова

ichalukova@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assist. Prof. Piiyana Chalakova, PhD

ichalukova@uni-sofia.bg

Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’

15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria

ЕЗЫКОЗНАНИЕ

LINGUISTICS

Urlaub auf Dahamas. Die Wandelbarkeit der Werbung*

Detelina Metz

Deutsche Angestellten-Akademie (Esslingen)

Detelina Metz. URLAUB AUF DAHAMAS. DIE WANDELBARKEIT DER WERBUNG

Abstract. The mantra of the 21st century is, or maybe it was, to be successful. Our currently Corona-shaped world is dominated by concerns. The world has become unpredictable for people and the feeling of powerlessness prevails. Advertising keeps pace with the zeitgeist, but has to be able to build bridges to the future (Metz 2016, 103). What traces is the crisis leaving behind in the advertising industry, which advertising messages are particularly important to us? These and other questions will find their answers in the article.

Keywords: transdimensional communication, value change, interculturally widespread emotions, color, symbol.

Детелина Мец. ВАКАНЦИЯ НА ДОМБАМАС. РАЗНООБРАЗИЕТО НА РЕКЛАМАТА

Резюме. Мантрата на XXI в. е, а може би по-скоро беше, да си успешен човек. Светът, който в момента носи тежкия отпечатък на коронавируса, е завладян от тревога. Той стана непрдсказуем и сред нас владее чувство* на безпомощност. Рекламата не само винаги е била в крак с духа на времето, но е и доказала способността си да строи мостове към бъдещето (Metz 2016: 103). Дали сегашната криза оставя следи в рекламния бранш, кои са особено важните за нас послания, които излъчва? Този и други въпроси търсят отговор в статията.

Ключови думи: трансdimensionална комуникация, ценностна трансформация, интеркултурно обусловени емоции, цвят, символ

* Заглавието е рекламен слоган, възникнал вследствие рестрикциите за пътуване. Формата е контаминация от дом и Бахамски острови.

<https://www.choretaki.com/blogs/maria-gabriele-wosien/2018-02-19-ananke-die-macht-des-schicksals>

1. Einführung

Es war einmal ... eine wunderschöne Welt. Und das Märchen endet hier. Was war das bitte für ein verrücktes Jahr? Ein Jahr, das man ehrlicherweise gerne hinter sich lässt. 2020 hat uns verunsichert, verängstigt, verletzt. 2020 war schwer, unvorhersehbar und Besorgnis erregend.

Die Welt ist nicht mehr das, was sie mal war. Dieser Satz wird mehrfach in verschiedenen Kontexten wiederholt und wird den Antike-Denkern zugeschrieben. Auch bis heute empfinden wir ihn als zeitgemäß, weil unsere Wirklichkeit als ein sich ständig veränderndes Phänomen beschrieben werden kann (Metz 2016, 157). „ 2020 war ein Jahr der Prüfungen, Tragödien und Tränen. Aber ein neues Jahr liegt vor uns. Und damit sehen wir Hoffnungsschimmer. Wenn wir in Einheit und Solidarität zusammenarbeiten, werden wir 2021 zu einem Jahr der Heilung machen (Antonio Guterres, Twitter 29.12.2020).

Sogar in den schwierigsten Zeiten treibt die Entwicklung voran und die Weichen werden in Richtung „Zukunft“ gestellt. Die Welt wird sich verändern. Ob wir die Gleichen bleiben oder aber Andere werden? Wir haben die Chance, uns einer Neubewertung zu unterziehen.

2. Transdimensionale Kommunikation

Es ist eine sprunghaft beschleunigte Globalisierung der Weltwirtschaft zu beobachten. Die zunehmend intensivere Vernetzung der Volkswirtschaften nimmt zu. Die Einführung des Internet seit Mitte der 1990er Jahre hat zur Ausbildung einer globalen Informations- und Mediengesellschaft geführt, in der Angehörige sehr unterschiedlicher Kulturen miteinander kommunizieren (Lüsebring 2008,3). Das Phänomen der Migration und das des Massentourismus sind zweifellos die wichtigsten Triebkräfte der weltumspannenden interkulturellen Kommunikation.

Demnächst wird hier unter interkultureller Kommunikation die mediatisierte interpersonale interkulturelle Kommunikation gemeint, wobei die Aufmerksamkeit auf die interkulturelle Adaption von (Werbe)botschaften liegt. In diesem Beitrag wird das weitgefächerte Problemfeld auf die Verstehenskompetenz¹ eingeschränkt, „die die Fähigkeit betrifft, symbolische Zeichen anderer Kulturen lesen, verstehen und interpretieren zu können...“ (Lüsebring 2008, 9).

Wir leben in einem Zeitalter, das ohne Zweifel als globales Zeitalter bezeichnet werden kann. Die Globalisierung schafft die Basis für eine Weltgesellschaft, führt zu einer **Wertewandlung**. Das wichtigste Merkmal unserer Zeit ist die unaufhaltsame Entwicklung der neuen Technologien, die zur Vervollkommnung der Kommunikationsmittel führt, die ihrerseits die Rolle eines Katalysators für den Informationsaustausch spielen. Die Menschheit bereitet sich in einem schnellen Tempo für eine vierte industrielle Revolution vor. **Industrie 4.0** ist die Bezeichnung für ein Zukunftsprojekt zur umfassenden Digitalisierung der industriellen Produktion (wikipedia.org, Stand 04.01.2012). Die industrielle Produktion soll mit moderner Informations- und Kommunikationstechnik verzahnt werden. Technische Grundlage sind intelligente und digital vernetzte Systeme. Die Vernetzung und die Informationstransparenz sind die wichtigsten Gestaltungsprinzipien der vierten industriellen Revolution.

Die Bedingungen für die Kommunikation haben sich in den letzten Jahrzehnten in dramatischer Weise geändert. In einer Weltgesellschaft kommuniziert der neue Weltbürger **transdimensional**. Dementsprechend verändert sich auch die Mediengesellschaft. Ich glaube, dass die Medien in der Krisenzeit eine neue Rolle übernommen haben: nicht nur zu informieren, sondern auch zu therapieren.

In der Studie „Medien der Zukunft 2020“ (marketing.ch/Studie_4) werden nach einer umfangreichen Umfrage von Konsumenten die künftigen Entwicklungen zusammengefasst:

1. Die Mediennutzung wird um 15% steigen. Gewinnen werden vor allem die Bewegtbildinhalte. **Der Trend:** Verschiebung der Mediennutzung in Richtung „Video“.
2. 70% der Konsumenten leben immer mehr in einer multi-Screen-World, in der sie verschiedene Screens souverän miteinander kombinieren.
3. Parallele Nutzung mehrerer Medien. Der Reiz des Neuen ist vorbei. Die Parallelnutzung von TV und Internet ist nicht wegzudiskutieren.
4. Die Mediennutzung ist **flexibel und mobil**. 92% der Konsumenten führen mehr und mehr „mobile life“.
5. Die neuen medialen Möglichkeiten und die Informationsflut **überfordern die Konsumenten**. Über 30% von ihnen berichten, dass es ihnen schwerfällt,

¹ Zur Verständlichkeit von Text(sort)en vgl. Pavlova (1995, 2019).

zu entscheiden, was sie anschauen/hören/lesen sollen.

6. **Fernsehen** bleibt Unterhaltungs-, Eintauch- und Entspannungsmedium **Nummer 1**. Das Fernsehen ist auf ganz besondere Weise im Alltag der Konsumenten verankert. Auch für jüngere Zielgruppen ist das TV-Gerät im Wohnzimmer unverzichtbar.

7. Die sozialen Medien werden erwachsen. Ihre Rolle verändert sich: Der erste große Reiz ist vorbei. Sie spielen heute eine weniger wichtige Rolle als vor drei Jahren. Als wichtigster Grund nennen die Konsumenten **die Rückbesinnung auf die reale Welt**.

8. Fernsehwerbung bleibt weiter hoch im Kurs, spannender und noch wirksamer. TV-Werbung hat **deutlich mehr Einfluss auf die Kaufentscheidung** der Konsumenten als Printmedien (20%), Werbung im Internet (18%) oder Direct Mails (12%). Nach der Umfrage hat die TV-Werbung die reichweitenstärkste Werbeblöcke.

Die technologische Entwicklung lässt sich kaum aufhalten. Unternehmen testen bereits das Potenzial der künstlichen Intelligenz. Wo diese Entwicklung enden wird, ist heute kaum abzusehen.

Nach meiner Ansicht können mit der Hilfe von Trends Veränderungen in der Gesellschaft beschrieben, Strömungen erfasst und Aussagen über die Zukunft getroffen werden.

2.1. Die Werbung als Vorreiter der Zukunft

Die Kommunikationsentwicklung hat unsere Welt schon in ein „globales Dorf“ verwandelt, was zur Universalisierung der Werte führt. Die Werbung spielt die führende Rolle in diesem Prozess der Angleichung und führt zu einer Universalisierung des globalen Mixtums. Die Werbung, wie jede Kommunikation, orientiert sich nach den Werthaltungen der Verbraucher. Für die Werbekommunikation sind vor allem grundlegende Trends zu beachten, die auf das Konsumentenverhalten durchschlagen. Für Kroeber-Riel/Esch (2011:45) sind die wichtigsten:

- Erlebnis- und Genussorientierung,
- Gesundheits- und Umweltbewusstsein,
- Betonung der Freizeit,
- internationale und multikulturelle Ausrichtung,
- Suche nach Individualität in der Balance mit der Gemeinschaft,
- wachsende Verantwortungsbewusstsein und Sinnsuche,
- der Wert der Zeit.

Metz (2016, 118-123) sieht die Notwendigkeit, einmal über Trends 2010-2013 zu sprechen und über Werbe-Trends 2013-2015.

Werbe-Trends 2010-2013

1. Die Sinnorientierung nimmt an Bedeutung zu.
2. Die Werbung wird als eines der Kultursymbole der globalen Welt bezeichnet.
3. Marken, die sich für Gesellschaft und Umwelt einsetzen, genießen bei Verbrauchern den Vorzug.
4. Der Zeitgeist speaks English.
5. Zeit gewinnt an Wert.
6. Die Slogans werden auffällig kürzer.
7. Slogans werden doppeldeutiger.
8. Die meist benutzten Wörter sind *wir* und *mehr*.
9. Slogans mit dem Stichwort *Zukunft*.
10. Die Forderung *be simple* lautet *be great*.

Werbe-Trends 2013-2015

1. Wir schaffen das!
2. Die Generation Y wird politischer und pragmatischer.
3. Bevorzugtheit der digitalen Prägung.
4. Der Tatendurst der Generation R – experimentierfreudig und entspannt.
5. Die digitale Generation braucht mehr Transparenz.

Vorläufige Tendenzen 2021

Aufgrund der Rangliste von slogans.de (Stand 10.01.2021) werden einige Tendenzen formuliert, die dem heutigen Stand meiner Überlegungen entsprechen:

1. Die Anzahl der Slogans auf **Englisch** steigt rasant. Knapp über 40% der neuesten Slogans „sprechen“ Englisch. Es gibt auch Werbesprüche, die Englisch/Deutsch konzipiert sind. In meiner „Favoriten“-Rangliste belegt folgender Slogan die erste Position: *Tackle deinen Hunger (Dr. Oetker)*.
2. **Regional und digital:** Der Branche „Ernährung“ werden die meisten neuen Slogans zugeteilt:

So genießt die Schweiz. Seit 1869. (Hirz, CH)

Ich kaufe regional, das geht auch digital. (Kaufhaus)

Zum Arzt zu gehen, ohne zum Arzt zu gehen.

3. **Bio und vegan:** Der Konsum an Bioprodukten nimmt enorm zu: *Nix als Natur (Möller- Nature)*; *Vertrau deiner Natur (BioBloom AT)*; *Das isst die Zukunft (Food for Future)*; *Null Zucker. Original Geschmack (Schweppes Zero)*. Man

spricht von einer **Vegetarischen Revolution**. *Iglo* macht den bösen Wolf zum Veganer und hat eine ganze Werbe-Campagne *Iglo Green Cousine*.

4. Das Thema „**Technologie**“ kommt auch nicht zu kurz. Es ist kein Wunder, dass die Slogans hauptsächlich englisch „sprechen“: *Feel next level (EA Sports)*; *Viel Power. Viel Farbe. Viel Wow (Apple iPad Air)*; *Alles auf Pro (Apple MacBook)*

5. **Finanzen** haben in der Krise viel energischer für ihre Produkte geworben: *Rechnen Sie mit uns (Migros Bank)*; *Gemeinsam für dich (Generali)*; *Wir sprechen südlich (Sparkasse Südpfalz)*; *Gute Gelegenheit für eine neue Bank (Bank Cler Zak)*.

6. Einige Wörter gewinnen an „**Macht**“ (*Uns, Zukunft, Dich, Zeit, Gemeinsam, Besser*).

In der Rangliste von *slogans.de* fehlen Slogans, die meines Erachtens erwähnt werden müssen und zwar solche, die die Konsumenten, sowohl in Deutschland als auch in Bulgarien, in der neuen Zeit zum Kauf animieren. Hier werden einige Beispiele erwähnt:

7. **Zu Hause sein** ist der rote Faden in der bulgarischen Werbung, aber auch international: *Bleiben wir zusammen mit der Familie (Dauerwurst BG Übers.)*; *Bleiben Sie zu Hause. Kochen Sie zusammen. (24 Kitchen)*; *Es ist Zeit zu hausistieren (LIDL, Übers.)*; *Zu Hause ist es am besten (BG)*; *Nichts besseres als eigenes Heim (Immobilien Kredite, BG, Übers.)*

8. **Neubildungen**: Die Kontaminationen sind besonders beliebt: *Infodemie (btv BG)*; *Urlaub auf Dahamas (RTL)*; *Sommersause zu Hause (RTL)*; *Coronomik (BG)*; *Es ist Zeit zu hausistieren (BG)*;

9. **Reimung**: *Sommersause zu Hause (RTL)*; *Kaufen, schenken, an die Liebsten denken (Kaufland)*; *Ohne Ende Wochenende (ALDI)*

10. **Gebrauch vom Infinitiv**, oft mit der Funktion einer Aufforderung: *Fühl dich fit (ALDI)*; *Starte durch (ALDI)*;

11. **Stilistische Figuren**: In der Periode 2010 bis 2015 wurden die Stilfiguren in den Werbespots gern benutzt (Metz 2016, 128-131), was ich zu diesem Zeitpunkt nicht behaupten würde. Eine Ausnahme sind Spots, die eine Sonderaufgabe erfüllen: *Der Impfstoff ist flüssiges Gold (NRW)*; *Deutschland krempelt die Ärmel hoch (ARD, ZDF)*.

Ob die Trends der letzten Jahre weiterbestehen? Wird *Total, Global, Minimal* der Sloganentwicklung den Ausdruck verleihen? Welche Slogans zeitgemäß sind und welche sprachliche Kommunikationsstrategien Erfolg versprechen? Diese Fragen bleiben heute offen. Eines ist aber sicher: **Die Werbung dient als ein Radar und gibt die Richtlinien der dimensionsüberschreitenden Kommunikation.**

https://www.freepik.es/fotos-premium/retrato-pareja-enamorados-pintados-polvo-fluorescente_4659556.htm

3. Fabren, Emotionen und Dämonen

In der Psychologie ist schon längst kategorisch bewiesen worden, **dass die Farben ein Teil der mentalen Struktur der Menschheit sind**. Die Wahrnehmung der Farben wird von einer Seite von objektiven Faktoren bestimmt, von der anderen Seite aber auch durch die Erfahrungen des Subjekts, die im engen Zusammenhang mit den kulturellen Traditionen stehen.

Was ist die Farbe und warum ist sie für uns so wichtig? Wir leben mit Farben, sie umgeben uns überall. Unser Bewusstsein verbindet sich mit der farbigen Welt. Farben beeinflussen unser Bewusstsein. Farben beeinflussen uns. Wir empfinden Farben. Wir erleben Farben im Gemüt. Farbe ist eine Erfahrung der Sinne (Metz, 2016,230).

Die Wirkung einer Farbe kann nach Jens Möller (Möller, 2018) unterschiedliche Hintergründe haben:

1. **Psychologische Wirkung:** Farben können automatisch unbewusste Reaktionen und Assoziationen auslösen. Alle einer Farbe zugeschriebenen Eigenschaften entstehen aus Erfahrungen.
2. **Die symbolischen Farbwirkungen** entstehen ebenfalls aus Erfahrungen, allerdings jahrhundertalter Überlieferungen.
3. **Politische Wirkung:** Im politischen Bereich haben Farben eine besondere Symbolik.
4. **Traditionelle Wirkung:** Der historische Hintergrund erklärt die traditionellen und Wirkungen.
5. **Kreative Wirkungen:** Farben bekommen neue Wirkungen. Das Prinzip der unmöglichen Farben eignet sich besonders gut, um Werbefiguren und Firmenzeichen zu erfinden, die auffallend sein müssen.

Umfangreiche Experimente (deutsche und bulgarische Probanden) haben bewiesen, dass die Farbassoziationen, trotz kultureller Unterschiede, **europaweit unifiziert sind** (Metz 2016: 255-294). Die Farbassoziationen überschreiten die Grenzen einer Sprachgemeinschaft und erscheinen im europäischen Großraum durch Wiedergabe kultureller von allgemeiner Gültigkeit. Trotz der Verschiedenheiten bei einzelnen Kulturen/ Völkern sind auch frappierende Übereinstimmungen zu beobachten. Die Farbe ist nichts Zufälliges, sondern etwas Arteigenes; das altägyptische Wort für Farbe bedeutet gleichzeitig „Wesen“ (Lurker, Manfred 1991: 193 Wörterbuch der Symbolik, Körner Verlag, Stuttgart.) Im deutschen Sprachgebrauch kann die Farbe gleichbedeutend sein mit „Leben“ - bei Ohnmacht verliert man die Farbe.

Bei der Interpretation der Farben ist zu beachten, dass sie meistens nicht absolut aufgefasst werden können, sondern in ihrer Verbindung mit einer Form zu sehen sind, deren Bedeutung sie ergänzen oder bestätigen. Und ausschlaggebend ist natürlich ihre Ambivalenz.

Es ist unumstritten, dass Farben einen Symbolcharakter besitzen. Da der Mensch als Mitglied einer Sprachgemeinschaft in seinem kulturellen und geographischen Raum lebt, haben sich Symbole in seiner Sprache und Kultur konstituiert (Tsvetkov 2012: 128). In verschiedenen Kulturkreisen gibt es aber unterschiedliche Symbolzuordnungen von Farben, die unterschiedliche Lebensweisen widerspiegeln. Symbole sind sehr effektive Bedeutungsträger, weil sie **unbewusst** unser Verhalten steuern. Viele Symbole sind kulturell gelernt und werden eindeutig decodiert. Andere Symbole sind weniger verankert, z.B. Markenlogos, sie lassen sich gezielt mit Bedeutungen aufladen. Die eigentliche Wirkung dieser Bedeutungsträger beruht auf sog. Schemata. Nach Esch (2000:85) sind Symbole „große komplexe Wissensseinheiten, die die typischen Eigenschaften, also quasi feste, standardisierte Vorstellungen, die man von bestimmten Objekten, Personen oder Ereignissen hat“.

Die Menschen sind die einzigen Lebewesen, die auf natürliche Weise durch Symbole kommunizieren.

Ein Symbol kann auch etwas Metaphorisches denotieren. Hier wird das neue Modell des Corona-Virus als Symbol betrachtet. Es handelt sich um eine metaphorische Übertragung bzw. Transfer. Die runde Form, z.B. die des Apfels, ist wie viele andere Symbole ambivalent: Symbol für Fruchtbarkeit und Leben, aber auch für den Tod (Lurker 1991, 41). Das Computermodell des Coronavirus, das mittlerweile weltbekannt geworden ist, wurde von einem Team von Biomedizinern und Grafikern vom Moskauer Studio Visual Science erstellt und zeigt das Virus in Atomauflösung und die feinsten Details des Krankenerregers. Die Spikeproteine geben dem Virus seine spezifische Form, die an eine Krone erinnert. Und diese Krone gibt seinen Namen.

Obwohl wir dieses Symbol mittlerweile in den verschiedensten Farben erleben, ist die Modell-Ursprunfärbung Grün. **Grün** ist die Farbe des Lebens, die heilige Far-

be des Islam, die Farbe des Heiligen Geistes, Grün ist die Hoffnung. Aber Grün ist eine sehr wechselhafte Farbe nicht nur in der Symbolik. Zwischen Tageslicht und Kunstlicht verändert sich Grün stärker als die anderen Farben. Grün ist die Farbe des Giftigen, des Ungenießbaren. **Giftgrün** ist ein verankerter Begriff. Niemand spricht von Giftrot, obwohl Rot die Farbe der Gefahr ist. Niemand kennt auch Giftblau. **Die Dämonen Europas sind Grün:** Der Teufel trägt einen grünen Rock und ist eine Mischung aus Drache und Schlange. Jeder Europäer wird spontan auf die Frage „Welche Farbe hat der Drache?“ Grün antworten. Hat jemand von uns einen Drachen gesehen? Grün kombiniert mit Schwarz wird als Farbe der Zerstörung bezeichnet.

Nach einer nicht repräsentativen Umfrage mit Vertretern von Kulturen außerhalb des europäischen Kulturraums hat sich herausgestellt, dass die Menschen aus Syrien, Afghanistan, Irak, Iran u.a. auch mit Angst zu kämpfen haben, wenn sie das Symbol von Corona sehen, obwohl ihre Kulturen mit Grün nicht etwas Gefährliches assoziieren.

In Anlehnung an die Unterscheidungskriterien von Kroeber-Riel (1993, 265) würde ich im Zusammenhang mit dem Symbol „Corona“ über interkulturell verbreitete Emotionen sprechen, die einen transkontinentalen Charakter haben.

Wenn die Form durch die Farben Unterstützung bekommt, haben wir eine perfekte nonverbale Botschaft, die sich aber krass von einer gewöhnlichen (Werbe)botschaft unterscheidet. In diesem Fall ruft das diskutierte Corona-Modell unser Urgefühl hervor, nämlich **Angst/Furcht**. Es gehört zu den sog. Basisemotionen wie Wut, Ekel, Überraschung, Freude und Trauer. Sie sind genetisch bedingt. Das Gefühl ist eindeutig eine subjektive Komponente, die einen Teil der Emotionen ist. Sie sind der übergeordnete Begriff. Emotionen sind international.

Gefühle begleiten unser Leben. Zuweilen werden sie übermächtig und scheinen unser Denken und Handeln zu bestimmen. Sie können scheinbar wie aus dem Nichts entstehen und ohne Grund Macht über unser Leben gewinnen. Gefühle entstehen im Zusammenspiel von Körper und Gehirn. Sie sind entscheidend für die Konstitution unserer Identität. Wissenschaftler haben bewiesen, dass wir unsere Gefühle kultivieren und sie damit kontrollieren oder verändern.

Die Auslösung der Gefühle ist die Berührung. Ich bin eine gnadenlose Optimistin und glaube fest daran, dass die Umarmung Covid überleben wird.

4. Zusammenfassung

„Nicht das Werbebild steuert das psychische Verhalten der Menschen, sondern der Zivilisationsstil spiegelt sich in der Werbung wieder – also die Wünsche, Ideen und Hoffnungen und auch die Realitäten des heute lebenden Menschen“ (Nickel 1997, 21).

Die einzige Aufgabe der Werbung ist es zu werben. Das kann auf kreative oder witzige Weise geschehen und prinzipiell auch Überraschendes beinhalten. Muss es

aber nicht. Der allgemeine Anspruch an die Werbung scheint jedoch in eine andere Richtung zu gehen: Man könnte meinen, die Aufgabe moderner Werbung sei in erster Linie die Unterhaltung der potentiellen Kunden. Dafür scheint kein Gag zu flach, kein Spruch zu blöd und man gewinnt den Eindruck, dass es darum geht, wer am lautesten ins mediale Megafon brüllt.

Die Werbung wird hier als ein Schnittpunkt von Sprachen und Kulturen angesehen. Sie stellt ihre Künste zu Diensten der Gesellschaft und versteht sich als Kunst, hat aber die künstlerische Freiheit nicht. Die Kunst darf alles, die Werbung – nicht.

Der Wandelbarkeit der Werbung sind keine Grenzen gesetzt. Sie überschreitet Grenzen, nicht nur politische. Auch die semiotischen Grenzen verfließen (Kress/van Leeuwen 1996, 34). Die Werbung ist Vorreiter der Zukunft, aber eng mit der Gegenwart verbunden und spiegelt die gesellschaftlichen Verhältnisse wider.

Bibliographie

- Esch, Franz-Rudolf (2000). Wirkung integrierter Kommunikation. Ein verhaltenswissenschaftlicher Ansatz für die Werbung. 3. Aufl. Wiesbaden: DUV/Gabler.
- Kress, Günther/van Leeuwen, Theo (1996). Reading Images: The Grammar of Graphic Design. London: Routledge.
- Kroeber-Riel (1993). Bildkommunikation. München, Vahlen.
- Kroeber-Riel, Werner/Esch, Franz (2011). Strategie und Technik der Werbung. 7. aktualisierte und überarb. Aufl. Stuttgart: Kohlhammer.
- Lurker, Manfred (1991). Wörterbuch der Symbolik, Kröner Verlag, Stuttgart.
- Lüsebring, Hans-Jürgen (2008). Interkulturelle Kommunikation 2. Aufl. Metzler Stuttgart. Weimar.
- Metz, Detelina (2016). Der Zeitzeuge Werbung. Transdisziplinäre Zugänge, Polis Verlag, Sofia.
- Möller, Jens (2018). Wie Farben unsere Kreativität beflügeln: <https://jensmoeller.com/wie-farben-unsere-kreativitaet-befluegeln/>.
- Nickel, Volker (1997). Werbung und Ethik. Ein Vortrag an der Ruhr-Universität Bochum.
- Pavlova, G. (2019), „*Verständlichkeit von fachsprachlichen Textsorten*“, в Павлова, Г. (съставител), Език и професионална комуникация 3. Нови стандарти в специализираното университетско чуждоезиково обучение, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 101–115. (v Pavlova, G. (süstavitel), Ezik i profesionalna komunikatsiya 3. Novi standarti v spetsializiranoto universitet-sko chuzhdoezikovo obuchenie, Universitet-sko izdatelstvo „Sv. Kliment Okhridski“, Sofiya, 101–115).
- Павлова, Г. (1995). „Разпределението на информацията в темо-ремната област и влиянието ѝ върху разбираемостта на специализирани типове текстове“, *Чуждоезиково обучение*, кн. 4–5, 4–12. (Pavlova, G. (1995). „Razpredelenieto na informatsiyata v temo-remnata oblast i vliyaniето ò vŭrkhу razbiraemostta na spetsializirani tipove tekstove“, *Chuzhdoezikovo obuchenie*, kn. 4-5, 4-12)=

Tsvetkov, Plamen (2012). Die symbolischen Bedeutungen der Farbe Grün in lexikalisierten deutschen Wortverbindungen. In: Теофанов, Цветан (съст.): Осма конференция на млади учени от ФКНФ, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 127–135. (Teofanov, Tsvetan (süst.): Osma konferentsiya na mladi ucheni ot FKNF, Universitet-sko izdatelstvo „Sv. Kl. Okhridski“, Sofiya, 127–135.)

Gutterres, Antonio (Twitter 29.12.2020)

Vervielfältigtes Manuskript

marketing.ch (Studie_4)

slogans.de (Stand 10.01.2020)

wikipedia.org (Stand 04.01.2012)

Проф. д-р Детелина Мец

detelinametz@yahoo.de

Германска академия на служителите

ул. „Макс Ейт“ 7 73733, Еслинген

Германия

Prof. Detelina Metz, PhD

detelinametz@yahoo.de

Deutsche Angestellten-Akademie

Max-Eyth-Straße 7 73733 Esslingen

Germany

Време за избори – време за плакати. Визуалната история на политическия плакат в Германия

Пламен Цветков

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Plamen Tsvetkov

Sofia University „St. Kliment Ohridski“ (Bulgaria)

Plamen Tsvetkov. ELECTION TIME - POSTER TIME. THE VISUAL HISTORY OF THE POLITICAL POSTER IN GERMANY

Abstract. In linguistic research very few investigations were spent in political advertising and its function. However political advertising is used frequently in newspaper ads, brochures, articles, tabloids, flyers, radio or television presentations, digital or social media advertising as an instrument to express emotions. The article wants to fill this gap of research. First, an overview over the relations between advertising and communication is given. The author emphasizes, that the political communication is a specific communication in which citizens, political organizations and intermediaries participate. So it seems to be clear that the realizations depend on linguistic conventions. Then, the history, typology and function of the political posters in Germany are presented. As a result it can be concluded that political posters can be seen as part of the history and culture of society.

Keywords: communication, advertising, political poster.

Пламен Цветков. ВРЕМЕ ЗА ИЗБОРИ – ВРЕМЕ ЗА ПЛАКАТИ. ВИЗУАЛНАТА ИСТОРИЯ НА ПОЛИТИЧЕСКИЯ ПЛАКАТ В ГЕРМАНИЯ

Резюме. Малко са лингвистичните изследвания, които са посветени на политическата реклама и нейните функции. Политическата реклама се използва често във вестникарски реклами, брошури, статии, таблоиди, флаери, радио- или телевизионни предавания, дигитални реклами или реклами в социални медии като инструмент за убеждаване, информиране и изразяване на емоции. Целта на статията е да запълни тази празнота. Първо се прави преглед на връзките между рекламата и комуникацията. Подчертава се, че политическата комуникация е специфична комуникация, в която участват граждани, политически организации и посредници, което предполага, че успешното реализиране на този тип комуникация зависи от определени езикови конвенции. В статията са представени историята, типологията и функцията на поли-

тическите плакати в Германия, за да се стигне до извода, че политическите плакати може да се разглеждат като част от историята и културата на обществото.

Ключови думи: комуникация, реклама, политически плакат

Концептуално изследване/Conceptual Research

1. Реклама и комуникация

Живеем в епоха, която без съмнение може да бъде определена като епоха на глобализация. Именно глобализацията създава основите за т.нар. световно общество и води до промяна на ценностите. Новосъздалото се общество се отличава със способността да поема отговорност. Този нов профил неизбежно има своето отражение и върху рекламата. За да може да отговори на очакванията на потребителите, рекламата трябва да прекрачи своите граници – трябва да реагира бързо, креативно, да съблюдава естетическите граници, но и да не забравя своята най-важна задача да продава. Рекламата не само следва духа на времето, но трябва да е в състояние да бъде мост към бъдещето.

Ако опишем настоящия век с една дума, то тази дума е **комуникация** (Мец 2016: 160). Няма област, в която развитието да е толкова бурно и промените – толкова радикални. Комуникацията – това сме ние и целият ни живот. Тя не е просто „общуване [...] чрез езика или чрез други системи за комуникация“ (Павлова 2011: 77), тя е предварително планирана дейност, която води до желано състояние или реакция. Комуникацията е винаги повече от рекламата. Професионалната, причинно ориентирана комуникация, чиято цел е „да продава“, се дефинира от Мец (2011: 57; 2013: 355; 2015: 556) като реклама. Идеалът на рекламата е да улови духа на времето. Рекламните текстове отразяват естетическите тенденции и феномените на времето. Важен фактор за този вид комуникация е т.нар. социокултурен контекст. Рекламата не съществува в политически, икономически или културен вакуум.

Дигиталният свят на XXI век поставя пред рекламата изцяло нови предизвикателства (вж. Майер, Шупенер, 2018: 13–18) и същевременно открива пред нея несъществуващи досега възможности. Актуални изрази като *Viral Marketing*, *Guerrilla Marketing*, *Ambush Marketing* обозначават нови рекламни форми, които без интернет са немислими.

Понятието „комуникация“, което е тясно свързано с рекламата, вече се дефинира по съвсем нов начин. Глобалната комуникация днес не е привилегия на ограничен кръг хора, а всеки има шанс посредством социалната мрежа да осъществи контакти по целия свят. За фирмите това означава и нови опасности: дори и един-единствен неправилно разбран пост във „Фейсбук“ на някой сътрудник в съответната фирма може да има непредвидими последствия. Но и много основни положения остават. Те трябва да се съблюдават и да се разби-

рат, което е задължително условие, за да се развият нови идеи по „дигитален път“. Най-обаятелното в рекламата е, че тя непрекъснато се преоткрива, изненадва с винаги нови идеи и нови въпроси за размисъл, понякога е повърхностна, понякога е провокативна.

Когато някой се захване да обяснява рекламата, може да отбележи само моментното състояние на нещата, което вече е част от нейното минало. Какво е реклама? Към кого е насочена? Съществува мнение, че всички разбират от реклама. Хората извън рекламата често я смятат за грях, за сила на злото, предназначена да манипулира съзнанието на обикновения човек и дори да го кара против волята му да купи някаква нежелана и ненужна вещ. Като че ли рекламата е всемогъща. Макар че тя нерядко е излизала от границите на нормалното, е доказала исторически, че е отчайващо безпомощна в усилията си да продаде на хората онова, което те не искат да купят.

Само в Германия се рекламират активно повече от 50 000 марки. Всяка година техният брой се увеличава с 26 000 нови продукта. 500 милиона уеб страници в интернет очакват своите клиенти. Според Шайер, Хелд (2012: 163) на всеки от нас се падат по 3000 рекламни послания, идващи от 350 000 печатни медии, 2 милиона рекламни клипа, плакати, онлайн банери и др. Заключениета са най-разнообразни: от твърдението „Потребителите не се интересуват от реклама“ до „Рекламата не действа“. През 2003 г. фирмата *Cap Gemini Ernst & Young* интервюира клиенти, които закупуват леки коли. 82% от тях смятат, че не са повлияни от рекламата. Тогава рекламистите решават, че рекламата в автомобилния бранш е излишна. Това заключение е невярно по две причини:

1. Потребителите най-често не забелязват дали и кога са повлияни от рекламата, защото те възприемат рекламата и марките, както и всичко останало, имплицитно.
2. Рекламата и на скъпо струващи стоки, например една лека кола, действа много по-незабележимо, отколкото бихме предположили.

Подобна анкета разкрива всъщност т.нар. автопилот в съзнанието на потребителите, който разполага с 40 байта (Шайер, Хелд 2012: 67), а потребителят по правило не знае какво предизвикват у него този имплицитен код.

Психологът Шапиро (1999: 16–36) показва с един впечатляващ експеримент как ни въздейства имплицитната комуникация. Информанти трябвало да прочетат текст, който преминава на компютърен екран, като го следват с мишката. Докато текстът минава през центъра на екрана, в левия му край за три секунди се появява реклама. На въпроса, дали са обърнали внимание на рекламата, всички информанти отговарят отрицателно, т.е. те нямат съзнателен спомен. След това са били помолени с една симулирана покупка да изберат някаква стока. Информантите избират по-често продукта, който е бил рекламиран, макар че според тях не са забелязали рекламата. Мимолетното

съприкосновение с рекламата, без съзнателен спомен за нея, оказва влияние върху последвалата покупка. Рекламата действа имплицитно. Според британския рекламен експерт Роберт Хет (2001) това имплицитно въздействие на рекламата е особено въздействащо, когато в него се съдържат т.нар. соматични маркери. Визират се емоционалните етикети, които мозъкът прикрепя към послания, които са емоционално релевантни. Според Хет рекламата трябва да изпраща послания, които разрешават имплицитното им възприемане и предизвикват емоционална реакция. Подобна реакция се получава, когато кодове отключват несъзнателни мотиви в нашето съзнание. Имплицитното възприемане е възможно, защото кодовете комуникират с имплицитното значение, т.е. те не предизвикват никакъв размисъл и директно се задейства гореспоменатият автопилот.

Много трудно се стига до потребителя. Ако перифразираме Лев Толстой, можем да кажем, че всички добри реклами си приличат: те комбинират безпогрешна стратегия с безпогрешно изпълнение на безпогрешно продаваща идея. И всички лоши реклами си приличат: те правят едни и същи грешки. Няма все още наръчник как се създава добра реклама. Съществуват обаче някои най-обща правила:

1. Ако рекламата може да съобщи някаква новина, то тя трябва да го направи. Потребителите са жадни за информация. Рекламистите считат, че са успели, ако съчетаят комерсиалните послания със социално отговорните послания.
2. Рекламата трябва да е оригинална: Това е качество, което е най-важното. Рекламата трябва да бъде неочаквана, забавна, атрактивна.
3. Хуморът в рекламата се е превърнал в леснодостъпно решение на проблема с предаване на съобщението.
4. Голямата тема: рекламата и сексът. За нещастие проблемът със секса в рекламите е там, че в прекалено много случаи той нито е очарователен, нито изкусно поднесен, нито пък изобщо има място в конкретния клип. Сексът се експлоатира по случаен начин, прекомерно и понякога оскърбително, така че нерядко, вместо да донесе полза, причинява вреда.
5. Рекламата е отражение на действителността. Макар че хората, занимаващи се с реклама, повтарят, че тя е отражение на действителността, може да се допусне отклонение от това правило. В някои реклами се пропагандира вътрешната красота, а не външната. Тук американският рекламен критик Боб Гарфийлд (2014: 95) отбелязва, че никой не се обръща след тях.
6. В рекламата не е необходимо да има гняв или конфликт. Следователно рекламата е почти винаги позитивна.

2. Политическа комуникация. Политическа реклама

Комуникацията е централният структурен елемент в демократичните системи. Това, което знаем за политиката, го научаваме почти изцяло от медиите. Политическата комуникация се определя като нервната система на демокрацията. Под политическа комуникация се разбират: 1. Всички форми на комуникация между политическите актьори за достигане на специфични цели, и 2. Комуникация за политика и политически актьори.

Политическата комуникация е специфична комуникация, в която участват гражданите, политическите организации и посредниците, които са масмедийните. Според Макнийър (2011: 3–4) тя може да се определи като целенасочена комуникация относно политиката, която включва всички форми на комуникация, използвани от индивидуалните политици и други политически субекти с оглед на постигането на конкретни цели. Политическата комуникация включва също всички непосредствени междуличностни форми на комуникация като невербалната и визуалната комуникация. Политическата реклама е най-често критикуваната реклама, защото представя политически събития и личности в определена светлина. „Потребителите“, в този случай избирателите, които гласуват не за истинския кандидат, а за създадения от рекламата образ за него.

Заедно с рекламата за комерсиални нужди политическата реклама привлича все повече вниманието на обществото. Тя използва моделите на икономическата реклама и едновременно с това се отличава със своята специфика. Партиите са тези, които „поръчват“ политическата реклама, която особено по време на избори се радва на голямо внимание. Партийните идеи се претворяват в предизборни послания от професионални рекламни агенции.

3. Политическият плакат

Политическият плакат е средство за масова комуникация с основна цел да промени или затвърди решението на реципиента да подкрепи с гласа си една партия. В предизборната борба в Германия плакатът играе изключително важна роля. Той е едно от многото средства, които се използват в рамките на предизборните стратегии на партиите. Очевидно е, че отразява предизборната стратегия на съответната партия, тъй като е продукт на партийните централи. Те сами вземат решение как да изглеждат техните рекламни материали. Трудно може да се твърди с абсолютна сигурност, че плакатът е реално изображение на партийната стратегия. От една страна, той е само едно от възможните рекламни средства. От друга страна, понятието „предизборна стратегия“ е твърде общо, за да обхване всички отделни стратегии, които една партия използва в предизборната борба. Според много изследователи на плаката (Кампс 1999: 38; Лесингер, Моке 2000: 246) не съществува една научнообоснована теория за плаката. По-скоро той се разглежда по рекламно-теоретични, публицистич-

ни, лингвистични и естетически критерии. Обикновените разлики според кандидатите, слоганите¹ и събитията, отразени в него, не предлагат един диференциран подход към темата за плаката. Кампс (1999: 3) дефинира плаката по следния начин: „При плаката става дума за една графична медия от персуасивен характер, изцяло разчитащ на визуалното си въздействие“. Неговата идентичност се определя от специфичната му цел, а именно да рекламира, от материала на неговото производство и от начина на разпространение – афиш, залепен на рекламни колони или стени. Изработването му е свързано с верижен процес от скициране, изработване и издаване, чиято цел е да предизвика реакцията на тези, към които е отправен. Политическият плакат е специфична форма на медия за масова употреба от партиите в общественото пространство по време на предизборни кампании за рекламни цели. Плакатът продава: било то политическо мнение, партия, идея или определен политик.

3.1. История на предизборния плакат

Още от древността по време на избори се е използвала плакатната форма за рекламиране. Пълен разцвет плакатът получава с развитието на цветната литография в края на XIX в. (Лесингер, Моке 2000: 246). Необходимостта от реклама с настъпващата индустриализация дава мощни импулси за развитието и на плаката. През 1855 г. Ернст Литфас поставя в Берлин първата рекламна колона, която по-късно носи неговото име (нем. *Litfaßsäule*). Така той става откривател на т.нар. външна реклама. През XIX в., със създаването на партиите, се развива и политическият плакат. Разцвет в неговото развитие се наблюдава по време на Ваймарската република, когато сили, стоящи на различни полюси в политическия живот, се борят за властта. След Втората световна война политическият плакат постепенно бива изместен от друга медия – радиото, но никога не изгубва своето значение.

Всеки плакат има вътрешни и външни характеристики. Вътрешна характеристика е видимата типична за плаката форма с нейното съдържателно въздействие. Като външна характеристика определяме въздействието му върху реципиента, доброто съотношение цена : стока и това, което отличава плаката от другите рекламни средства, а именно „неговата божествена вездесъщност“ (Аренд 2007: 35).

Формата обхваща основно големината на плаката, картината и текста. Изработването му е сравнително евтино, а разпространението му е безпроблемно. Неговото графично и цветово изображение трябва да предлага една въздействаща картина.

Семиотизирането на околния свят дава на плаката от края на XIX в. широ-

¹ Същност, функции и задачи на слогана вж. Мец, Шупенер (2014).

ко поле за действие и въздействие, особено в големия град. В началото текстът е бил средство за подчертаване на илюзията, съдържаща се в изображението. Плакатът обръща внимание върху определени теми, определени кандидати и водещи политици, както и към партии по време на предизборни кампании. Съдържанието на плаката – изразено чрез слоган и визуален чар – трябва да носи настроение, но и да мобилизира. В идеалния случай предизборният плакат „превежда“ едно политическо послание в картина. Плакатът се отличава най-вече с това, че съобразявайки се с правните изисквания, може да бъде поставен навсякъде.

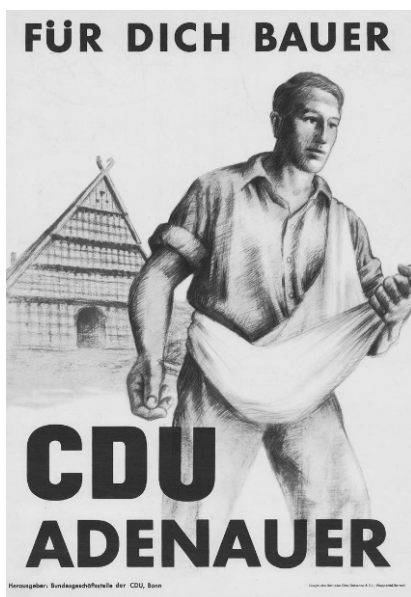
Плакатът може да бъде определен като натрапчив и досаден. При него не можем да обърнем страницата, не можем да го изтрием или просто да го избегнем. Специфичната му сила е във въздействието на посланията върху реципиентите – да завладява вниманието им и да нахлува в тяхното подсъзнание. Според Медебах (1941: 5) плакатът „достига всеки, който е направил само няколко крачки на улицата“. Плакатът намалява процента на разсеяност и може да се насочи към определена целева група.

3.2. Изображение

Плакатът предава своето рекламно послание посредством текст и картина. Според Кай Артингер (2000: 16) различаваме: А) Плакат с текст, Б) Плакат с изображение, и В) Плакат с комбинация от текст и изображение.

В първия случай текстът компенсира липсата на изображение с повече информация². Подобни плакати не са толкова атрактивни като тези, при които една снимка непреодолимо привлича реципиента. При този вид плакат се обръща особено внимание на художественото оформление на текста. То обхваща избора на шрифт, големина и цвят. Според Артингер (2000: 16) типографията и шрифтът трябва да оставят впечатление за краткост и прегледност. Съдържанието трябва да може бързо и безпроблемно да се декодира. Политическият плакат се ръководи от правилата на печатната реклама, той, както Даниел Аренд (2007: 33) отбелязва, е „дете на своето време“. Да вземем за пример 50-те години на миналия век, когато доминират простите рими:

² За разпределението на информацията в текста вж. Павлова (1995, 2017, 2019).

*Für dich Bauer – CDU Adenauer
(CDU 1953)*

*Statt Adenauer Ollenhauer
(SPD 1953)*

И през следващите години идиомите, поговорките, играта с думи се използват много често в текстовата част на плакатите:

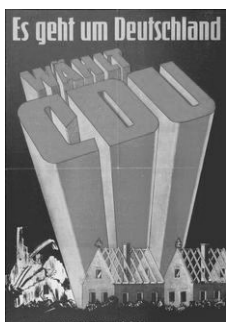
*Mit Optimismus gegen Sozialismus
(CDU 1980)*

Politik ohne Bart (CDU 1994)

Текстовете и слоганите съдържат централното предизборно послание на партията. Основната тема и кандидатът се характеризират с възможно ясна и лесно разбираема формула. Добрият слоган е в центъра на предизборната кампания. Той трябва да посочва за какво става дума в избора. Често партиите използват слогани с различна функция. Въздействието на слогана не трябва да се преувеличава, но сполучливият слоган според кандидатите е точен синоним на това, за което се спори в предизборната борба. Изключително рядко някои слогани запазват въздействието на посланието си и след изборите.

Презентацията на личности дава възможност на избирателя да идентифицира лицата със съответната партия. В ранните години на Федералната република политиците са били познати само от вестниците и радиото. Репрезентативната функция на плаката способства за намаляване на дистанцията между политиците и избирателите. Тази дистанция се скъсява още повече, когато посредством текста избирателят се чувства директно привлечен, понякога дори в императивна форма, към съответното послание, например:

„Es geht um Deutschland“ (CDU 1949)

3.3. Функция, роля, положение и рецепция на плаката

Въпреки телевизията за партиите „остава значителната роля на уличните плакати“ (Мюлер 2002: 633). 25% от рекламния бюджет на партиите се отделят за рекламни плакати. „Предизборният плакат достига всеки, който направи няколко крачки по улицата“ (Медебах 1941: 5). Плакатът транспортира предизборния слоган, който синтезира посланието на съответната партия. Клаус Мертен (1994: 324) говори за т.нар. контактен модел, който по своята структура е твърде обикновен и дава отговор на следните въпроси: колко често реципиентът има контакт със съответния медиум в рамките на определено време; спомня ли си реципиентът за рекламната обява и ако е така, с каква интензивност, като тук са важни отговорите на следните въпроси: бегъл ли е споменът, може ли реципиентът да назове рекламирания продукт и дали е прочел поне половината от посланието. На базата на честотата на контакта и неговото качество се изчислява въздействието върху съответната целева група. Според този модел плакатът е един много силно въздействащ медиум. Разбира се, неговото влияние намалява поради наситеността с информация. Алтхаус (2001: 314) отбелязва, че плакатът не е мимолетен медиум, макар че реципиентът не му обръща специално внимание. „Неговата сила може да се сравнява с тази на скалата в приборя. Неговата емоционална сила остава сравнително дълго в обществото, не можем да се лишим от борбеното му въздействие“. През 70-те години настъпва агонията на плаката, телевизията поема неговите функции. Той е определен като „анахронизъм за своето време“ (Лесингер, Моке 2000: 245).

Политическите плакати най-общо се разделят на три групи: плакати, които представят в положителна светлина собствената си партия и нейните най-добри кандидати, т.нар. атакуващи плакати, които нападат противника и неговите позиции повече или по-малко обективно, и тематичните плакати, които тематизират интересите, които защитават партията. Има и плакати със смесена форма.

Комуникативното изображение на плаката се променя през годините. Процесът между реалните и виртуалните политически форми на комуникация безспорно оказва влияние върху целта, визуалния характер, типографията и естетическото качество на предизборните плакати. Те стават „по-плакативни“ (Аренд 2007: 39).

4. Заключение

През XIX в. плакатът е най-важният рекламен носител. Поради неговата ключова роля в обществения живот е било обичайно до средата на 50-те години плакатите да бъдат изработвани в голямата си част от известни творци.

И до днес въпреки големите обществени промени има едно важно изискване към плаката: Той трябва да изглежда модерен. Резултатът от този стре-

меж за съвременно звучене е, че стилът на плаката се определя от стила в съвременното изкуство. Затова политическият плакат може да се разглежда като своеобразна история на обществото.

Разширяването на достъпа до новите технологии създава в полето на медиите ситуация, в която ролите на комуникатора, посредника и реципиента непрекъснато се сменят. Масмедииите и в частност политическият плакат имат съществена ключова позиция в спечелването на ума и симпатиите на избирателите, но нито само като техническо средство, нито като неутрален осведомител, затова плакатът представлява важен фактор за политическата комуникация.

Библиография

- Althaus, M. (2003). „Bildkommunikation. Kameratauglich in die Kampagne“, in Althaus M., Cecere V. (Hrsg.), *Kampagne!2. Neue Strategien für Wahlkampf, PR und Lobbying*, LIT-Verlag, Münster, 314–345.
- Arend, Daniel (2007). *Wahlkampfplakate als Indikatoren für Wahlkampfstrategie? Eine Analyse von Plakaten zu Bundestagswahlen 1994-2002*, Berlin.
- Artinger, Kai (2000). „Das politische Plakat – Einige Bemerkungen zur Funktion und Geschichte“ in Artinger, K. (Hg.), *Die Grundrechte im Spiegel des Plakats. 1919 – 1999*, Deutsches Historisches Museum, Berlin, 15–22.
- Гарфийлд, Б. (2014). *Десетте Божии заповеди на рекламата*, Bookmark, София. (Garfild B. (2014). *Desette Bozhi zapovedi na reklamata*, Bookmark, Sofiya)
- Kamps, J. (1999). *Plakat*, Niemeyer, Tübingen.
- Lessinger, E.-M., Moke, M. (2000) „Ohne uns schnappt jeder Kanzler... Eine Studie zur Rezeption von Plakatwahlwerbung im Bundestagswahlkampf 1998“ in: Holta-Bacha Ch. (Hg.), *Wahlkampf in den Medien – Wahlkampf mit den Medien*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 245–265.
- Meier, J., G. Schuppener (2018) *Werbesprache in der Mitte Europas. Nationale Elemente in der Produktwerbung in Vergleich*, Praesens, Wien.
- McNair, B. (2011). *An introduction to political communication. Fifth edition*, Routledge, London/New York.
- Medebach, F. (1941). *Das Kampfplakat. Aufgabe, Wesen und Gesetzmäßigkeit des politischen Plakats, nachgewiesen an den Plakaten der Kampfjahre von 1918–1933*, Diesterweg, Frankfurt/Main.
- Merten, K. (1994). „Wirkungen von Kommunikation“, in Merten K., Schmidt S. J., Weischenberg S. (Hrsg.), *Die Wirklichkeit der Medien. Eine Einführung in die Kommunikationswissenschaft*, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 291–328.
- Metz, D. (2011). „Über die Wirkung der Farben in der Werbung bei Deutschen und Bulgaren“, in Mirčev B. (Hg.), *Bulgaren und Deutsche. Das Bild vom Anderen im Wandel der Zeit*, Hanns-Seidel-Stiftung, Sofia, 57–69.
- Metz, D. (2013). „Alles Grün oder was? Der Werbung auf der Spur“, in Knipf-Komlósi, E., Öhl, P., Péteri, A., Rada, R.V. (Hrsg.), *Dynamik der Sprache(n) und der Disziplinen*.

21. internationale Linguistiktag der Gesellschaft für Sprache und Sprachen in Budapest, ELTE Germanistisches Institut, Budapest, 355–360.
- Metz, D. (2015). „Neue Trends in der Werbung“, in Dentschewa, E., Razbojnikova-Frateva, M., Baschewa, E., Kileva-Stamenova, R., Ivanova, R., Arnaudova, S. (Hrsg.), Traditionen, Herausforderungen und Perspektiven in der germanistischen Lehre und Forschung. 90 Jahre Germanistik an der St.-Kliment-Ochridski-Universität Sofia. Akten der Jubiläumskonferenz der Fachrichtung Deutsche Philologie 11.-12. Oktober 2013, Universitätsverlag St. Kliment Ochridski, Sofia, 554–570.
- Metz, D. (2016). Der Zeitzeuge Werbung. Transdisziplinäre Zugänge, Polis, Sofia.
- Metz, D., G. Schuppener (2014). „Einfach besser – Aktuelle Trend in Werbeslogans“, Temeswarer Beiträge zur Germanistik, No. 11, pp. 27–46.
- Müller, M.G. (2002). Parteienwerbung im Bundestagswahlkampf 2002, Media Perspektiven, No. 12, 629–638.
- Pavlova, G. (2017). „Informationsverteilung im Thema-Rhema-Bereich in wissenschaftlichen und populärwissenschaftlichen Texten“, в Павлова, Г. (съставител), Език и професионална комуникация 2. Нови предизвикателства в контекста на многоезична и мултикултурна Европа. 40 години от основаването на Катедрата по западни езици. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 33–44. (v Pavlova, G. (sŭstavitel), Ezik i profesionalna komunikatsiya 2. Novi predizvikatelstva v konteksta na mnogoezichna i multikulturna Evropa. 40 godini ot osnovavaneto na Katedrata po zapadni ezitsi. Universitet-sko izdatelstvo „Sv. Kliment Okhridski“, Sofiya, 33–44.)
- Pavlova, G. (2019). „Verständlichkeit von fachsprachlichen Textsorten“, в Павлова, Г. (съставител), Език и професионална комуникация 3. Нови стандарти в специализираното университетско чуждоезиково обучение, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 101–115. (v Pavlova, G. (sŭstavitel), Ezik i profesionalna komunikatsiya 3. Novi standarti v spetsializiranoto universitet-sko chuzhdoezikovo obuchenie, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Okhridski“, Sofiya, 101–115.)
- Павлова, Г. (1995). „Разпределението на информацията в темо-ремната област и влиянието ѝ върху разбираемостта на специализирани типове текстове“, Чуждоезиково обучение, кн. 4–5, 4–12. (Pavlova, G. (1995). „Razpredelenieto na informatsiyata v temo-remnata oblast i vliyanieto i vŭrkhu razbiraemostta na spetsializirani tipove tekstove“, Chuzhdoezikovo obuchenie, kn. 4–5, 4–12.)
- Павлова, Г. (2011). Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София. (Pavlova, G. (2011). Nemsko-bŭlgarski rechnik-minimum na lingvistichnite termini, Universitet-sko izdatelstvo „Sv. Kliment Okhridski“, Sofiya).
- Heath, R. (2001). The Hidden Power of Advertising. How Low Involvement Processing Influences the Way We Choose Brands, NTC Publications, London.
- Scheier, Ch, D. Held (2012). Wie Werbung wirkt. Erkenntnisse des Neuromarketing, 2. Auflage, Freiburg/München, Haufe.
- Shapiro, S. (1999). „When an Ad’s Influence Is Beyond Our Conscious Control: Perceptual and Conceptual Fluency Effects Caused By Incidental Ad Exposure“, Journal of Consumer Research, Vol. 26, No. 1, pp. 16–36.

Плакати

Für dich Bauer – CDU Adenauer:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CDU_Wahlkampfplakat_-_kasp1008.JPG
(14.04.2021)

Statt Adenauer Ollenhauer:

https://www.leo-bw.de/web/guest/detail/Detail/details/DOKUMENT/labw_findmittel_06/labw-1-886884/SPD%20Bundestagswahl%201953 (14.04.2021)

Mit Optimismus gegen Sozialismus (CDU 1980):

https://poster-gallery.com/de/shop/view_product/Anonym-Mit-Optimismus-gegen-Sozialismus-CDU-771136 (14.04.2021)

Politik ohne Bart (CDU 1994):

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:KAS-Kohl,_Helmut-Bild-2581-3.jpg
(14.04.2021)

„Es geht um Deutschland“ (CDU 1949):

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/ZQDM4YCMUM632NN6ZP-FYYGQ5UDKXCXYI> (14.04.2021)

Гл. ас. д-р Пламен Цветков

pccvetkov@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assist. Prof. Plamen Tsvetkov, PhD

pccvetkov@uni-sofia.bg

Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’

15 Tzar Osвoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria

ЧУЖДОЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ

FOREIGN LANGUAGE
TEACHING

Vermittlung kulturspezifischer Wörter im DaF-Unterricht für Studenten aus verschiedenen Kulturen an der Széchenyi István Universität in Ungarn

Zsuzsanna Adrigán

Széchenyi István Egyetem, Győr (Hungary)

Zsuzsanna Adrigán. IMPARTING OF CULTURE-SPECIFIC WORDS IN GFL-TEACHING FOR STUDENTS WITH DIFFERENT CULTURAL BACKGROUND AT SZÉCHENYI ISTVÁN UNIVERSITY IN HUNGARY

Abstract. The purpose of this paper is to introduce the using of realia during the acquisition of German on level A1-A2 for students with different cultural background. The study looks at two aspects of the topic: which translations are used in the language books for Hungarian students and which methods and transfer operations has to use the teacher for the semanticization of realia for students from different cultural areas in German-English-Hungarian relations. The research methods are text corpus analysis and guideline-based interviews with the German language learners. The study shows the importance of using culture-specific vocabulary at beginner level through listening activities, reading, oral and written interaction. The most effective method of realia's semanticization proves to be the explicitation. Effective intercultural competence necessitates knowledge of culture specific terms and idiomatic expressions.

Keywords: acquisition of German language, culture specific vocabulary, transfer operation, intercultural competence.

Сузана Адриган. ПРЕДАВАНЕТО НА РЕАЛИИ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА НЕМСКИ КАТО ЧУЖД ЕЗИК ЗА СТУДЕНТИ ОТ РАЗЛИЧНИ КУЛТУРНИ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТА „ИЩВАН СЕЧЕЙНИ“ В УНГАРИЯ

Резюме. Целта на доклада е да запознае читателя с употребата на реалитата по време на изучаването на немски език на ниво А1-А2 за студенти от различни културни принадлежности. Изследването разглежда темата в два аспекта: кои преводи се използват в учебниците за унгарските студенти, както и кои методи и трансферни операции трябва да се използват от учителя за семантизацията на реалитата за студенти, които идват от различни културни среди в немско-английско-унгарските отношения. Използваните изследователски методи са анализ на корпус от текстове и интервюта от указания, проведени с изучаващите немски език. Изследването показва важността

на използването на лексика с културна насоченост на начално ниво посредством упражнения за слушане, четене, говорене и писане. Най-ефективният метод за семантизирането на реалитета е еспликацията. Ефективната межкултурна компетентност се нуждае от познанието за реалиите и идиоматичните изрази.

Ключови думи: изучаване на немски език, реалия, трансферни операции, межкултурна компетентност

Research/Научно изследване

1. Einführung

Während des Fremdsprachenunterrichts wird über die Fremdsprachenkenntnisse hinaus eine andere Kultur vermittelt, aus diesem Grund ist es auch im Zeitalter der Globalisierung unentbehrlich, die Kompetenz zur interkulturellen Kommunikation der Lernenden zu fördern. Mangels interkultureller Kenntnisse kann die Kommunikation trotz perfekter Sprachkenntnisse scheitern. Kulturspezifische Wörter und Redewendungen der deutschen Sprache gelten als Abdruck der deutschsprachigen Kultur, wodurch bedeutungsvolle Informationen über die Kultur deutschsprachiger Länder explizit oder implizit vermittelt werden und gleichzeitig die Kompetenz der interkulturellen Kommunikation fördern. Vorliegender Aufsatz befasst sich mit der Rolle und den Methoden der Vermittlung vom kulturspezifischen Wortschatz beim DaF-Unterricht für afrikanische und asiatische Studenten auf Niveausstufe A1-A2 an der Széchenyi István Universität in Ungarn.

2. Theoretischer Hintergrund

2.1. Kulturspezifische Wörter

In Anlehnung an Hennecke wird Textverstehen als die Dekodierung von Kultur interpretiert, das von der Einkodierung durch den Produzenten und von der Dekodierung durch den Rezipienten abhängt. Es bedingt den Rückgriff auf sprachliches Wissen und auf kulturspezifisches außersprachliches Weltwissen, was für Textproduktion und Übersetzungen unentbehrlich ist (Hennecke 2009: 38).

Der Begriff *Realia* hat in der Übersetzungswissenschaft keine einheitliche Definition. Nach Lendvai werden dafür die Ausdrücke wie kulturelle *Realia*, unübersetzbares Wort, nonäquivalentes Lexem, Kulturwort, kulturspezifisches Wort, Ethnokulturreim, kulturspezifischer Symbolgegenstand, sprachliche Manifestation verwendet, in der das Wissensgut einer Kulturgemeinschaft zum Ausdruck kommt (Lendvai 2005: 68). In der Übersetzungswissenschaft wird aus der Begriffsbestimmung von Vlahov und Florin ausgegangen, nach deren Definition *Realien* solche

Wörter oder Wortverbindungen bezeichnen, die für das Leben eines bestimmten Volkes charakteristische Gegenstände bezeichnen. Diese können für andere Völker unbekannt sein und kein Äquivalent in den anderen Sprachen haben. Bei dieser Lexik wird zwischen geografischen, ethnografischen und gesellschaftlich-politischen Realien unterschieden (Vlahov und Florin 1980: VI, 52-56).

In der vorliegenden Studie wird in Anlehnung an Forgács der erweiterte Begriff der kulturspezifischen Lexik verwendet: Zu dieser Lexik gehören außer der kulturabhängigen Wörter der objektiven Gegenwart und der Außenwelt auch die sprachspezifischen Elemente wie Redewendungen, Sprichwörter, Überschriften und Texte musikalischer und literarischer Werke, Liedertexte, Losungen, Ausdrücke der verbalen Aggression bzw. Manifestationen sprachlicher Kreativität, die auf der intralingualen Bedeutung sprachlicher Zeichen basieren. Diese Lexik hängt mit dem Leben und mit der Sprache einer Gruppe eng zusammen, hat für diese einen zusätzlichen Inhalt, eine konnotative Bedeutung und weckt bei den Gruppenmitgliedern dieselben oder ähnliche Assoziationen (Forgács 2004: 39-40). In der vorliegenden Analyse werden auch Anreden und Begrüßungen zum kulturspezifischen Wortschatz gezählt, und sie zusammenfassend als Realien oder kulturspezifische Wörter genannt. Die Gruppierung von Vlahov und Florin (1980) wird mit der Gruppe sonstige kulturspezifische Elemente wie Redewendungen, Redensarten, idiomatische Ausdrücke, Sprichwörter und Slang-Ausdrücke ergänzt, laut denen die nonäquivalente Lexik der beim DaF-Unterricht an der Széchenyi István Universität verwendeten Lehrwerke *KON-TAKT I Lehrbuch*, *Arbeitsbuch* und *Lehrerhandbuch* gruppiert wird:

1. Geografische Realien	2. Ethnografische Realien	3. Realien aus dem gesellschaftlichen und politischen Leben	4. Sonstige kulturspezifische Elemente
Bezeichnungen der physischen Geographie	Begriffe aus dem Alltagsleben (Speisen, Getränke, Kleidungsstücke, Einrichtungs- und Gebrauchsgegenstände, Verkehr)	Wörter aus dem Bereich der Landesverwaltung	Kulturspezifische Redewendungen
Geografische Objekte	Begriffe aus der Arbeitswelt	Bezeichnungen der Regierungsorgane	Redensarten
Lokale Benennungen	Begriffe aus Kunst und Kultur (Literatur, Musik, Film, Feste, Spiele, Sport, Schule, Kindergarten)	Wörter aus dem Bereich des politischen Lebens	idiomatische Ausdrücke

	Ethnische Realien	Begriffe beim Militär	Sprichwörter
	Bezeichnungen für Geld und Maßeinheiten	Bezeichnungen von historischen und gesellschaftlichen Ereignissen	Slang-Ausdrücke
		Begriffe aus den Bereichen Dienstleistungen, Gesundheitswesen, Handel	

Tabelle 1. Gruppierung kulturspezifischer Wörter¹

2.2. Transfer kulturspezifischer Wörter

Beim Fremdsprachenunterricht hat die Lehrperson den Lernenden beizubringen, welche Bedeutung kulturspezifische Wörter im Alltagsleben des Ziellandes haben. Nach Hennecke ist die Translation eine (inter)kulturelle Handlung (Hennecke 2009: 36).

Klaudy spricht in Anlehnung an Venuti (1975) über sprachliche und kulturelle Einbürgerung/Verfremdung (domestication/foreignisation). Bei der Einbürgerung wird vom Übersetzer die Fremdheit minimalisiert, indem die kulturspezifische Lexik eliminiert wird. Diese Methode wird bei weniger bekannten Sprachen verwendet, da die Empfänger keine ausreichenden Kenntnisse über die andere Kultur haben. Bei Verfremdung werden bei diesem Wortschatz die Fremdwörter beibehalten, wo bei häufig gesprochenen Sprachen die Horizonterweiterung der Empfänger bezweckt wird (Klaudy 2013: 88). Von Klaudy werden als Übersetzungsmethoden der nonäquivalenten Lexik die Übernahme (Transliteration), die Analogie, die explizit und die implizit erklärende Übersetzung, die Fußnote, die generalisierende Übersetzung, die vollständige Transformation und die Elision vorgeschlagen (Klaudy 1994: 214). Beim Unterricht kulturspezifischer Lexik werden die Einfügung eines ergänzenden Wortes in der Zielsprache, die Generalisierung, - wo mangels eines ekvivalenten Wortes ein verallgemeinernder Begriff angegeben wird - und die explizit erklärende Übersetzung verwendet.

¹ Die Gruppierung von Vlahov und Florin (1980: 52-56) wurde mit der Gruppe 4 ergänzt.

3. Daf-Unterricht für Studenten aus verschiedenen Kulturen an der Széchenyi István Universität

3.1. Rahmenbedingungen, Teilnehmer, Ziele

In Anlehnung an Myung-Soon und Hyang-Ki wird beim Daf-Unterricht für Studenten aus anderen Kulturen davon ausgegangen, dass die mangelhafte Kenntnis des relevanten Wortschatzes einer Fremdsprache trotz strukturell perfekter Grammatikkenntnisse die Kommunikation beeinträchtigen und zu gravierenden Kommunikationsstörungen führen kann, aus diesem Grund hat die Lehrperson bei der Wortschatzauswahl die ziel- und eigenkulturellen Hintergründe der Lernenden zu berücksichtigen. Bei großen Unterschieden zwischen Kulturen bedarf es der intensiven und systematischen Beschäftigung mit dem kulturbezogenen Wortschatz (Myung-Soon und Hyang-Ki 2005: 58-62). Seit dem akademischen Jahr 2016/2017 wird durch das *Stipendium Hungaricum* für Studenten aus anderen Ländern ermöglicht, ihr Studium an der Széchenyi István Universität zu absolvieren.² Seit dem akademischen Jahr 2019/2020 wird im ersten und im zweiten Semester Ungarisch als Pflichtfach in drei Wochenstunden - in 84 Unterrichtseinheiten während der zwei Semester - unterrichtet. Als weitere Fremdsprache kann Deutsch gewählt werden, wobei BSc- und PhD-Studenten der Universität die Möglichkeit haben, vier Semester lang in vier Stunden pro Woche (56 Stunden pro Semester, insgesamt 224 Stunden) Deutsch zu lernen und an der Széchenyi István Universität eine Sprachprüfung Niveaustufe B1, B2 und C1 abzulegen. Ziel des Deutschunterrichts ist, den Studenten außer des Kompetenzaufbaus Hörverstehen, in den Bereichen Leseverstehen, Schreibfertigkeit und mündliche Kommunikation auf Niveaustufe B1-B2 auch die interkulturelle kommunikative Kompetenz zu entwickeln.

3.2 Unterrichtsmaterialien

Als Hauptlehrwerke für den Deutschunterricht wurden *KON-TAKT 1 Lehrbuch*³ und *KON-TAKT 1 Arbeitsbuch*⁴, ungarische Lehrwerke mit deutsch-ungarischsprachigem Glossar ausgewählt, so konnte gleichzeitig auch die Ungarischkompetenz der Studenten gefördert werden. Von der Lehrperson wird das Glossar mit der Bedeutung der Wörter auf Englisch und mit Beispielsätzen auf Englisch ergänzt. Das lexikalische Material wurde mit Vertiefungsaufgaben des Lehrerhandbuches

² <https://www.gyorplusz.hu/gyor/nepszeru-a-kulfoldi-hallgatok-koreben-a-szechenyi-egyetem/> (06.06.2021)

³ Maros, J. (2009), *KON-TAKT 1 Lehrbuch*. Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.

⁴ Maros, J. (2009), *KON-TAKT 1 Arbeitsbuch*. Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.

und mit authentischen Texten aus den Lehrwerken des Hueber Verlages *Schritte international 1*, 2⁵ erweitert. Das Lehrwerk *KON-TAKT 1* ist sehr geeignet zum selbständigen Lernen, da das Arbeitsbuch eine ausführliche Darstellung und Erklärung der Grammatikregeln mit zahlreichen Beispielsätzen enthält. Als Ergänzung wurde das Lehrwerk *Essential German Grammar*⁶ eingesetzt, in dem die Regeln der deutschen Grammatik in englischer Sprache erklärt werden und die Strukturen der deutschen Sprache mit denen im Englischen verglichen wird. Die Teilnehmer verfügen über eine hohe Kompetenz im Englischen, weil es in ihren Heimatländern als Amts- und Bildungssprache fungiert.

4. Kulturspezifische Wörter und Begriffe im Lehrwerk KON-TAKT 1 Lehrbuch, KON-TAKT 1 Arbeitsbuch und Lehrerhandbuch

Den Korpus der Analyse bilden die Lehrwerke *KON-TAKT 1 Lehrbuch*, *KON-TAKT 1 Arbeitsbuch*, die durch die Lehrperson ausgewählten ergänzenden Materialien des Lehrerhandbuches und die Ergänzungen der Studenten. Die Forschungsmethoden basieren auf der Korpusanalyse, auf den Rückmeldungen von Studenten und auf den empirischen Erfahrungen der Lehrperson. In den Tabellen werden bei der Quellenangabe Abkürzungen⁷ verwendet, bei der Bedeutung im deutsch-englischen Wörterbuch wird die Seitenzahl angegeben. Da die im Glossar stehenden Wortbedeutungen für das Verständnis häufig nicht ausreichen, wird in der Tabelle die durch die Lehrperson angewendete ergänzende Semantisierung der kulturspezifischen Lexik kursiv markiert vermerkt.

⁵ Niebisch, D. und Reimann, M. (2006). *Schritte international 1, 2*. München, Hueber Verlag.

⁶ Durrell, M., Kohl, K. and Loftus, G. (2013). *Essential German Grammar*. New York, Routledge.

⁷ K L 10=Maros, J. (2009). *KON-TAKT 1 Lehrbuch*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest. S. 10

KA 10=Maros, J. (2009). *KON-TAKT 1 Arbeitsbuch*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest. S. 10

L H 10=Dóczy, K. (2009). *KON-TAKT 1 Tanári kézikönyv*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. S. 10

E L=Ergänzung der Lehrkraft beim Unterricht bei Nachfrage der Studenten.

4.1 Geografische Realien

Kulturspezifisches Wort	Bedeutung auf Ungarisch im Lehrwerk	Bedeutung auf Englisch laut Wörterbuch PONS (Weiss 1999)	Transfer/ Semantisierungsmethode im Unterricht durch die Lehrperson
das Bundesland (K L 32) (K A 38)	szövetségi tartomány (K A 38)	federal state, Land (93)	Explizitation: <i>federal state in Germany and in Austria</i> <i>Map of Germany with the federal states (K L 32)</i>
der Kanton (E L)	kanton	Swiss federal state (383)	Explizitation: <i>Switzerland is divided into 26 cantons. Each canton is a sovereign entity and has their own capital town.</i> ⁸
Rothenburg ob der Tauber (K L 33)	-----	-----	Explizitation und Semantisierung mit Bild: <i>an old town in Bavaria with very beautiful half-timber houses ob der Tauber=over the river Tauber</i> Ergänzung: <i>similar constructions: Frankfurt am Main, Frankfurt an der Oder, Hall in Tirol, Bruck an der Leitha, Bruck an der Großglocknerstraße</i>
Ku'damm (K L 34)	-----	-----	Explizitation: Beispielsatz im Lehrwerk (K L 34): Die Ku'damm ist eine Straße in Berlin. Ergänzung: <i>Kurfürstendamm is Berlin's most popular shopping boulevard.</i> ⁹

⁸ <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik/uebersicht/kantone.html> (08.06.2021)

⁹ <https://www.visitberlin.de/en/kurfurstendamm> (07.06.2021)

Alex (K L 39)	-----	-----	<p>Explizitation im Lehrwerk: Der Platz dort heißt Alexanderplatz, aber die Leute in Berlin sagen nur „Alex“ (K L 39)</p> <p>Ergänzung: <i>It was the centre of East Berlin. One million people congregated here, on 4 November 1989 to demonstrate against the GDR regime shortly before the fall of the Berlin Wall.</i>¹⁰</p>
---------------	-------	-------	---

Tabelle 2. Geografische Realien im KON-TAKT 1 Lehrbuch und Arbeitsbuch

4.2 Ethnografische Realien

Kulturspezifisches Wort	Bedeutung auf Ungarisch im Lehrwerk	Bedeutung auf Englisch laut Wörterbuch PONS (Weiss 1999)	Transfer/ Semantisierungsmethode im Unterricht durch die Lehrperson
das Frühstücksbuffet (K A 74)	svédasztalos reggeli (K A 74)	Frühstück = breakfast (191) Buffett = sideboard, bar (92)	Explizitation: <i>a rich breakfast buffet with hot and cold dishes</i>
die Currywurst (K A 89)	currys kolbász (K A 89)	curried sausage (99)	Explizitation und Semantisierung mit Bild: <i>sausage in curry sauce</i>
die Gulaschsuppe (K A 89)	gulyásleves (K A 89)	goulash soup (227)	Explizitation: <i>It can be made with beef, mutton and pork. Red sharp paprika is a major ingredient of this soup. It is a Hungarian dish, but it is a popular soup in Austria too.</i>

¹⁰ <https://www.berlin.de/en/attractions-and-sights/3560109-3104052-alexanderplatz.en.html> (07.06.2021)

der Paprikasch (K A 89)	p a p r i k á s krumpli (K A 89)	-----		Explizitation und Semantisierung mit Bild: <i>potato goulash with sausages</i>
das Schwarzbrot (K A 89)	barna kenyér (K A 89)	black	bread (488)	Explizitation: <i>sourdough bread made from rye</i>
das Schnitzel (K A 89)	hússzelet (K A 89)	pork (480)	cutlet	Explizitation: <i>breaded chop from pork or chicken</i> <i>Wiener Schnitzel/Viennese Schnitzel is a typical Austrian dish.</i>
der Schwarze (K A 89)	f e k e t e k á v é (osztrák) (K A 89)	-----		Explizitation: <i>espresso with milk</i> <i>often used phrase: kleiner Brauner</i>
das Leberwurstbrot (K L 115)	-----	die	Leberwurst= liver sausage, liverwurst (331)	Explizitation und Bild: <i>Liver sausage can be compared to the more popular French paté, it is seasoned with salt, pepper and marjoram as well as other herbs and roasted onions. There are many different varieties of Liver sausage and some are distinct to their region¹¹</i>
die Mettwurst (K L 115)	-----	-----		Explizitation und Bild: <i>It is a type of uncooked sausage. It's made from ground pork, finely chopped beef and much like salami, is cured and cold smoked or air-dried¹²</i>
der Katenschinken (K L 115)	-----	-----		Explizitation und Bild: <i>It is a type of pork ham from Holstein in northern Germany¹³</i>
der Tilsiter K L 115)	-----	-----		Explizitation: <i>Tilsit cheese is a medium- hard kind of cheese. Very popular is the Tilsiter from Switzerland and from Holstein¹⁴</i>

¹¹ <https://www.tripsavvy.com/all-about-the-wurst-leberwurst-4036269> (08.06.2021)

¹² <https://www.asausagehastwo.com/german-sausage-guide-mettwurst/>(08.06.2021)

¹³ https://www.helpster.de/katenschinken-was-ist-das-eine-erklaerung_118146 (08.06.2021)

¹⁴ <https://www.tilsiter.ch/>(08.06.2021)

Neue Schule (K L 20)	-----	-----	Explizitation: <i>Neue Schule (New School) is the name of school. Neue Mittelschule is an Austrian kind of school for students 10-14 years</i> ¹⁵
der Karneval (K L 40)	-----	carnival (275)	Explizitation: <i>The Carnival in Germany is called as the „fifth season of the year“, traditionally begins on November 11th at 11:11 a.m., it is celebrated in Cologne with a big official parade.</i> ¹⁶ <i>In Switzerland and in Austria's West is called „Fasnacht“ oder „Fasnet“</i> ¹⁷
das Fachwerkhaus (K L 33 Bild)	-----	half-timbered house (160)	Explizitation und Bild: <i>half-timbered building</i> ¹⁸
hitzefrei (L H 100)	-----	-----	Explizitation: <i>In Germany students have time off from school on account of excessively hot weather. The limit varies by state from 25 to 27 degrees</i> ¹⁹

Tabelle 3. Ethnografische Realien im KON-TAKT 1 Lehrbuch und Arbeitsbuch

¹⁵ <https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulsystem/sa/ms.html> (07.06.2021)

¹⁶ <https://www.cologne.de/events/cologne-carnival> (07.06.2021)

¹⁷ <https://www.hueber.de/media/36/fasching.pdf> (07.06.2021)

¹⁸ <https://www.rothenburg-tourismus.de/en/discover/> (14.06.2021)

¹⁹ <https://www.dw.com/en/hitzefrei/a-16937172> (09.06.2021)

4.3 Realien aus dem gesellschaftlichen und politischen Leben

Kulturspezifisches Wort	Bedeutung auf Ungarisch im Lehrwerk	Bedeutung auf Englisch laut Wörterbuch PONS (Weiss 1999)	Transfer/ Semantisierungsmethode im Unterricht durch die Lehrperson
der Bundeskanzler, die Bundeskanzlerin (E L)	s z ö v e t s é g i kancellár	German Chancellor (93)	Explizitation: <i>Chancellor of Germany and of Austria</i>
die Bremer Stadtmusikanten (K L 33)	-----	-----	Explizitation, Semantisierung mit Bild und Geschichte: <i>The Town Musicians of Bremen is a popular fairy tale of the Grimm Brothers.²⁰ In Bremen was created a bronze statue in 1953. According to the story, a donkey, a dog, a cat and a rooster set off on a journey to Bremen in search of a better life.²¹</i>
das KaDeWe (K L 54)	-----	-----	Explizitation: <i>KaDeWe=Das Kaufhaus des Westens. It is Berlin's most famous department store.²²</i>

Tabelle 4. Realien aus dem gesellschaftlichen und politischen Leben im KON-TAKT 1 Lehrbuch und Arbeitsbuch

²⁰ <https://www.tonightsbedtimestory.com/the-bremen-town-musicians/> (07.06.2021)

²¹ <https://www.bremen.eu/tourism/attractions/bremen-town-musicians> (07.06.2021)

²² <https://www.visitberlin.de/en/kurfurstendamm> (07.06.2021)

4.4 Kulturspezifische Redewendungen, Redensarten, idiomatische Ausdrücke und Sprichwörter

Kulturspezifisches Wort	Bedeutung auf Ungarisch im Lehrwerk	Bedeutung auf Englisch laut Wörterbuch PONS (Weiss 1999)	Transfer/ Semantisierungsmethode im Unterricht durch die Lehrperson
Null Bock! (K A 108)	Semmi kedvem nincs. (K A 108)	not to feel like doing something (89)	Explanation: <i>It is a sleng phrase, very often used from joung people: Keinen Bock/Null Bock haben.</i>
Langeweile ist für mich ein Fremdwort. (K A 108)	Nem ismerem az unalmat. (K A 108)	-----	Explanation: <i>I can't boredom.</i>
Viel Spaß! (K A 28)	-----	Enjoy yourself! (507)	Explanation: <i>Enjoy a lot!</i>
das ist mir Wurst (L H 91)	-----	-----	Explanation: <i>I don't care²³</i>
in der Ecke stehen (L H 100)	-----	-----	Spiegelübersetzung: to stand in the corner Explanation: <i>a way to punishment, discipline a child</i>
abwarten und Tee trinken (L H 91)	-----	-----	Explanation: <i>wait and see²⁴</i> <i>wait for better times</i>
große Rosinen im Kopf haben (L H 91)	-----	-----	Explanation: <i>to have big ideas²⁵</i>

²³ <https://www.deepl.com/translator> (09.06.2021)

²⁴ <https://www.deepl.com/translator> (09.06.2021)

²⁵ <https://www.dict.cc/?l=e> (09.06.2021)

das ist doch kalter Kaffee (L H 91)	-----	-----	Explanation: <i>that 's cold coffee</i> ²⁶ <i>It is a corny topic, it is not current.</i>
das ist weder Fisch noch Fleisch (L H 91)	-----	-----	Explanation: <i>Neither fish nor fow</i> ²⁷ id. <i>It is quite in the air.</i>

Tabelle 5. Kulturspezifische Redewendungen, Redensarten, idiomatische Ausdrücke und Sprichwörter im KON-TAKT 1 Arbeitsbuch und Lehrerhandbuch

5. Ergebnisse, Resümee

Die Lehrwerke *KON-TAKT 1 Lehrbuch, Arbeitsbuch* werden beim DaF-Unterricht des allgemeinen Unterrichtswesens in Ungarn verwendet. Laut Dóczy ist der Unterrichtsstoff in 111 Unterrichtseinheiten zu absolvieren (Dóczy 2009: 5-7). Bei der betroffenen Gruppe mit sechs Studenten aus diversen afrikanischen und asiatischen Ländern waren dafür 164 Unterrichtseinheiten nötig. Die Vermittlung von Phonetik, Grammatik und Lexik der deutschen Sprache benötigt mehr Aufwand, da die Muttersprache und der kulturelle Hintergrund der Lernenden sehr unterschiedlich sind. Um kulturspezifische Wörter interpretieren zu können, braucht man Hintergrundinformationen über die Zielkultur, in der die Sprache verwendet wird. Von den sechs Studenten der Gruppe war lediglich eine Person in den deutschsprachigen Ländern. Die Vermittlung nonäquivalenter Lexik ist bereits ab der Niveaustufe A1 wichtig, was durch die Korpusanalyse der Lehrwerke *KON-TAKT 1 Lehrbuch* und *Arbeitsbuch* und die Meinungen der Lernenden bestätigt wird. Auf der Niveaustufe A1 erfolgt die Vermittlung des kulturspezifischen Wortschatzes in englischer Sprache, ab der Niveaustufe A2 in deutscher, bei Bedarf auch in englischer Sprache.

Eine Lehrperson hat den kulturellen Hintergrund und das Alter der Sprachlernenden vor Augen zu halten, die Rezeption gewisser kulturspezifischer Begriffe kann nämlich auch vom kulturellen Hintergrund und vom Alter der Rezipienten abhängen. Die Begriffe *Bundeskanzler, Bundeskanzlerin, die Bremer Stadtmusikanten, Currywurst, Frühstücksbuffet, Kanton, Leberwurstbrot, Schnitzel* bedürfen im europäischen Kultur keine oder wenig Semantisierung, sie können jedoch für

²⁶ <https://www.deepl.com/translator> (09.06.2021)

²⁷ <https://www.dict.cc/?l=e> (09.06.2021)

Lernende aus anderen Kontinenten unbekannt sein. Vertreter der mittleren und der älteren Generation brauchen keine Explizitation für die Begriffe wie *DDR*, *BRD*, *die Berliner Mauer*.

Die meisten in den Lehrwerken *KON-TAKT 1 Lehrbuch und Arbeitsbuch* vorkommenden kulturspezifischen Wörter (14 Begriffe) gehören zu den ethnografischen Realien, den Begriffen aus dem Alltagsleben. Es kann festgestellt werden, dass die Übersetzungen mit expliziten Erklärungen am effektivsten sind. Die Explizitation braucht häufig Demonstration mit Bildern, da zahlreiche Speisen, Gebrauchsgegenstände und Traditionen im Heimatland der befragten Personen nicht existieren. In den Lehrwerken werden die unterschiedlichen Bezeichnungen der Lebensmittel im nord- und im süddeutschen Sprachraum nicht veranschaulicht, so muss es von der Lehrperson in Form eines Kommentars oder einer Fußnote ergänzt werden. Die Bedeutung der geografischen Realien (5 Ausdrücke) und die der Realien aus dem gesellschaftlichen und politischen Leben (3 Ausdrücke) wird ebenso durch Übersetzung mit expliziter Erklärung veranschaulicht. Da die Gruppe sehr großes Interesse für die deutschsprachige Kultur zeigt, werden den Lernenden auch Redewendungen und idiomatische Ausdrücke aus dem Lehrerhandbuch (*große Rosinen im Kopf haben*, *in der Ecke stehen*, *das ist doch kalter Kaffee*, *das ist weder Fisch noch Fleisch*, *abwarten und Tee trinken* usw.) beigebracht. Die im Lehrerhandbuch vorkommenden Redewendungen und idiomatische Ausdrücke wie *jemanden durch den Kakao ziehen*, *im eigenen Saft schmoren*, *das sind kleine Fische*, *jemandem Wasser in den Wein gießen*, *jemandem Honig um den Mund schmieren*, *etwas schießt wie Pilze aus der Erde*, *die Trauben hängen zu hoch* und *eine halbe Portion sein* (Dóczy 2009: 91) werden von der Lehrperson erst auf der Niveaustufe B1 semantisiert. Die betroffene Gruppe ist sehr offen für das Erlernen von Slang-Ausdrücken wie zum Beispiel *Das ist mir Wurst!*, *Null Bock!*, *Kohle*, *cool*, *geil*. Aufgrund der Erfahrungen des Unterrichts ausländischer Studenten lohnt es sich, ein Glossar mit kulturspezifischen Wörtern zu entwickeln. Im Prozess des Fremdsprachenunterrichts bezüglich kulturspezifischer Lexik fungiert die Lehrperson auch als interkultureller Vermittler zwischen zwei Kulturen.

Bibliographie

- Dóczy, K. (2009). *KON-TAKT 1 Tanári kézikönyv*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Durrel, M., Kohl, K. and Loftus, G. (2013), *Essential German Grammar*. Routledge, New York.
- Forgács, E. (2004). Reáliák és fordításuk Garaczi László műveiben. *Fordítástudomány* VI. évf., 2. szám, pp. 38-56. http://epa.oszk.hu/04100/04125/00044/pdf/EPA04125_forditastudomany_2004_2_038-056.pdf (06.06.2021).
- Hancz, G. (2020). Népszerű a külföldi hallgatók körében a Széchenyi Egyetem. <https://www.gyorplusz.hu/gyor/nepszeru-a-kulfoldi-hallgatok-koreben-a-szechenyi-egyetem/> (06.06.2021).
- Hennecke, A. (2009). Zum Transfer kulturspezifischer Textbedeutungen. Theoretische und methodische Überlegungen aus einer semiotischen Perspektive. *Linguistik online* 37, 1/09 pp. 35–58. (06.06.2021).
- Klaudy, K. (1994). A fordítás elmélete és gyakorlata. Scholastica, Budapest.
- Klaudy K. (2013). Nyelvi és kulturális aszimmetria a reáliák fordításában. In: Bárdosi V. (szerk.) *Reáliák – A lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 86–91.
- Lendvai, E. (2005). Reáliafelfogások napjaink Magyar fordításelméletében. In: Dobos, Cs. et al. (eds.) *“Mindent fordítunk, és mindenki fordít”*. *Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben*. Szak Kiadó, Budapest. pp. 67–71.
- Maros, J. (2009). *KON-TAKT 1 Arbeitsbuch*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.
- Maros, J. (2009). *KON-TAKT 1 Lehrbuch*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest.
- Myung-Soon H. und Hyang-Ki M. (2005). Kulturspezifische Wortschatzvermittlung für die aktive Kommunikation. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, Vol. 2, No. 2, pp. 58–70.
- Niebisch, D. und Reimann, M. (2006). *Schritte international 1, 2*. Hueber Verlag, München.
- Влахов, С. и С. Флорин (1980). *Непереводимое в переводе*. Международные отношения, Москва.
- Weis, E. (1999). *PONS Schülerwörterbuch. Englisch-Deutsch, Deutsch-Englisch*. Ernst Klett Verlag, Düsseldorf.
- <https://www.asausagehastwo.com/german-sausage-guide-mettwurst/>(08.06.2021)
- <https://www.berlin.de/en/attractions-and-sights/3560109-3104052-alexanderplatz.en.html> (07.06.2021).
- <https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulsystem/sa/ms.html> (07.06.2021).
- <https://www.bremen.eu/tourism/attractions/bremen-town-musicians> (07.06.2021).
- <https://www.cologne.de/events/cologne-carnival> (07.06.2021).
- <https://www.deepl.com/translator> (09.06.2021)
- <https://www.dict.cc/?l=e> (09.06.2021)
- <https://www.dw.com/en/hitzefrei/a-16937172> (09.06.2021)
- <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/politik/uebersicht/kantone.html> (08.06.2021)
- https://www.helpster.de/katenschinken-was-ist-das-eine-erklaerung_118146 (08.06.2021)

<https://www.hueber.de/media/36/fasching.pdf> (07.06.2021)
<https://www.rothenburg-tourismus.de/en/discover/> (14.06.2021)
<https://www.tilsiter.ch/> (08.06.2021)
<https://www.tonightsbedtimestory.com/the-bremen-town-musicians/> (07.06.2021)
<https://www.tripsavvy.com/all-about-the-wurst-leberwurst-4036269> (08.06.2021)
<https://www.visitberlin.de/en/kurfurstendamm> (07.06.2021)

Сузана Адриган

adrigan.zs@gmail.com

Преподавател по немски и руски език

Университет Сечени Ишван

Център за чуждоезиково обучение, Гьор

H-9200 Мошонмадяровар, Унгария

Zsuzsanna Adrigán

adrigan.zs@gmail.com

Lecturer in German and Russian

Széchenyi István Egyetem

Idegen Nyelvi Oktatási Központ, Győr

H-9200 Mosonmagyaróvár, Vár tér 2., Ungarn

РЕЦЕНЗИИ

REVIEWS

За литературата като дар – 20 години от удостояването на португалския писател Жозе Сарамаго с Нобелова награда за литература

Literature as a Gift – 20 Years since José Saramago's Nobel Prize in Literature

Яна Андреева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Yana Andreeva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Reis, Carlos (Org.) *José Saramago. Nascido para Isto. Conferências do Congresso Internacional “José Saramago: 20 anos com o Prémio Nobel”*. Lisboa, Ed. Fundação José Saramago, 2020, 253 p. ISBN 978-989-95820-7-1

В своя реч, произнесена в Стокхолм на 10 декември 1998 г., в деня на връчване на Нобеловата награда за литература, Жозе Сарамаго признава: „... не за това съм се родил, но то ми бе дадено“. Тези думи на писателя, все още единствен португалоезичен лауреат на литературния „Нобел“, са изведени като заглавие на сборника с пленарни доклади, представени на международния конгрес „Жозе Сарамаго – 20 години с Нобеловата награда“, проведен през октомври 2018 г. в Коимбра, Португалия, по съвместна инициатива на Центъра по португалска литература на Университета на Коимбра и Община Коимбра и в сътрудничество с фондация „Жозе Сарамаго“.

Издаденият през 2020 г. сборник съдържа изследвания на водещи в световен мащаб познавачи на литературното творчество на португалския нобелист и не само представя най-открояващата се част на научния форум, но и доказва трайното консолидиране на едно актуално изследователско поле в лузитанистичните изследвания, а именно изследването на Сарамаговото творчество в неговата впечатляваща по обхвата си многоаспектност. Цел на изданието е

да се почете паметта на един толкова отличаващ се в португалоезичната и в световната литература писател, оставил незаличими следи със своя творчески и граждански принос, но и да се напомни, както отбелязва в увода проф. Карлош Рейш, редактор на сборника, за постоянното присъствие на текстовете на Жозе Сарамаго на културната сцена днес (с. 19). Подобна актуалност на Сарамаговото творчество намира обяснение както в иновативното му идейно и езиково измерение, така и в онази присъща на творбите му животрептяща противоречивост на въобразените художествени светове, заради които се случва литературата и от които се ражда по думите на Пилар дел Рио „озаряващата ни светлина на споделеното четене“ (с. 15).

Сборникът „Жозе Сарамаго – роден за това“ включва дванайсет студии на утвърдени в световен мащаб учени от различни пространства на лузитанистиката: Карлош Рейш, Ана Паула Арно, Анселмо Боржеш, Антонио Саеш Делгадо, Филомена Оливейра и Мигел Реал (Португалия), Жерсон Луиш Роани и Тереза Крищина Сердейра (Бразилия), Роберто Веки (Италия), Хорхе Урутия (Испания), Дейвид Фрайер (Великобритания) и Мигел Алберто Колефф (Аржентина). Разнообразни са застъпените в сборника критико-теоретичните подходи към изследването на Сарамаговото творчество – от фокуса върху богатото идейно-тематично наследство, способите на конструиране на фикционалния наратив при Сарамаго и алегоричното уплътняване на категориите на Сарамаговия разказ, през разглеждането на силния трансмедиален заряд на авторовите романи фикции, пресътворени в различни жанрови образци на визуалното изкуство, до проучването на дълбоките разбирания за божественото, историята и иберизма, около които Сарамаговото писане повторително кръжи през годините. Тук се спираме на най-пространните студии в сборника, с извънреден принос за осветляването на художествената еволюция и последователност на Сарамаговото писане и на идейното и естетическото му наследство, които очертават нови и многопосочни перспективи в това поле на изследвания.

В „Рикардо Рейш – един и същ и друг“ Ана Паула Арно разглежда посветения на хетеронима на Фернандо Песоа роман през призмата на интертекстуалното и метатекстуалното, дълбоко присъщи на Сарамаговия роман. Като се спира на метафикционалното изграждане на персонажите в текста като контрапункт на създадения от Песоа хетероним и на неговото фикционално обкръжение, авторката затвърждава убеждението, че след пре моделирането на образа на Рейш в романа на Сарамаго вече е невъзможно да се поддържа установената от Песоа когнитивна схема за възприемане на хетеронима, което затвърждава преразглеждането на историята, в това число и на фикционализираната история, като едно от основните художествени постижения на Сарамаговия роман.

Студията „Жозе Сарамаго – трансиберист“ на Антонио Саеш Делгадо разглежда въпроса за иберийската идентичност на Жозе Сарамаго, като се фо-

кусира върху посветения на тази тема роман „Каменният сал“, както и върху журналистически статии, интервюта и публични лекции, в които писателят изразява позициите си по отношение на иберизма. Статията очертава в диахронен план контекста и същността на иберизма и откроява начина, по който иберийският дискурс вписва убедително Сарамаго сред други автори португалци, кастилци, галицийци, каталунци и баски, споделящи идеите на иберизма.

В „Жозе Сарамаго и персонажът като алегория“ Карлош Рейш проследява чрез разглеждането на характерните за ключови автори произведения литературностилистични похвати художествената еволюция на писателя по пътя към изграждането на една все по-алегорична картина на света и човека. Предмет на категоризация са различните видове персонажи на Сарамаго, след които К. Рейш откроява историческите, митично-библейските, местните персонажи с изцяло фикционален произход, животинските персонажи и др. При изследването на персонажа като алегория студията на Рейш проучва в частност протонаративните мотиви, които осмислят алегоризацията на персонажните фигури и на фикционалната логика. За Рейш процесите, с които Сарамаго конфигурира своите персонажи, имат прагматично измерение, доколкото се основават на алегоричната употреба, позволяваща на идеологията да се съчетае с етиката.

Отново посветена на Сарамаговите персонажи е студията на Мигел Алберто Колефф „Животът в най-добрата му сила – сравнителен прочит на персонажите Жоао Лошото време и Сиприано Алгор“. Като кръстосва приносите на разработките в „Речник на Сарамаговите персонажи“ (Колефф 2008) и концепциите на Валтер Бенямин от „Тези по философията на историята“, Колефф извежда съществени заключения за континуитета при конструирането на образите на протагонистите на два романа от различни творчески фази, каквито са „Въздигнал се от земята“ (1980) и „Пещерата“ (2000), които съвпадат в своите послания за критика на капитализма. Изградени именно в кода на Сарамаговата критика към капитализма в различните му исторически фази – териториален латифундистки и глобален и надкултурен – като част от света на бедността, познаващ несправедливостта и унижението на маргинализацията, тези персонажи все пак имат възможността да вземат думата чрез словото на Сарамаго и да защитят правата си, т.е. способността да се трансформират в субекти на познанието, които могат да се намесят в хода на историята, заключава Колефф (с. 191).

В „*Dissecta membra* на краткия век. За паметта в риск и историята наобратно в два романа на Жозе Сарамаго“ Роберто Веки се насочва към сравнението между „Наръчник по живопис и калиграфия“ и „Въздигнал се от земята“ в опит да открие в тях присъствието на една от най-значимите теми в литературното наследство на писателя, а именно тази за ролята на субектната етика в „мътните времена“ на кризи (с. 199). Студията представя романите като

дълбоко свързани помежду си както чрез своите развръзки, така и чрез представата, която изграждат за следаприлския период в Португалия, за времето на края на революцията и деколонизацията. Но тъй като времето на края не е край на времето, а и може да се превърне в конструиране на възможно бъдеще с отломките на миналото, според Веки съдържащият се в романите своеобразен месиански знак реактивира застрашената от изчезване историческа памет и реконструира нова монументализация на миналото през призмата на субектната етика, която текстовете на Сарамаго неизменно формулират.

Студията на Тереза Крищина Сердейра „Примо Леви и Жозе Сарамаго – вечната книга и безкрайната картина“ изследва романа „Есе за слепотата“ от компаративистична перспектива, извеждайки от сравнението между епидемията от слепота в текста на Сарамаго от 1995 г. и спомена за концентрационния лагер в „Това човек ли е?“ (1947) на Примо Леви важността на изкуството като единствена връзка на подложеното на радикални прекеждия човешко същество с живота. Сердейра проследява екфрастичните опити на персонажите на Сарамаго и систематизира посоките на репрезентация на картини на бележити художници като Гоя, Брюгел и Дьолакроа в „Есе за слепотата“, с които обосновава разбирането си за това, че Сарамаговият текст създава с езикови средства една безкрайна картина, представляваща своеобразен „имагинерен музей“ по смисъла на думите на Малро (с. 250), на фундаментални творби на световното изкуство.

Сборникът „Жозе Сарамаго – роден за това“ под редакцията на Карлош Рейш е несъмнено значим жалон в световното изследователско поле, посветено на проучването на творчеството на португалския писател. Отбелязвайки годишнината от първата Нобелова награда за литература, връчена на творец от португалоезичието, сборникът представя върховите достижения на международната лузитанистика в проучването на едно неизчерпаемо художествено и идейно наследство, каквото е Сарамаговото творчество, но и очертава множество перспективи за бъдещи изследвания.

Проф. д-р Яна Андреева

y.andreeva@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Prof. Yana Andreeva, PhD

y.andreeva@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria

За Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини

About German-Bulgarian Dictionary-Minimum of Linguistic Terms

Бисерка Велева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Bisserka Veleva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

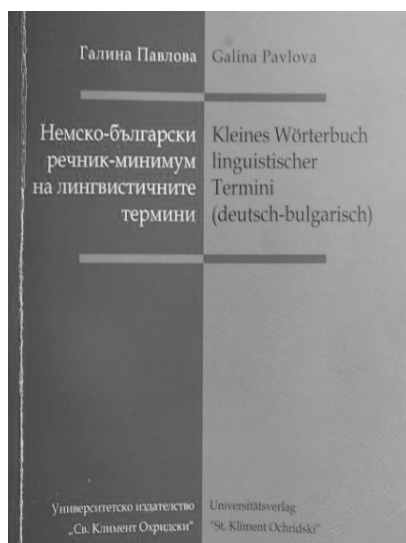
Павлова, Галина. *Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини, Kleines Wörterbuch linguistischer Termini (deutsch-bulgarisch)*. Трето издание. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2011, 165 с. ISBN 978-954-07-3060-8

През първите две десетилетия на XXI век в съвременния свят трайно се наложи тенденцията на устойчиво нарастваща интернационализация и глобализация, които съпътстват човешкото развитие във всичките му проявления – в политическия, обществено-икономическия, научния, културния, образователния живот. Комуникацията в обществото и между индивидите се реализира посредством най-старото и изпитано средство за общуване – езика. С разширяването на Европейския съюз, особено след приемането на България за негов член, все по-голяма актуалност за българските граждани придобива езиковата политика на Евросъюза към поощряване на т.нар. малки национални езици, в това число на българския език, към активизиране на различни ефективни мерки и средства за съхраняване и поддържане на езиковите традиции.

Въпреки мощното настъпление на електронизацията в обществото и навлизането ѝ дълбоко в личностното пространство на всеки човек през последните няколко години все още не може да се оспори значимостта на един вид книжнина, която поради своята висока интелектуална стойност и обществена

необходимост – като едно от най-важните помощни средства за обучение по различните езици – е запазила съществуването си през хилядолетията чак до днес. Става дума за книгата-речник, все още много необходима в образователната и научноизследователската област.

Във филологическите среди е добре познат трудоемният процес на създаване на речник. Работата по съставяне на тезаурус предполага няколкогодишен усилен изследователски труд, усърдно търсене и точен подбор на подходящите източници, последващо много задълбочено проучване на разнообразния речников фонд на родния и чуждите езици, преглед на всякакъв вид публикации – теоретични изследвания, практически граматика и обширни научни монографии, в зависимост от целите и намеренията на автора, които си е поставил, както и от тематичната област на изследване, анонсиран още в заглавието на словника.

Обект на настоящото представяне е *Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини, Kleines Wörterbuch linguistischer Termini (deutsch-bulgarisch)* с автор доц. д-р Галина Павлова, рецензенти доц. д-р Лидия Стефанова и доц. д-р Емилия Башева-Монова, редактор проф. д-рфн Ангелина Минчева. Трето издание. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2011, 165 с., ISBN 978-954-07-3060-8.

Научноизследователската и преподавателската кариера на доц. д-р Галина Павлова е тясно свързана с немския език. Тя има почти четиридесетгодишен стаж като доцент по съвременен немски език и приложна лингвистика към катедра „Западни езици“ (с три мандата като неин ръководител) във Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. След като завършва германистика в Лайпцигския университет, през 1982 г. защитава докторска дисертация към същия университет. Доц. д-р Галина Павлова има редица специализации, особено знаков е научноизследователският ѝ период през 1994 г. в Института по немски език в град Манхайм, където тя написва хабилитационния си труд под ръководството на проф. д-р Райнер Вимер. Следват други специализации в германските университети в Саарбрюкен, Хамбург и Йена, в университета във Виена. От 1992 г. доц. д-р Галина Павлова започва дейността си като лектор по немски език към Гьоте институт София. В тази връзка има специа-

лизации в централите на Гьоте институт в Берлин, Мюнхен и Дюселдорф. Тя има над 40 научни публикации в областта на приложното езикознание, текстолингвистиката и методиката на преподаване на немския като специализиран език.

Какво съдържа *Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини, Kleines Wörterbuch linguistischer Termini (deutsch-bulgarisch)*, за кого е предназначен и в какво се изразява неговата приносна същност?

Актуалността на този лексикографски справочник съвсем не е отминала, в полза на което свидетелстват поредността на издаването му и тематичната насоченост на неговото съдържание. Той включва основни термини от лингвистичната наука на немски език с превод на български език, създадени и наложени през изминалото столетие – години на етаблиране на лингвистиката в световен мащаб и на динамичен развой на различни течения в тази научна област. Посочените факти са сериозен аргумент за необходимостта от настоящото представяне на словника в научното публично пространство.

Това е двуезичен речник, включващ немски понятия с преводните им съответствия на български език. Заглавието съдържа уточнението „речник-минимум на лингвистичните термини“, което подготвя читателя за чисто лингвистичния характер на терминологичния вокабулар, построен по модел с добре обмислена структура, прецизно извършен подбор на основните термини в сферата на лингвистиката, без претенцията за изчерпателност.

Основното предназначение на речник-минимума е да се ползва от студенти филолози и/или нефилолози като помощно средство при усвояване на немския език, т.е. той дава възможност за разширяване на параметрите на езиковата компетентност. Речникът също така би могъл да се използва и от филолози, които преподават немски език, а защо не и от онези, за които немскоезичната лингвистична терминология би събудила определен интерес.

Изследователското поле на лексикографските статии в словника, които са представени в обем от 160 страници, са термини, регистрирани като градивни елементи от понятийния фонд на „различни лингвистични школи“ (копенхагенска, пражка школа). Паралелно с тях място са намерили и „по-обща термини от нормативната граматика, които невинаги са познати на студентите – филолози и нефилолози“, което представлява допълнителен плюс и безспорно обогатява съдържанието на речника. Освен общопризнатата терминология, въведена от световноизвестни лингвисти като В. Г. Адмони, Л. Блумфийлд, Л. Йелмслев, О. Йесперсен, Дж. Лайонс, Ф. дьо Сосюр, Н. С. Трубецкой, Н. Чомски, Р. Якобсон и др., която днес все още намира широко приложение в немскоезичната лингвистика, в съдържанието на *Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини, Kleines Wörterbuch linguistischer Termini (deutsch-bulgarisch)* са включени и понятия, чийто произход се свързва със

зараждането и развоя на германистиката – дисциплина, изиграла особено важна роля за развитието на езикознанието в световен мащаб, позовавайки се на изследвания на М. Лутер, В. фон Хумболт, Я. Грим, А. Шлайхер, В. Шмит, Л. Вайсгербер и др.

Лексикографските статии в словника са подредени по азбучен ред. В началото на всяка статия с получер шрифт се представя основният термин, напр. *Abreviation, f* (стр. 7). Приносен момент на речника е включването в скоби след основното понятие на актуални синонимни термини при наличие на такива, какъвто е случаят в посочения пример (вж. *Abkürzung*). В рамките на същата лексикографска статия основният термин се доразвива в словообразователни гнезда (стигащи при други термини до 35), с което се илюстрира неговата колокация, напр. *Form, f* (с. 47–48). Към едни и същи термини, но с установени разлики в значението при употребата им от едни или други езиковеди и лингвистични школи се внася допълнителна яснота чрез уточняване на смисъла и нюансите. Като следващи позитиви на речника трябва да се отбележат съпоставянето и препращането към други понятия в словника, свързани с конкретен основен термин, както и отразяване на неговата многозначност (вж. същия пример).

Тълкуването на основните немскоезични термини се реализира по два начина. При първия се посочва съответният български термин, като се включват и неговите синоними, ако такива са възприети в българската езиковедска практика (вж. пример *Abreviation, f* на с. 7). А в случаите, когато липсват еквивалентни български термини или имат недостатъчно разпространение в българската лингвистична литература, се предлагат превод или тълкуване с кратко обяснение, а при необходимост примерът се илюстрира със схема (с. 7, 46, 57 и др.).

Допълнително преимущество на словника е цитирането в края на всяка лексикографска статия на източниците на ексцерпираниите немскоезични термини, които в повечето случаи са повече от един, и в скоби на публикацията, от която е заимствано обяснението.

След лексикографската част следва показалец на всички имена, изписани на кирилица и латиница, които препращат към езиковедите и лингвистичните школи, споменати в речника. Лексикографският труд завършва с библиография, която включва цялото количество публикации, речници, граматики или монографични трудове, използвани за създаването на речника.

В заключение може да се обобщи, че *Немско-български речник-минимум на лингвистичните термини, Kleines Wörterbuch linguistischer Termini (deutsch-bulgarisch)* се чете с лекота и успява да събуди интереса на читателя, имайки предвид строго научната насоченост на съдържанието. Прецизността, с която е съставен словникът, е адекватно отражение на езиковата компетентност на автора като специалист в областта на германистиката и приложната

лингвистика. Освен като умело съставено лексикографско пособие с безспорен принос за лексикографската и лингвистичната наука стойността на речника се разкрива в неговата много добра приложимост като помощно средство при практическото обучение по немски език на студенти филолози и нефилолози и по този начин се съхранява във времето.

Доц. д-р Бисерка Велева

b.veleva@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. Цар Освободител № 15, 1504 София,

България

Лектор по български език и литература

Бакински славянски език

Баку, Азербайджан

Assoc. Prof. Bisserka Veleva, PhD

b.veleva@uni-sofia.bg

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15, Tzar Osloboditel Blvd., 1504 Sofia

Bulgaria

Lecturer in Bulgarian language and literature

Baku Slavic University

Baku, Azerbaijan

Традиция и модерност – едно вълнуващо пътешествие из историята на японската литература

Tradition and modernity - a breath-taking journey back to the history of Japanese literature

Гергана Петкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Gergana Petkova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Николова, Вяра. *Из историята на новата японска литература (1868–1945)*, София: За Буквите, 2020, 256 с., ISBN 978-619-185-416-5.

Предложеният за рецензия труд „Из историята на новата японска литература (1868–1945)“ е написан в съзвучие с потребностите, които изпитва изследваната ниша в България – новата японска литература. Макар в България да има спорадични трудове, визиращи конкретния период, произведения и автори, за първи път се предлага цялостен поглед върху над 50-годишен период от развитието на японската литература.

Авторът Вяра Василева Николова предлага на българския читател един по-задълбочен поглед върху разглежданите литературни проблеми, които се наблюдават в развитието на японската литература в края на периода Едо и настъпването на една нова епоха в историята на Япония – периода Мейджи (1868). Трудът на Вяра Николова е научно изследване, систематизиращо разработки в областта на генезиса и рецепцията на японската литература у нас и в Русия. Авторката е анализирала и обобщила трудове на известни японисти в България, Русия и Украйна и е успяла да проследи и анализира зараждането и специфичното развитие на японската литература, все още недостатъчно позната и изследвана у нас.

В първата глава от монографичния труд В. Николова проследява развитието на японската литература във връзка със съществуващите жанрове от предхождащия период Едо и отделя специално внимание на трансформацията на писмения език – явление, което за сферата на японистиката е изключително важно не само в литературен аспект.

Втора глава проследява развитието на новите жанрови форми и акцентира върху творчеството на значими японски писатели и поети като Масаока Шики и Нацуме Сосеки. Връзката с класическите модели и търсенето на нови подходи в литературата са неизменна част от този процес и В. Николова умело прокарва паралели между миналото и настоящето в японската литература в съответния период, което позволява на читателя да получи ясна представа за взаимовръзките в литературата.

В трета глава авторът на представения монографичен труд разгръща детайлно динамичното развитие на новите жанрове, като илюстрира етапите с препратки към най-влиятелните за времето си творци на японския натурализъм, его-белетристика, неореализъм и неохуманизъм. Специално място е отделено на ключовите фигури на Рока Токутоми и Рюносуке Акутагава.

В четвърта глава В. Николова ни запознава с принципите и реализацията на модернизма в японски условия, като постепенно ни подготвя за преход към аналитичната Втора част на монографията, в която са включени изследователски акценти, които авторът привежда, за да може читателите да се потопят още по-осъзнато и пълноценно в многопластовата структура на

японската литература от края на XIX до края на първата половина на 20 в. Тук са представени жените творци в новата литература, влиянието на руската литература, драматургията на Чехов. В края на този аналитичен раздел е представена изчерпателна и приносна картина на рецепцията на съвременната японска литература в България.

Трудът е написан с отлично разбиране за спецификата на изследвания литературен период, приложенията са полезен материал при обучението по японска литература, структурата и подредбата на текста отговарят на най-високите стандарти за академична монография както в България, така и извън нея. Връзките между жанровете, между епохите и между различните национал-

ни литератури, които В. Николова проследява, са важен принос за осмислянето на феномена „литература“ и са особено ценни както за японисти, така и за литературоведи, работещи в сферата на различни национални литератури.

Проф. д-р Гергана Петкова

grpetkova@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Prof. Gergana Petkova, PhD

grpetkova@uni-sofia.bg

Sofia University Kliment Ohridski

15 Tsar Osvoboditel, Blvd. 1504 Sofia

Bulgaria

ХРОНИКА

EVENTS

Дигитализация на висшето образование в контекста на Ковид-19 пандемията

Digitization of Higher Education in the Context of the Covid-19 Pandemic

Виолета Добичина

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Иво Панов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Violeta Dobichina

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Ivo Panov

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

В рамките на проекта „Дигитализация и образование в условията на Ковид-19 пандемията: практики и иновации във висшето образование в България и страните от Централна Азия (Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Таджикистан) и Иран“ се проведеха три от поредицата уебинари с университети от Казахстан, Узбекистан и ИР Иран, организирани от Факултета по класически и нови филологии с участието на Научнообразователния и културен център „Ал Фараби“ и Центъра за източни езици и култури при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Целта на проекта е да се създаде възможност за критично преосмисляне, анализ и обмен на опит в дигитализацията на висшето образование в България, Централна Азия и Иран в условията на пандемия чрез поредица от работни уебинари с представители на различни университети от тези региони

и преподаватели и студенти от Софийския университет. На фокус е и изграждането на партньорска мрежа за създаване на съвместни програми и изследователски проекти чрез обмен на опит и привличане на специалисти в областта на подготовката на проекти за участие в международни образователни програми, за развитие на сътрудничество в рамките на Глобалното партньорство за образование (*GPE*), което играе активна роля в подкрепа на образователните системи в Централна Азия и Иран.

Онлайн срещите се проведоха с участието на преподаватели и изследователи от партньорски университети и други образователни институти от Казахстан, Узбекистан, ИР Иран. Предстоят уебинарите с висши учебни заведения от Киргизстан и Таджикистан. Участие в първите три уебинара взеха общо над 125 университетски преподаватели, изследователи, докторанти и студенти.

Първият уебинар се проведе с участието на преподаватели и изследователи от двата партньорски университета от Казахстан – Казахския национален университет „Ал Фараби“ и Казахския национален педагогически университет „Абай“.

Форумът бе открит с приветствено слово към участниците от проф. д-р Мария Стойчева, функционален ректор международна дейност на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, и от Виолета Добичина, директор на Научнообразователния и културен център „Ал Фараби“.

Основен научен доклад на тема *Digitization in higher education in Bulgaria: the example of Sofia University St. Kliment Ohridski*, съпроводен със съдържателна мултимедийна презентация, изнесе проф. д-р Мадлен Данова, декан на Факултета по класически и нови филологии в Софийския университет. Изложението на проф. Данова бе фокусирано върху дигитализацията във висшето образование в България по примера на цифровата трансформация на Софийския университет, което предизвика жив интерес у участниците. Подробно бяха описани двете директории: дигитализация на административните услуги и онлайн обучението, по които се работи в Софийския университет много преди пандемията, но кризата е ускорила процеса. Бяха очертани и все още нерешените проблеми, които стоят на вниманието на академичната общност.

В своя доклад със заглавие *The use of digital technologies in teaching social and humanitarian disciplines: problems and prospects* проф. дн Алия Масалимова, заместник-ректор на Казахския национален университет „Ал Фараби“ и дългогодишен наш партньор, насочи вниманието на участниците към активните действия, които се предприемат през последните години за развитието на дистанционното обучение в Република Казахстан в рамките на държавната концепция за информатизация на образователната система на страната. Посо-

чени бяха много конкретни примери и практики, прилагани в университета за използване на цифровите технологии в преподаването на социални и хуманитарни дисциплини, като същевременно се изтъкнаха и проблемите.

Проф. дн Саябек Сахиев, заместник-ректор по изследвания и дигитализация на Казахския национален педагогически университет „Абай“, представи доклад на тема *Higher education + science + digitalization + ...*. Той сподели конкретни университетски практики на взаимодействие в дигитализацията на висшето образование и науката, в много случаи излизащи от вътрешноуниверситетското ниво. Като пример посочи откриването на педагогически *STEM* парк в университета.

Доц. д-р Бекжан Мейрбаев, директор на Международния център „Ал Фараби“ в Казахския национален университет „Ал Фараби“ в своя доклад *Non-institutional interaction of scientists on the principle of “Invisible College” on the example of the activities of the Al-Farabi International Center* запозна участниците с интересни и полезни инициативи за неинституционално взаимодействие на учените на принципа „Невидим колеж“. В един от форумите на „колежа“ е участвал и проф. д-р Симеон Евстатиев от Центъра за източни езици и култури при СУ „Св. Климент Охридски“.

Модератори на онлайн семинара бяха Виолета Добичина и д-р Баян Сапаргалиева от Казахския национален педагогически университет „Абай“.

Вторият онлайн форум се проведе с участието на преподаватели и изследователи от Узбекистан: партньорския Бухарски държавен университет, Ташкентския педиатричен медицински институт и Министерството на народното образование на Узбекистан.

Форумът бе открит с приветствени слова от проф. д-р Мадлен Данова, декан на Факултета по класически и нови филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, проф. д.н. Обиджон Хамидов, ректор на Бухарския държавен университет, и Виолета Добичина, директор на Научнообразователния и културен център „Ал Фараби“, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Заместник-ректорът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ проф. д-р Елиза Стефанова представи пред участниците примера на Софийския университет за дигиталната трансформация на висшето образование, като посочи проблемите и иновативните решения. Проф. Стефанова щедро сподели с присъстващите опыта, интересните решения и практики на Софийския университет в областта на цифровизацията на висшето образование.

Проф. д-р Аброр Жураев, заместник-ректор на Бухарския държавен университет, изнесе доклад на тема *Digitalization and internationalization of education in Uzbekistan in the context of COVID-19 pandemic*. В доклада си той

изтъкна проблемите и решенията на цифровото обучение в контекста на пандемията и обрисова траекторията на узбекския модел в онлайн обучението.

Интерес предизвика докладът *Foreign language teaching in the system of public education of Uzbekistan during COVID-19 pandemic* на ръководителя на отдел в Министерство на народното образование на Узбекистан Лазиз Хужакулов. В изложението си той представи промените в образованието по време на локдауна, като се фокусира върху телевизионните уроци, организирани по инициатива на министерството, както и подготовката и квалификацията на специалисти в областта на преподаването на чужди езици.

Доц. д-р Собир Нурходжаев, декан на Международния факултет на Ташкентския педиатричен медицински институт, в своя доклад *Experience of TashPMI in organizing educational and practical activities in the context of COVID-19 challenges* очерта стратегически насочените дейности, осъществявани в института, който е водещо висше учебно заведение в Узбекистан. Сподели и интересни решения при организирането на образователни и практически дейности в контекста на предизвикателствата на пандемията.

Модератори на онлайн семинара бяха Виолета Добичина и доц. д-р Феруза Хажиева, Бухарски държавен университет.

Третият уебинар се проведе с преподаватели, студенти и докторанти от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Техеранския държавен университет „Аломе Табатабаи“ и Гиланския държавен университет на ИР Иран.

Форумът бе открит от доц. д-р Георги Вълчев, зам.-ректор по учебната дейност в Софийския университет. В своето слово българският учен се спря на последиците от Ковид-19 пандемията върху икономическия, социалния, образователния и научния сектор у нас. Подчерта и изключително бързата адаптация на СУ към новите условия, при която традиционните методи на преподаване се трансформираха в нови разнообразни електронни платформи. Доц. Вълчев сподели: *Натрупахме в кратки срокове огромен опит при ползването на новите технологии и се убедихме в тяхната полза за съвременния образователен процес, но същевременно преодоляхме утопията, че бъдещето на образованието изцяло ще зависи от тях.*

От иранска страна поздравителни слова произнесоха д-р Мандана Тишейар, директор на отдел „Международно академично сътрудничество“ при Техеранския университет „Аломе Табатабаи“, и д-р Маджид Вазифедуст, изпълнителен директор на Международния отдел на Гиланския държавен университет.

Със свой доклад работната част на онлайн форума откри проф. д-р Мадлен Данова. Към казаното на уебинара с университетите от Казахстан тя добави много нови моменти при дигитализацията на висшето образование в СУ

и акцентира върху най-сложните проблеми, възникнали в сферата на висшето образование в условията на Ковид-19 пандемията. Същевременно посочи и пътища за тяхното преодоляване както в Софийския университет, така и в страната ни.

Д-р Алиреза Омидбахш, директор на Изпълнителния съвет на факултета по английски и испански език и литература при Техеранския университет „Аломе Табатабаи“, изнесе доклад на тема *Utopian Thinking against Dystopian Realities: Education in the Context of the Covid-19 Pandemic*. В своето изказване д-р Омидбахш направи крайно любопитен паралел между теориите на утопизма и антиутопизма, от една страна, и съвременните теории за причините и следствията от Ковид-19 пандемията – от друга.

Д-р Мохамад Реза Егдами, директор на Института по биоантропология към Гиланския държавен университет, направи пространно изложение на тема *Is Disadvantage of Online Courses, Advantage of Human Evolutionary Behaviors?*. В него той постави в обемни и ярко оцветени рамки плюсовете и минусите на онлайн обучението.

След приключването на работната част се проведе оживена дискусия между лекторите в уебинара и останалите участници, сред които с интересните си въпроси и точни констатации се открии д-р Евелина Хейн от катедра „Китайстика“ в ЦИЕК – ФКНФ.

Модератор на онлайн срещата бе иранският гост-лектор в специалност „Иранистика“ при катедра „Класически Изток“ Алиреза Пурмохаммд.

По време на семинарите бяха излъчени късометражни филми за културата, историята и бита на България, Казахстан, Узбекистан и ИР Иран, което даде възможност на участниците да се запознаят по-отблизо с миналото и традициите на страните, което е важна част от мисията на Центъра за източни езици и култури на Софийския университет.

В края на трите уебинара със заключителни думи и с думи на благодарност към всички участници се обърна директорът на Центъра за източни езици и култури проф. д-р Иво Панов. Той изрази увереност, че споделянето на идеи и конкретни практики предлага нови перспективи за развитие на сътрудничеството в създаване на съвместни програми и изследователски проекти.

Техническата поддръжка и на трите семинара бе осъществена безупречно от Владимир Митев, докторант в специалност „Иранистика“ и един от участниците в проекта.

Полезността на форумите е в създадената възможност за стартиране на информационна и дискусийна платформа за споделяне на научни, теоретични и приложни аспекти на дигитализацията във висшето образование. Участниците се обединиха около мнението, че подобни срещи по такива актуални въпроси между европейските университети и университетите в Централна

Азия са много полезни и от взаимен интерес. Те подчертаха необходимостта от тяхното продължение в още по-разширени формати.

През есента следват онлайн срещите с колеги от университети от Киргизстан и Таджикистан.

Виолета Добичина

Директор

kazakhcentersu@gmail.com

Научнообразователен и културен център „Ал Фараби“
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Тодор Александров“ 79, кабинет № 27, София 1303
България

Проф. д-р Иво Панов

Център за източни езици и култури

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Тодор Александров“ 79, София 1303
България

Violeta Dobichina

Director

kazakhcentersu@gmail.com

Al-Farabi Scientific, Educational and Cultural Center
Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’
79 Todor Alexandrov Blvd., Office № 27
Sofia 1303
Bulgaria

Prof. Ivo Panov, PhD

panov.ivo@gmail.com

Director

Center for Eastern Languages and Cultures
Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’
79 Todor Alexandrov Blvd.
Sofia 1303
Bulgaria

Arabic and Semitic Studies at Sofia University and the Shifting Interactions of Bulgaria with the Middle East and Islam

Арабистика и семитология в Софийския университет и променящите се взаимодействия на България с Близкия изток и исляма

Simeon Evstatiev

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Симеон Евстатиев

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

The Orient-Institut Beirut (OIB) in cooperation with the Department of Arabic and Semitic Studies at Sofia University St. Kliment Ohridski held a three-day workshop within the activities of the international research project “Relations in the Ideospace: Middle Eastern Students in the Eastern Bloc (1950’s to 1991 on 22 – 24 July 2021. The research project has been initiated and supervised by the director of the OIB, Professor Birgit Schäbler. The research is carried out by an international team of scholars in cooperation with the German Historical Institute in Moscow and the German Historical Institute in Warsaw. The project is part of the large-scale international research project “Knowledge Unbound: Internationalization, Networking, Innovation” by the Max Weber Foundation.

At the closed workshop, the members of the research team and invited guests have discussed the intermediate results of their research.

Sofia is a prime place for this particular working group. Caught up in the Soviet orbit since 1944, our scholars interested in the Middle East and Islam shared many of the strengths of the Soviet-style orientalism, including strong language training and textual orientation, and often an aversion of sociological-social historical approaches that, though introduced from the very beginning, were gradually rein-

forced since the 1990s. Some of these parallels our colleagues in Germany recognize, such as the challenge at the Zentrum Moderner Orient (ZMO) in the 1990s of how to integrate scholars trained in the “East” with those nurtured intellectually in West Germany. In Germany, I had similar observations in various academic institutions, for example at Martin Luther University of Halle-Wittenberg that I visited as Ph.D. Candidate in 1998 during the 19th Congress of the *Union Européenne des Arabisants et Islamisants* (UEAI).

Now let me indicate, as an insider trained in the first post-1989 decade that continued much of the former “Eastern” system how our focus on the Middle East and Islam has evolved in Bulgaria at the intersection between “East” and “West” – in the multiple meanings of these cultural and geopolitical concepts. The Department of Arabic and Semitic Studies at Sofia University St. Kliment Ohridski is the only academic unit of its kind in Bulgaria and a major center for the teaching of Arabic and the study of the Middle East and North Africa (MENA) in Southeastern Europe. The teaching of Arabic in the curriculum of Sofia University was launched in 1964 as a minor in the then Program of Oriental Studies, where Arabic Studies in Bulgaria was offered along with Turkic Studies. Arabic Studies as a separate program was introduced as major in 1974.

By 2000, Sofia University established a separate Department of Arabic and Semitic Studies. The programs in Arabic and Islamic Studies offered by the Department prepare highly qualified specialists with proficiency in written and spoken Arabic, possessing in-depth knowledge of Arabic literature, culture, and the social and political history of the MENA region, as well as Islamic doctrine and religious-political currents. Perhaps more so than our counterparts in North America and parts of Europe, our strength remains a focus on language competence and texts – at least on the undergraduate level. However, over the last two decades we are increasingly offering much more social and political studies of the Middle East and of Islam, including through our Masters’ program and on the level of doctoral studies. For five decades, bridging the “old” and our “new” regimes, our faculty has prepared programs for the study of the Arabic language, history, literature, culture, and politics taught in a close relationship with Islamic studies as a classical European scholarly field. Having gained international recognition, the Department offers programs at the Bachelor’s, Master’s, and PhD degree levels.

Our Department takes an active part in international academic life and exchange. Faculty members work on individual and collaborative projects internationally – with academic institutions and colleagues from Western and Eastern Europe, the United States, the Middle East, and Central Asia. Many of its professors participate in the activities of prestigious international scholarly organizations of Islamicists and researchers of Arabic language and literature, and Middle Eastern culture and politics. Some of the faculty have experience as visiting professors, research fellows and language instructors in the United States, Europe (including

Germany, France, and the UK), and the Middle East. Faculty and students have various opportunities to specialize and gain fieldwork experience in countries such as Kuwait, Jordan, Tunisia, Morocco, Qatar, and Egypt. The students have conducted their internship and practicum in state institutions such as the Ministry of Foreign Affairs of Bulgaria, and nongovernmental and international organizations, including the UN Refugee Agency.

Throughout the last five decades, our department has had hundreds of graduates, and has continued to be among the most selective at Sofia University. Our graduates find successful careers in Bulgaria and internationally – in state institutions and the private sector, where command of Arabic is a requirement in combination with skills based on a knowledge of the history, culture, politics, and the religious situation in the Middle East. Our graduates are usually employed by agencies and companies in the fields of education and research, international relations and diplomacy, translation and interpretation, media and journalism, public administration, international trade and private businesses, as well as by organizations in the nongovernmental sector.

Our current faculty includes 10 full-time professors, associate professors and assistant professors in Arabic linguistics, Arabic literature, and Middle East history and Islamic studies. Our work is assisted by more than 15 part-time lecturers – not only Arabic language instructors but also colleagues from related departments and scientific institutions beyond Sofia University.

Established when Bulgaria was part of the former “Eastern Bloc” with its transnational “order of knowledge”,¹ the Department of Arabic and Semitic Studies reflects the continuities and changes combining the features of the local, Bulgarian context with a shared East European and Balkan intellectual trajectory. Before the Communist era, “Oriental” studies were introduced in the first half of the 20th century by scholars with a classical training in Ottoman, Arabic, and Persian languages and cultures obtained in countries including Germany and Switzerland. Some of them worked at the National Library (located opposite the Rectorate of Sofia University where you are now) that preserves one of the largest manuscript collections in Arabic and Ottoman Turkish worldwide. In that early, pre-Communist era, the academic interest in Oriental studies in Bulgaria was clearly inspired by the Ottoman legacy in the Balkans. This legacy needed to be preserved and understood even in a time of rapid and all-embracing de-Ottomanization.

Our specific historical circumstances contingent on the Cold War and the Iron Curtain shaped how “Oriental” studies developed here. It was, indeed, nurtured by the need to prepare experts in Arabic language, Islam, and the Middle East,

¹ An “order of knowledge” is thus related also to the dominant narratives of disciplinarity, interdisciplinarity, and transdisciplinarity. For a recent account, see Jürgen Mittelstrass, “The Order of Knowledge: From Disciplinarity to Transdisciplinarity and Back”, *European Review* 26, Suppl. 52 (2018): 568–75.

although the former Soviet Union was ready to educate Bulgarian students in Moscow or Leningrad. Nevertheless, in this shared Communist “ideoscape”, to use Appadurai’s term,² Bulgaria sought to pursue its own policies and attracted thousands of students from the MENA region on the ground of a shared ideology with leftist groups and regimes, such as the ones in Baghdad, Damascus or Algiers, among others. These interactions were part of a structurally embedded “grand narrative” but in terms of social history, their consequences still await an in-depth research, including through approaches like Eickelman’s version of the notion of “social biography”³ (including what has happened to those graduates in the Arab world, what type of careers have they pursued).

To conclude, I am honoured to welcome you to Sofia University. Our Department – currently in its third, post-1989, period of Oriental Studies in Bulgaria – is pleased to host this meeting under a major project of Orient Institut Beirut, one of the most important German and European academic bodies in the Middle East. Wishing you a fruitful work at Sofia University, I emphasize that our Department of Arabic and Semitic Studies is open to further cooperation and collaborative initiatives with the Orient Institut Beirut.

Prof. Simeon Evstatiev, PhD

simeon.evstatiev@gmail.com

Center for Eastern Languages and Cultures

Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’

79 Todor Alexandrov Blvd.

Sofia 1303

Bulgaria

Проф. д-р Симеон Евстатиев

simeon.evstatiev@gmail.com

Център за източни езици и култури

Софийски университет „Св. Кл. Охридски“

бул. Тодор Александров 79

София 1303

България

² Arjun Appadurai, “Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy”, *Theory, Culture & Society* 7, 6 (1990): 295–310.

³ Dale F. Eickelman, *Knowledge and Power in Morocco: The Education of a Twentieth Century Notable* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1985), pp. 14–15.

Серия онлайн семинари, посветени на Африка

Online Seminar Series Dedicated to Africa

Дениза Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Deniza Georgieva

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

През март специалност „Африканистика“ стартира серия онлайн семинари, посветени на Африка. Срещите се провеждат два пъти месечно, в платформата „Зуум“, като по този начин са отворени за максимален брой външни участници и гост-лектори.

Целта на онлайн семинарите е да се предложи на студентите един по-мултидисциплинарен подход към съвременния анализ на процесите, тенденциите и културната и политическата динамика на континента.

За да предложи по-обективен поглед върху социокултурното многообразие на Африка, програмата на срещите предвижда широк спектър от теми и гледни точки на специалисти от различни области – дипломация, психология, човешки права, практики в хуманитарната сфера и изграждането на мир, активисти, изследователи и преподаватели, както и членове на Африканската общност в България.

Първият семинар бе открит на 19 март от декана на Факултета по класически и нови филологии проф. д-р Мадлен Данова. Тя поднесе своите благодарности за организацията на събитието и към първия гост-лектор посланик Мирослав Комаров. Участие в семинара взеха студентите от I, II и III курс, специалност „Африканистика“, преподаватели от специалност „Африканистика“, координаторите на франкофонския и лузофонския модул на програмата доцент Георги Жечев и професор Яна Андреева и организаторът на събитието младши изследовател Дениза Георгиева.

Посланик Мирослав Комаров има дълга дипломатическа кариера и богат културен опит, придобит от работата му в различни държави на африканския континент.

Дипломатическата му служба до 2015 г. преминава в различни професионални роли, в пет различни африкански държави: Зимбабве, Гана, Демократична република Конго, Етиопия и Федерална република Нигерия.

Темата на презентацията на посланик Комаров бе „Ограничаващи фактори пред разширяването на българското присъствие в Африка и възможностите за тяхното преодоляване“. Той анализира няколко основни фактора, които възпрепятстват задоволителното българско присъствие на континента.

На първо място отбеляза липсата на политическа далновидност и присъствие на българската дипломация на континента и произтичащите от това политически, икономически и културни пропуснати ползи.

Наред с това подчерта и ниските стойности на икономическия стокообмен, липсата на инвестиции от страна на България и цялостното изоставане на икономическото ни сътрудничество. Посланик Комаров обсъди и нерешените въпроси, свързани с визовия режим, транспорта и телекомуникациите. През 2021 г. безвизово българи могат да пътуват само до пет страни от Африка, като все още няма директна авиовръзка между България и континента. Друга пречка според него са високите тарифи на телесъобщенията между България и страните от Африка.

Като възможни решения на разгледаните проблеми посланик Комаров посочи политическа проактивност от страна на българската държава и дипломация, приоритизиране на въпроса за безвизовия режим за българските граждани и засилване на инвестициите с фокус върху хранително-вкусовата индустрия.

В заключение той добави, че вижда голям потенциал за изява на младите специалисти от „Африканистика“ именно с възможността да създадат нови форми на политическо, икономическо и културно сътрудничество със страните от Африка.

Вторият семинар от поредицата „Африка“ се проведе на 8 април в платформата „Зуум“. Гост-ектор бе професор Адейнка Акинсулур-Смит. Нейните корени са от Сиера Леоне, но живее и работи в Ню Йорк. Тя е професор в Катедрата по психология в *City College of New York and the Graduate Center (CUNY)*. От 1999 г. работи в най-голямата програма в Америка за жертви на изтезание и насилие, в клиниката *Bellevue* в Ню Йорк, с бежанци, с жертви на изтезание и насилие и уязвими лица от цял свят.

Професор Смит е участвала в международни разследвания на правата на човека в Сиера Леоне заедно с мисията на ООН в Сиера Леоне. Служила е в Международния наказателен съд като експерт по посттравматичното стресово разстройство и престъпленията, основани на пола. Участвала е в различни

експертни групи, включително и в работната група на Американската психологическа асоциация за психологическия ефект на войната върху деца бежанци и техните семейства. Има многобройни научни публикации, свързани с психичното здраве на мигранти, бежанци, обрязани жени, както и изследвания, свързани с психологическите ефекти на войната върху деца и младежи.

Нейната презентация *The Youth Readiness Intervention: A Collaborative Model for Building Mental Health Capacity in Post Conflict Settings* представи личния ѝ опит в работата с деца и младежи от Сиера Леоне, които са били принудени да участват в гражданската война там. Психологическата интервенция *Youth Readiness Intervention* е част от лонгитюдно изследване (2002–2018), обхващащо 500 младежи на възраст от 15 до 24 години, които са участвали във военните конфликти.

Изследването, което професор Смит представи, започва през 2002 г., след прекратяването на единайсетгодишната гражданска война в Сиера Леоне (1991–2002), известна с участието на деца войници. Около 50 000 души са убити и повече от 20 000 деца и юноши участват в бойните действия с въоръжени групи, изложени на високи нива на насилие и смърт.

Ефектите от наблюдението и участието в насилствените действия са опустошителни за цялото общество, семейните структури, но най-вече за младите хора. Много деца и младежи страдат от съпътстващи психологически проблеми в постконфликтната обстановка, като депресия и тревожност, включително посттравматични стресови реакции, проблеми с гнева и емоционалната регулация, междуличностни дефицити и увреждане на нормалното функциониране.

След войната достъпът до услуги за психично здраве остава силно ограничен, което предполага необходимост от интервенции, които да обслужват съпътстващите психологически затруднения.

Интервенцията за групово лечение на психичното здраве на засегнатите от войната младежи „Готовност за младежта“, разработена от професор Адейнка Акинсулур - Смит и Тереза Бетанкур, включва базирани на доказателства елементи от общата практика на когнитивно-поведенческата терапия (CBT) и груповата междуличностна терапия (IPT).

Чрез психообразование, какво е травма и обсъждане на въздействието на травмата върху междуличностните отношения и аз-концепцията, подходът създава умения за саморегулация, управление на гнева, изграждане на междуличностни умения и умения за решаване на проблеми сред младежите участници.

Резултатите от изследването, което приключва през 2018 г., показват, че интервенцията има благоприятни ефекти върху регулирането на емоциите, просоциалното поведение, социалната подкрепа и ежедневното функциониране на младежите участници, както и върху тяхната училищна посещаемост и образователни резултати.

Професор Адейнка Акинсулур-Смит подчерта, че един от основните фактори за успеха на терапевтичния подход е стъпването върху местната култура, обучението на местни социални работници и използването на креолския език в работата ѝ с младежите от Сиера Леоне.

Най-голям интерес и посещаемост получи третият онлайн семинар, на 13 април, с гост-лектор Фриедерике Бубензер, която е изследовател и ръководител в програмата за правосъдие и изграждане на мира в Института за справедливост и помирение в Кейптаун, Южна Африка. В това си качество тя допринася за изграждането на процеси на изграждане на мир, социално сближаване и помирение с политиците и лидерите на гражданското общество в Южен Судан, Уганда, Зимбабве, Южна Африка и Кения.

Темата на нейната презентация е *Justice and reconciliation in Africa: Reflections on opportunities and challenges from a South African practitioner*.

Презентацията започна с исторически анализ на системата за расова сегрегация – артейд и създаването на Комисията за истина и помирение през 1995 г.

Създаването на Комисията за истина и помирение се смята за огромен успех и привлича голямо международно внимание, като става прецедент за създаването на други подобни комисии в различни държави по света. Историята обаче показва, че 350 години колониализъм и десетилетия на апартейд политики, ограничаващи политическите, гражданските и икономическите права на не-белите, са прекалено тежко наследство, което носи опустошителна психологическа травма за няколко поколения южноафриканци. Въпреки че апартейдът е приключил преди 27 години, възстановяването от неговата систематична расова дискриминация и опресия е труден и продължаващ процес.

Фриедерике Бубензер подчерта, че въпреки че се полагат огромни усилия за коригиране на историческите неравенства и тежки престъпления, все още има много работа в тази посока. Тя даде за пример новата конституция на Южна Африка, която е доста прогресивна, основаваща се на ценностите на човешкото достойнство и напредъка на правата и свободите на човека. Законът за правата в нея е най-широкообхватният документ от този вид в света, включващ както индивидуалните права, така и свободата на изразяване и социално-икономическите права. И въпреки този напредък на хартия на терен промяната се случва много бавно. Преките и косвените последици от историческото наследство са видими и днес. Фриедерике Бубензер посочи високия процент на насилие и безработица, продължаващото социално-икономическо неравенство, бедност, СПИН, липсата на качествено образование за чернокожите деца и психологическите последици от травматичните изживявания.

Тя отбеляза като паралелен контрафеномен развитието на огромен капацитет в южноафриканското гражданско общество и тласък за позитивни промени, идващи от младите южноафриканци.

Презентацията завърши с положително послание за възможната промяна и многото положителни практики и примери по пътя на изграждане на справедливост и помирение в Южна Африка.

Студентите и преподавателите от специалност „Африканистика“ показаха силен интерес към темата и взеха активно участие в дискусиата, която продължи 20 минути над уговореното време. Срещата приключи с отворена покана към Фриедерике Бубензер за продължение на дискусиата.

Следващият онлайн семинар, посветен на Африка, ще се проведе на 11 май с гост-лектор посланик Янко Йорданов. В своята лекция „България–Нигерия: традиции и нови възможности“ посланик Йорданов ще представи ключови моменти от развитието на българо-нигерийските отношения: установяването им през 1964 г., тяхното всестранно и активно развитие през годините и най-вече съвременния им етап на обещаващи перспективи и възможности.

Дениза Георгиева

младши изследовател

deniza@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, 1504 София

България

Deniza Georgieva

junior researcher

deniza@uni-sofia.bg

Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’

15 Tzar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia

Bulgaria

Уебинар „Език и професионална комуникация 4“

Language and Professional Communication 4 Webinar

Магдалена Маркова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Magdalena Markova

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

На 18 юни 2021 г. се проведе уебинар на тема „Език и професионална комуникация 4 – Изследвания и практики на учене, преподаване и оценяване на чужди езици за общи и професионални цели“ в рамките на проект на ФНИ – СУ № 80-10-134 / 26.03.2021 г.

Поводът за организирането му е 45-годишният юбилей, който катедра „Западни езици“ отбелязва през 2021 г. През тези четиридесет и пет години катедрата е осигурявала езиково обучение по френски, немски, английски, испански и италиански език на високо професионално равнище, като едновременно с това е била проводник на културата, науката и висшите ценности на Европа и европейските цивилизации сред десетките хиляди студенти, които е обучавала. Опит за продължаването на тази академична традиция, наред с обогатяването ѝ с нови научни идеи, методи и практики, е организирането и провеждането на уебинара.

Както подсказва заглавието му, темата за езиковото обучение, целящо ефективна комуникация и подготовка за професията, е сред актуалните теми, разисквани в катедрата, и от дълги години е във фокуса на търсенията на преподавателите ѝ, за което свидетелстват трите издадени преди това сборника, посветени на нея (2012, 2017, 2019). Четвъртото издание, което предстои и вече е в процес на подготовка, стартира с уебинара, чиято цел е да даде възможност на преподавателите да представят най-новите си проучвания, гледни точки и хипотези във връзка с тази тема, както и със свързани с нея подтеми.

Фокусът на уебинара „Език и професионална комуникация 4“ бе поставен върху изследването на езиковите практики – на ползване, на учене, на

преподаване, на превод и медиация и др., – които понасят най-осезаемо въздействието на факторите на съвременното като глобализацията и свързаните с нея езикова универсализация, езикова специализация и професионализация на академичната подготовка, както и, разбира се, не на последно място, световната здравна криза, предизвикана от Ковид-19.

Научният уебинар се проведе изцяло онлайн в средата на *Microsoft Teams*, като „наложителната“ мултимодалност на комуникацията между участниците в срещата бе знак за актуалността и важноста на темите, разглеждани в нея. Уебинарът беше открит от председателя на организационния екип гл. ас. д-р Магдалена Маркова. Първо проф. д-р Мария Стойчева, функционален ректор на Софийския университет, поднесе приветствие към участниците, като сподели, че темите, свързани с работа в онлайн среда в необичайна ситуация, са полезни за университета, тъй като очертават добри практики. Тя изтъкна също, че професионалната комуникация е поле, което се развива в настоящото динамично време и в него се появяват нови потребности и нови професии, следователно е необходимо своевременно да се идентифицират параметрите на професионалната комуникация. След това проф. д-р Мадлен Данова, декан на Факултета по класически и нови филологии, поднесе приветствие към научния форум, като очерта редица нови тенденции в развитието на науките за езика и комуникациите, сред които особено ярко се открий съществената роля, която играе и ще играе занапред изкуственият интелект в различните конфигурации, среди и нива на общуване. Накрая доц. д-р Галина Павлова представи предишните етапи на работа по проекта „Език и професионална комуникация“.

Официалната част на уебинара продължи с пленарния доклад, изнесен от проф. д-р Дияна Янкова от Нов български университет, на тема „За някои аспекти на юридическите текстове в различен правен контекст и предизвикателствата при превод“. Акцентът беше поставен върху необходимостта от прилагането на различни подходи при превод на юридическите текстове, като бяха представени и онагледени с примери редица тактики и стратегии, приложими спрямо този, за когото превеждаме, и конкретния комуникативен юридически контекст.

След приключването на официалната част форумът премина към работа по отделни тематични секции, общо три на брой. Първата секция с водещ доц. д-р Галина Павлова бе посветена на теоретични и методологични аспекти в изследванията на чуждите езици за общи и професионални цели. Представени бяха подходи в езиковото обучение, базирани на най-нови научни изследвания, като бяха засегнати различни езикови аспекти – произношение, синтаксис, говорни умения, – както и по-глобални подходи за учене и преподаване. Доц. д-р Георги Жечев открий концепцията за медиативна фонетика и като цяло за медиацията като модерен преподавателски метод при прилагането на иновативния мултисензорен и мултикогнитивен подход. Редица доклади

наблегнаха както на предизвикателствата, така и на предимствата, които дава онлайн обучението по различни езици: френски, немски, японски. Показани бяха примерни техники, използвани в е-обучението, които повишават самостоятелността и дисциплината на учещите, при това без да копират автоматично присъственото обучение. Подробно бяха описани всички фактори, които са от значение за провеждането на едно успешно обучение в онлайн среда. Представени бяха различните комплексни подходи за преподаване и изучаване на френски език за специалността, за професионални цели и за университетски цели с оглед да се дискутира връзката между билингвизъм и инструментализация на езика. Двете концепции бяха поставени в континуум и бе направен изводът, че извеждането до крайност на която и да било от тях би провалило езиковия проект на учещите (гл. ас. д-р Магдалена Маркова). Представен беше също така конкретен експеримент с цел да се установи дали изпълнението на различни езикови задачи в онлайн среда, по-специално с използване на функцията „работа в екипни стаи“ в *Big Blue Button* в *Elearn*, подпомага развитието на говорните умения на студентите от различни курсове по специализиран немски език и по словообразуване (доц. д-р Галина Павлова и гл. ас. д-р Пламен Цветков).

Втората секция бе посветена на електронното дистанционно обучение по чужди езици за общи и професионални цели. Представянето на разнообразни конкретни педагогически методи за обучение по език най-вече за професионални цели се очерта като ръководна нишка в тези секция. Става дума за методи като игровизацията и симулацията, изработването на мисловна карта за по-добро усвояване на определен граматически елемент, както и методите за организиране и провеждане на виртуално събитие и др. Направени бяха съпоставки между прилагането на тези методи в присъствена и онлайн среда, като се изтъкнаха фино наблюдаваните предимства и недостатъци в единия и в другия случай. Разяснена бе конкретна система на оценяване и връзката ѝ с организацията и протичането на учебния процес в Бакинския славянски университет (доц. д-р Бисерка Велева).

Третата секция бе обединена от темата за връзката между академичните практики и професионалната реализация чрез чуждите езици за общи и професионални цели. Тази секция бе място на най-разнообразни и оригинални ракурси към проблематиката на специализираната езикова подготовка на студентите и степента, в която тя е адекватна на непосредствените нужди от придобиване на езикови и комуникативни умения, продиктувани от императивите на пазара и на динамичния живот в съвременните общества. Първият доклад (гл. ас. д-р Пенка Христова) бе посветен на многоезичието в широк смисъл (както в даден географски район, така и у отделния индивид), като резултатите от проведените анкети дават основание да се смята, че положителните нагласи са разнообразни и преобладават сред студентите от редица специалности. Интересни примери за необходимостта от свързаност (и нали-

чието на известна такава) между придобитото в университета и прилаганото в професията филологическо знание бяха дадени с изложенията, посветени на професионалната реализация на студенти от Факултета по класически и нови филологии и от други факултети на Софийския университет в изнесената в България индустрия (гл. ас. д-р Иван Тенев) и на предизвикателствата, пред които са изправени преподаватели и студенти във френскоезичната програма по управление и икономика от Стопанския факултет на Софийския университет, като беше изтъкната стратегията за професионализация на езиковото обучение в тази програма (доц. д-р Соня Георгиева). Пак в тясна връзка с основната теза за необходимостта от професионално усъвършенстване чрез езиковите и комуникативните умения (част от които се включва в широкия набор от т.нар. меки умения) бяха изнесени и доклади, които разгледаха в подробности различни стратегии, например стратегии за развиване на умения за устно изложение в академична и професионална среда (доц. д-р Светлана Димитрова-Гюзелева), стратегии за изразяване на учтивост, по-специално в дипломатическата кореспонденция (ас. Катерина Христозова), стратегии на заимстване на лексика при междуезикови контакти в сферата на туризма (гл. ас. д-р Мартин Ненов).

В заключителната част на уебинара редица участници поздравиха катедрата с 45-годишния ѝ юбилей и изразиха задоволството си от високото ниво на изнесените доклади, от разнообразието на разискваните теми и предлаганите решения и приветстваха академичния дух и атмосфера, както и трансверсалния подход при организирането на форума.

Успешното провеждане на уебинара ще бъде последвано от издание, в което ще се поместят по-голямата част от докладите. Това ще даде възможност на по-широка публика да проследи разгръщането на тематиката, концептуализирането на проблемите, изнесените резултати от изследванията и предложените решения на поставените проблеми.

Гл. ас. д-р Магдалена Маркова

m.markova@uni-sofia.bg

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

бул. „Цар Освободител“ 15, София 1504

България

Assist. Prof. Magdalena Markova, PhD

m.markova@uni-sofia.bg

Sofia University ‘St. Kliment Ohridski’

15 Tzar Osvoboditel Blvd., Sofia 1504

Bulgaria

ИЗИСКВАНИЯ КЪМ АВТОРИТЕ

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

1. В списание „Филология“ се приемат за рецензиране статии (студии, прегледи, доклади, казуси, глави от книги, дискусии, редакторски материали) в тематичните области: общо и приложно езикознание, литературознание, превод, културология и методика на чуждоезиковото обучение със специален фокус върху интердисциплинарните и граничните изследвания, мултилингвизма и транскултурализма. Обемът на статиите е до 20 стандартни страници. Публикациите в списание „Филология“ са на английски, френски, немски, испански, италиански, португалски, руски или на български език (с резюме на български и на английски език и библиография на български и английски).

2. Текстовете на предлаганите статии се представят в редакционната колегия на <https://su.b-smart.tech/> или на адрес philologia@uni-sofia.bg.

3. Постъпилите ръкописи се преглеждат за съответствие с изискванията към авторите от член на редакционната колегия, определен от председателя на редакционния съвет. Ръкописи, които не отговарят на изискванията, се връщат за доработка на авторите. Останалите ръкописи се допускат за рецензиране. Членовете на редакционния съвет могат да публикуват статии в списанието при стриктно спазване на условията и стандартите на списанието.

4. Редакционната колегия определя за всяка от постъпилите статии по двама рецензенти. Рецензиите се изготвят в срокове, определени от редакционната колегия и в съответствие с изискванията към рецензентите.

5. Рецензирането на статиите се извършва в съответствие със стандартите за оценка на постъпващите ръкописи чрез системата на двойносляпа проверка (*double-blind peer review*). При оценката на рецензентите водеща роля имат критериите: обхват на изследването, новост на изследваните проблеми, оригиналност на приносите, съответствие между заглавието и съдържанието, логика на структурата и последователност на изложението, адекватност на методологията, обоснованост на резултатите, доказване на тезата, приложимост на резултатите, обоснованост на изводите и заключенията, коректност и актуалност на цитиранията, научност и яснота на стила на изложение.

6. Окончателното решение за публикуване се взема от редакционната колегия на основата на заключенията в рецензиите. Решението може да бъде за публикуване без промени, за публикуване след отразяване на направени препоръки в рецензиите, за отказ за публикуване. При решение за отразяване на препоръки авторите преработват ръкописите и представят в редакционната колегия доклад за тяхното отразяване в определен срок, въз основа на който

редакционната колегия взема решение за публикуване или отказ за публикуване.

7. При противоречивост на заключенията в рецензиите редакционната колегия може да определи допълнителен рецензент (рецензенти).

ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ОФОРМЛЕНИЕТО И СТРУКТУРАТА НА СТАТИИТЕ

8. Предлаганите за рецензиране статии трябва да бъдат във формат на *Word* документ, както следва:

- Шрифт: *Times New Roman 12*
- Форматиране на страниците: *Page Setup – Top 2,5 см, Bottom 2,5 см, Left 2,5 см, Right 2,5 см*
- *Line Spacing: 1,5 lines; First Line 1,5 см; Paper Size A4*

9. Основните структурни елементи на статиите са, както следва:

- Начална страница
- Въведение
- Основно изложение
- Заключение
- Референции

10. Начална страница (страницы)

Началната страница включва:

Заглавие на статията. Препоръчително е заглавието на статията да е кратко (5–10 думи) и да представя основната тема на изследването.

Имена на автора (авторите). Всички съавтори трябва да се добавят при подаването на ръкописа в *ScholarOne* и да бъдат подредени с коректна последователност; авторът (авторите) се представя с научна степен, академична длъжност, имейл адрес на кореспондиращия автор, име и адрес на академичната институция.

Резюме. Резюмето на публикациите, независимо на какъв език са написани, е на български и на английски език. То трябва да е кратко и ясно, като сбито съдържа следните елементи:

- Въведение („фон“ на изследването) (задължително)
- Цел и задачи на изследването (задължително)
- Приложена методология („постановка на изследването“) (задължително)
- Постигнати основни резултати (задължително)

- Изводи (заключения) (задължително);
- Ограничения на изследването и последици (ако има такива)
- Практически последици (ако има такива)
- Оригиналеност/стойност (задължително)

Максималната дължина на резюмето не трябва да надвишава 250 думи.

Ключови думи. Посочват се до 5 ключови думи на български и английски език.

Класификация на статиите. Авторите трябва да категоризират своите документи, което е част от процеса на представяне на работата им. По-долу можете да видите списъка с категории и да изберете тази, до която най-много се доближава вашият документ.

- **Научно изследване.** Тази категория покрива такива документи, които дават информация относно всякакви изследвания, направени от автора/ите. Това изследване може да е свързано с конструирането или тестването на модел или рамка, изследване на действия, тестване на данни, маркетингово изследване или обзор, емпирично, научно или клинично изследване.
- **Гледна точка.** Всеки документ, в който съдържанието зависи от авторското мнение или интерпретация. В тази категория се включват и журналистически статии.
- **Техническо изследване.** Описва и оценява технически продукти, процеси и услуги.
- **Концептуално изследване.** Тези документи не се базират на изследване, а създават хипотези. Те са по-скоро дедуктивни и покриват философски дискусии и сравнително изследване на нечия друга работа или мислене.
- **Казус.** Казусите описват фактически интервенции или опит в самата организация. Те могат да са субективни и не могат генерално да се опишат като изследване. Описанието на съдебен или хипотетичен казус се използва като обучаващ метод, който също може да бъде причислен към тази категория.
- **Литературен очерк.** Очаквано е, че всички видове документи цитират някаква подобна литература, така че тази категория трябва да се използва само ако основната цел на документа е да аотира и/или критикува литературата в определена област. Може да бъде селективна библиография, която дава съвет относно информационните източници, или да бъде подробен в това, като целта на документа е да даде информация на основните сътрудници за направата на дадена тема и да изучи техните различни гледни точки.
- **Генерален преглед.** Категорията покрива тези документи, които

предоставят основен преглед или историческо изследване на някаква концепция, техника или феномен. Документите са по-скоро описателни от рода на „как да“, отколкото дедуктивни.

- **Данни за автора (авторите).** Данните включват пълни имена, академична длъжност и научна степен, последна месторабота и по преценка предишни такива, имейл адрес, адрес за кореспонденция (до 40 думи за автор).

11. Въведение

Въведението има за цел да убеди читателите, че публикуваната разработка съдържа новост и е приложима, като отговаря на следните въпроси:

- Какъв е проблемът?
- Има ли някакви съществуващи решения (посочва се степента на проучване на проблема към момента)?
- Кои са най-добрите решения според автора?
- Какво е основното ограничение на изследването?
- Какво се очаква да се постигне от автора с направеното изследване?

12. Основно изложение

Основното изложение се структурира в отделни раздели, разграничени със свои заглавия (заглавията трябва да бъдат кратки, с ясна индикация за разликите между тяхната йерархия. Предпочитаният формат за изписване на основните заглавия е те да бъдат получерни, а подзаглавията да бъдат изписани в курсив. Шрифт – *Times New Roman 12*, главни букви, ляво подравняване).

Основното изложение включва:

Цел и задачи на изследването. Те трябва да осигурят разбирането за фокуса на публикацията и да аргументират нейната структура. След тях е необходимо да се посочи:

- Каква е значимостта на материала?
- Защо е важен и оригинален?
- За кого е предназначена публикацията?

Допълнително могат да бъдат коментирани потенциалната полезност за практиката, значимостта за бъдещи изследвания, по-подробно ограниченията на изследването и др.

Основна теза и хипотеза (хипотези) на изследването. Представят се аргументите на автора за тяхната обоснованост.

Приложена методология и методика. Авторът трябва да посочи основните използвани от него методи под обособено за това заглавие. Той трябва да демонстрира, че методологията е стабилна и подходяща за постигане на целите. Очаква се да се съсредоточи върху главната тема, като посочи ос-

новните етапи на своите изследвания, използваните от него методи, влияния, които определят изборите от него подход, да приведе аргументи за това, защо е избрал специални примери, и др.

Постигнати основни резултати. Когато се представят резултатите, важно е авторът да се фокусира върху най-важното. Публикацията трябва да съдържа само основните факти и тези с по-широко значение, без да се дават много подробности за всяка възможна статистика. Ако разработката изобилства със статистически данни, е възможно те да преобладават пред изводите и като цяло публикацията да бъде възприемана предимно като изброяване на факти, а не като научно изследване. Основната теза на автора трябва да е ясно проследима и стабилно доказана.

При описанието на резултатите авторът трябва да потърси отговори на следните въпроси:

- Предоставяте ли интерпретация за всеки един от представените от вас резултати?
- Резултатите ви в съответствие ли са с това, което други изследователи са открили?
- Има ли някакви разлики? Защо?
- Има ли някакви ограничения?
- Дискусията логично ли води до вашето заключение?

Важно е при представяне на резултатите да не се правят изявления, които надхвърлят онова, което резултатите могат да потвърдят.

13. Заключение

Общото правило е, че заключението не трябва да съдържа единствено обобщение на изследването (то се съдържа в резюмето). В заключението се дава отговор на зададения в началото на публикацията въпрос и се посочват възможностите за по-нататъшни изследвания. Добре би било да се разкрие как представените резултати ще се приложат в практиката и да се посочат ограниченията в това отношение. Макар и да се посочва как това изследване може да се приложи и разшири в бъдещи изследвания, не е прието тук да се въвежда нов материал или да се изтъква очевидното. В заключението следва да се подчертае онова, което е различно в изследователските резултати, онова, което се откроява в разработката или е неочаквано.

14. Бележки

Бележките трябва да се използват при крайна необходимост и да бъдат идентифицирани в текста с последователни номера в квадратни скоби и изброени в края на статията.

15. Спонсориране на научното изследване

Източниците на финансиране на научното изследване в статията се предста-

вят в раздел „Признателност“. Описва се ролята им в целия работен процес – от постановката на научното изследване до постигането на крайните резултати.

16. Фигури

Всички фигури (схеми, диаграми, скици, уеб страници/снимки на екрани и фотографски снимки) трябва да бъдат предадени в електронна форма. Те трябва да са с високо качество, четливи и номерирани с арабски цифри.

- Фигурите да са правени по възможност в графични програми (*Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe PhotoShop*) или *Excel*. Да не са във формат *Picture*, за да може да се коригира текстът в тях, ако е необходимо! Да се номерират последователно според реда на цитиране в текста. Номерацията и заглавията на фигурите се поставят под тях. Да се избягват много надписи в самите фигури.
- Снимки и сканирани изображения да бъдат правени на отделни файлове, за предпочитане в *JPG* или *TIFF* формат, а не вмъкнати в текста. Снимките трябва да са с добро качество и подходящи за печат. Цветни илюстрации се приемат по изключение след специално договаряне и евентуално заплащане на допълнителните разходи!
- За изработване на формули да се използва *Word Equation*. Номерата на формулите да се изписват в малки скоби в лявата част на страницата!

17. Таблицы

Таблиците трябва да са направени в *Word Table* или *Excel*. Номерират се последователно според цитирането им в текста. Всяка таблица трябва да има заглавие. Номерацията и заглавията на таблиците се поставят над тях. За предпочитане е тя да се събира на страницата, без да се обръща широката част на листа хоризонтално. Необходимите обяснения се дават под нея, като се означават със съответните символи/знаци.

18. Референции

Референции към други публикации трябва да бъдат изписани в стил *Harvard* и да бъдат внимателно проверени за пълнота, точност и съгласуваност.

Цитираните автори се представят по някой от следните начини:

- Фамилията на автора и година на публикация (напр. Adams, 2006)
- Цитиране на имена на фамилиите на двамата автори на публикацията и годината на публикуване (напр. Adams, Brown, 2006)
- При повече от трима автори се изписват само името на първия автор и годината на публикуване (напр. Adams et al., 2006)

Списъкът с референциите трябва да бъде посочен по азбучен ред в края на документа.

<p><i>За книги</i></p>	<p>Фамилия, инициали (година), <i>заглавие на книгата</i>, издател, място на издаване</p> <p>e.g. Harrow, R. (2005), <i>No Place to Hide</i>, Simon & Schuster, New York, NY.</p>
<p><i>За глава на книга</i></p>	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на главата в кавички, фамилия на редактора, инициали, <i>заглавие на книгата</i>, издател, място на публикация, страници</p> <p>e.g. Calabrese, F.A. (2005), “The early pathways: theory to practice – a continuum”, in Stankosky, M. (Ed.), <i>Creating the Discipline of Knowledge Management</i>, Elsevier, New York, NY, pp. 15–20.</p>
<p><i>За списания</i></p>	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на статията в кавички, <i>име на списанието</i>, том, брой, страници</p> <p>e.g. Capizzi, M.T. and Ferguson, R. (2005), “Loyalty trends for the twenty-first century”, <i>Journal of Consumer Marketing</i>, Vol. 22 No. 2, pp. 72–80.</p>
<p><i>За публикувани сборници</i></p>	<p>Фамилия, инициали (година на публикация), заглавие на документа в кавички, във: фамилия, инициали, <i>заглавие на публикуваната проява и място и дата, на които се е състояла</i>, издател, място на публикация, номер на страниците</p> <p>e.g. Jakkilinki, R., Georgievski, M. and Sharda, N. (2007), “Connecting destinations with an ontology-based e-tourism planner”, in <i>Information and communication technologies in tourism 2007 proceedings of the international conference in Ljubljana, Slovenia, 2007</i>, Springer-Verlag, Vienna, pp. 12–32.</p>

<p>За непубликувани сборници</p>	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на документа в кавички, документ, представен на името на конференцията, дата на конференцията, място на конференцията, налично на: URL, ако е свободно достъпно в интернет (дата на достъп)</p> <p>e.g. Aumueller, D. (2005), “Semantic authoring and retrieval within a wiki”, paper presented at the European Semantic Web Conference (ESWC), 29 May-1 June, Heraklion, Crete, available at: http://dbs.uni-leipzig.de/file/aumueller05wiksar.pdf (accessed 20 February 2007).</p>
<p>За работни документи</p>	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на статията в кавички, работен документ [брой, ако е наличен], институция или организация, място на организацията, дата</p> <p>e.g. Moizer, P. (2003), “How published academic research can inform policy decisions: the case of mandatory rotation of audit appointments”, working paper, Leeds University Business School, University of Leeds, Leeds, 28 March.</p>
<p>За енциклопедични вписвания (без автор или издател)</p>	<p>Заглавие на енциклопедията (година), заглавие на вписването в кавички, том, издание, заглавие на енциклопедията, издател, място на издаване, страници</p> <p>e.g. <i>Encyclopaedia Britannica</i> (1926) “Psychology of culture contact”, Vol. 1, 13th ed., Encyclopaedia Britannica, London and New York, NY, pp. 765–71.</p> <p>(За вписвания с посочен автор, моля, вижте насоките за изписване на имената за глава на книга.)</p>
<p>За статии във вестници (с автор)</p>	<p>Фамилия, инициали (година), заглавие на статията в кавички, име на вестника, дата, страници</p> <p>e.g. Smith, A. (2008), “Money for old rope”, <i>Daily News</i>, 21 January, pp. 1, 3–4.</p>

<p>За статии във вестник (без посочен автор)</p>	<p>Име на вестника (година), заглавие на статията в кавички, дата, страници</p> <p>e.g. <i>Daily News</i> (2008), “Small change”, 2 February, p. 7.</p>
<p>За електронни източници</p>	<p>(Ако източникът е достъпен в интернет, пълният интернет адрес (<i>URL</i>) трябва да се посочи в края на референциите, както и датата, на която сте го използвали.)</p> <p>Фамилия, инициали (година), име на статията в кавички, достъпно на: <i>URL</i> адрес, (дата на достъп)</p> <p>e.g. Castle, B. (2005), “Introduction to web services for remote portlets”, available at: http://www-128.ibm.com/developerworks/library/ws-wsrp/ (accessed 12 November 2007).</p> <p>(Ако се използват електронни източници без посочени автори и дата, <i>URL</i> трябва да бъде включен или със скоби в основния текст, или препоръчително е да бъде посочен като бележка – с римски цифри с квадратни скоби заедно с текст, последван от пълния <i>URL</i> адрес в края на документа).</p>
<p>За източници на български език</p>	<p>За всеки цитиран източник на кирилица – на български език, трябва да се даде същият източник, изписан по правилата на Закона за транслитерацията.</p> <p>e.g. Ерхард, Л., 1993. Благоденствие за всички, София, <i>УИ „Стопанство“</i>. (Erhard, L., 1993. <i>Blagodenstvie za vsichki</i>, Sofia, <i>UI „Stopanstvo“</i>.)</p>

AUTHOR'S GUIDELINES

GENERAL INFORMATION

1. *The Philologia Journal* accepts for review articles (original articles, reports, discussions, studies, editorial materials) in any of the following research areas: general and applied linguistics, literary studies, translation, cultural studies and teaching of foreign languages with a specific focus on interdisciplinary and border studies areas, multilingualism and transculturalism. The volume of the articles should not exceed 20 standard pages. Publications in *Philologia Journal* could be written in English, French, German, Italian, Spanish, Portuguese, Russian or Bulgarian (abstracts and bibliographic information in English and Bulgarian).

2. Authors could submit their manuscripts to *the Journal's* Editorial Team via electronic and/or print versions to: <https://su.b-smart.tech/>, or philologia@uni-sofia.bg.

3. The received manuscripts are reviewed in accordance with Author's Guidelines by a member of the Editorial Board. Manuscripts that do not comply with the requirements shall be returned to the authors for revision. Manuscripts that meet the requirements shall be admitted for review. The members of the Editorial Board shall have the right to publish in the journal following all the rules and requirements valid for the other authors.

4. For each of the submitted and approved articles the Editorial Board shall assign two reviewers. Reviews shall be made in terms defined by the Editorial Board and in accordance with its requirements to the reviewers.

5. Reviewing of articles shall be done in accordance with the standards for the evaluation of manuscripts through the double-blind peer review system. Please do not include Authors' names and information in your Main Document. Authors' names and information should be only included in your Title Page. The reviewers give their assessment of the manuscripts in terms of the following criteria: scope of the research, novelty of the examined issues, originality, accuracy and clarity of the abstract describing the main text, logic structure and sequence of the submission, relevance of the methodology, validity of the results, proving the thesis, applicability of the results, validity of findings and conclusions, propriety and relevance of citations, accuracy and clarity of language.

6. The Editorial Board commits the final decision for publication, based on the conclusions of the reviewers. The decision can be: publish it without revisions, publish it after revision in accordance with the recommendations made in reviews, refusal to publish. If the Editorial Board commits a decision to publish the manuscript after revision upon recommendations, authors should review and answer to

the Editorial Board's e-mails. The authors have to revise their manuscripts and present a report of the revisions they made in terms defined by the Editorial Board, upon which the Editorial Board commits a decision whether to publish it or refusal to publish the manuscript.

7. If there are contradictions of the reviews, the Editorial Board may determine an additional reviewer (reviewers).

SUBMISSION AND STRUCTURE REQUIREMENTS OF THE ARTICLES

8. The article submissions shall be provided in Microsoft Word format, as follows:

- Font: Times New Roman 12
- Format of the pages: Page Setup: Top: 2,5 sm, Bottom: 2,5 sm, Left: 2,5 sm, Right: 2,5 sm
- Line Spacing: 1,5 lines; First Line: 1,5 cm; Paper Size: A4.

9. The main structure of the article shall include:

- Title page – You should upload it as a separate from the Main Document file
- Introduction – It is included in the Main Document
- Main text – It is included in the Main Document
- Conclusion – It is included in the Main Document
- References – It is included in the Main Document.

10. Title page (pages)

The Title page/s should be as a separate from the Main Document file and includes:

Title of the article (it is recommended the title of the article to be short (5–10 words) and to present the main topic of the study);

Author Details: All contributing authors' names should be added to **the ScholarOne** submission, and their names arranged in the correct order for publication. All authors shall comply the following information: names, academic title/position, correspondence address, including institutional affiliation (incl. University, institution, etc.), state/city and country. In co-authoring, one of the authors must be designated as lead author and write his/her e-mail address. It is the responsibility of the lead author to ensure that the list of authors and individual contribution to the study of each of them are clearly indicated.

Abstract. The abstract of the articles, no matter in what language they are, should be written in Bulgarian and English. It should be short and clear and concisely contain the following elements:

- Introduction („background“ of the study) (required)
- Purpose and objectives of the study (required)
- Applied methodology („staging of the research“) (required)
- Achieved major results (required)
- Leads (conclusions) (required)
- Limitations of the research and consequences (if applicable)
- Practical implications (if applicable)
- Originality/Value (required).

The maximum length of the abstract should not exceed 250 words.

Keywords (specify up to 5 keywords).

11. Introduction

The purpose of the introduction is to convince readers that the published research contains novelty and it is applicable. It answers the following questions:

- What is the main problem?
- Are there any existing solutions (indicates the level of study the problem at the moment)?
- What are the best solutions according to the author's/s' opinion?
- What is the main limitation of the research?
- What is expected to be achieved by the author of the research?

12. Main Text

The main text is structured into separate sections, distinguished by their titles (headings should be brief, with clear indication of the differences between their hierarchy). The preferred format for writing the main titles is to be bold format and subtitles to be written in italics. Font – Times New Roman 12, capitals, left alignment).

The main text should include:

Purpose and objectives of the study. The purpose and objectives of the study should ensure the understanding of the publication's focus and should justify its structure. After that, authors should specify:

- What is the significance of the publication?
- Why the publication is important and original?
- To whom is the publication designed?

Additionally can be discussed potential utility of practice, importance for future studies, detailed limitations of the study and others.

Main thesis and hypothesis of the research. Authors' arguments about their merit are presented.

Applied methodology and methods. The author should indicate the main methods used by him in a separate title. Author should demonstrate that the meth-

odology is robust and appropriate to achieve the objectives. It is expected by the author to focus on the main theme, to point the main stages of his research, to show the used methods and influences that determine the chosen approach by him/her, to give arguments why he/she has chosen specific examples and others.

Achieved major results. When presenting the results, it is important authors to focus on the essentials. The publication must contain only the essential facts and those with a wider meaning, without giving many details of every possible statistics. If development is full of statistics, it is possible to prevail over the conclusions and after all the publication to be seen primarily as an enumeration of facts, not a scientific study. The main thesis of the author must be clearly traceable and steadily established.

- When describing the results author should seek answers to the following questions:
- Do you provide interpretation for each of the submitted results you want?
- Are the results consistent with what other researchers have found?
- Are there any differences? Why?
- Are there any limitations?
- Does the discussion logically lead the reader to your conclusion?
- It is important when presenting the results not to make statements that go beyond what results can acknowledge.

13. Conclusion

The general rule is that the conclusion should not only contain a summary of the research (it can be found in the abstract). The conclusion should give answers to the set at the beginning of the publication questions and to indicate opportunities for further research. It would be better to reveal how the achieved results will be applied in practice and to identify constraints in this regard. While indicating how this research can be applied and extended in future studies, it is not accepted in the conclusion to introduce new material or to be state the obvious. In the conclusion it should be emphasized what is different in the research results, what stands out in the design or it is unexpected.

14. Notes

Notes or Endnotes should be used only if absolutely necessary and must be identified in the text by consecutive numbers, enclosed in square brackets and listed at the end of the article.

15. Funding Agencies

The funding sources of the scientific research should be added in Step 5 of the submission process on ScholarOne system. Funding sources of the scientific research in the article are presented in section “Acknowledgements”. Authors should describe the role of these funding sources throughout the whole workflow – from

setting of the research to achieving the final results.

16. Figures

All Figures (charts, diagrams, line drawings, web pages/screenshots, and photographic images) should be submitted in electronic form.

All Figures should be of high quality, legible and numbered consecutively with arabic numerals. Graphics may be supplied in colour to facilitate their appearance on the online database.

- If possible, the figures should be made in graphical programs (Corel Draw, Adobe Illustrator, Adobe PhotoShop) or Excel. The figures should not be in Picture format. They should be numbered consecutively in order of citation in the text. Numbers and titles of the figures are placed below them. Authors should avoid many inscriptions inside the figures.
- Pictures and scanned images can be made into separate files, preferably in JPG or TIFF format, not embedded in the text. Photos must be of good quality and suitable for printing. Color illustrations are accepted in exceptional cases after special agreement and eventual additional costs!
- If authors make a blueprint they should use Word Equation. The numbers of formulas to be written in brackets in the left side of the page!

17. Tables

Tables should be typed in Word Table or Excel format. They should be numbered consecutively according to citation in the text. Each table should have a title. Numbers and titles of the tables are placed over them. It is preferable it to fit on the page without turning widest part of the sheet horizontally. The necessary explanations are given below by means of appropriate symbols/ characters.

18. References

References to other publications must be in Harvard style and carefully checked for completeness, accuracy and consistency.

The cited authors should be presented at any of the following ways:

- Surname and year of publish (ex. Adams, 2006)
- Citing both names of two and year of publish (ex. Adams, Brown, 2006)
- When there are more than three authors, it is typed the surname of the first author and year of publish (ex. Adams et al., 2006)

At the end of the paper a reference list in alphabetical order should be supplied.

<p><i>For books</i></p>	<p>Surname, Initials (year), <i>Title of Book</i>, Publisher, Place of publication.</p> <p>e.g. Harrow, R. (2005), <i>No Place to Hide</i>, Simon & Schuster, New York, NY.</p>
<p><i>For book chapters</i></p>	<p>Surname, Initials (year), Chapter title, Editor's Surname, Initials, <i>Title of Book</i>, Publisher, Place of publication, pages.</p> <p>e.g. Calabrese, F.A. (2005), The early pathways: theory to practice – a continuum, in Stankosky, M. (Ed.), <i>Creating the Discipline of Knowledge Management</i>, Elsevier, New York, NY, pp. 15–20.</p>
<p><i>For journals</i></p>	<p>Surname, Initials (year), Title of article, <i>Journal Name</i>, volume, number, pages.</p> <p>e.g. Capizzi, M.T. and Ferguson, R. (2005), Loyalty trends for the twenty-first century, <i>Journal of Consumer Marketing</i>, Vol. 22 No. 2, pp. 72–80.</p>
<p><i>For published conference proceedings</i></p>	<p>Surname, Initials (year of publication), Title of paper, in Surname, Initials (Ed.), <i>Title of published proceeding which may include place and date(s) held</i>, Publisher, Place of publication, Page numbers.</p> <p>e.g. Jakkilinki, R., Georgievski, M. and Sharda, N. (2007), Connecting destinations with an ontology-based e-tourism planner, in <i>Information and communication technologies in tourism 2007 proceedings of the international conference in Ljubljana, Slovenia, 2007</i>, Springer-Verlag, Vienna, pp. 12–32.</p>

<p><i>For unpublished conference proceedings</i></p>	<p>Surname, Initials (year), Title of paper, paper presented at Name of Conference, date of conference, place of conference, available at: URL if freely available on the internet (accessed date).</p> <p>e.g. Aumueller, D. (2005), Semantic authoring and retrieval within a wiki, paper presented at the European Semantic Web Conference (ESWC), 29 May-1 June, Heraklion, Crete, available at: http://dbs.uni-leipzig.de/file/aumueller-05wiksar.pdf (accessed 20 February 2007).</p>
<p><i>For working papers</i></p>	<p>Surname, Initials (year), Title of article, working paper [number if available], Institution or organization, Place of organization, date.</p> <p>e.g. Moizer, P. (2003), How published academic research can inform policy decisions: the case of mandatory rotation of audit appointments, working paper, Leeds University Business School, University of Leeds, Leeds, 28 March.</p>
<p><i>For encyclopedia entries (with no author or editor)</i></p>	<p><i>Title of Encyclopedia</i> (year) Title of entry, volume, edition, Title of Encyclopedia, Publisher, Place of publication, pages.</p> <p>e.g. <i>Encyclopaedia Britannica</i> (1926) Psychology of culture contact, Vol. 1, 13th ed., Encyclopaedia Britannica, London and New York, NY, pp. 765–71.</p> <p>(For authored entries please refer to book chapter guidelines above)</p>
<p><i>For newspaper articles (authored)</i></p>	<p>Surname, Initials (year), Article title, <i>Newspaper</i>, date, pages.</p> <p>e.g. Smith, A. (2008), Money for old rope, <i>Daily News</i>, 21 January, pp. 1, 3–4.</p>

<p><i>For newspaper articles (non-authored)</i></p>	<p><i>Newspaper</i> (year), Article title, date, pages. e.g. <i>Daily News</i> (2008), Small change, 2 February, p. 7.</p>
<p><i>For archival or other unpublished sources</i></p>	<p>Surname, Initials, (year), Title of document, Unpublished Manuscript, collection name, inventory record, name of archive, location of archive. e.g. Litman, S. (1902), Mechanism & Technique of Commerce, Unpublished Manuscript, Simon Litman Papers, Record series 9/5/29 Box 3, University of Illinois Archives, Urbana-Champaign, IL.</p>
<p><i>For electronic sources</i></p>	<p>If available online, the full URL should be supplied at the end of the reference, as well as a date that the resource was accessed. e.g. Castle, B. (2005), Introduction to web services for remote portlets, available at: http://www-128.ibm.com/developerworks/library/ws-wsrp/ (accessed 12 November 2007). Standalone URLs, i.e. without an author or date, should be included either within parentheses within the main text, or preferably set as a note (roman numeral within square brackets within text followed by the full URL address at the end of the paper).</p>
<p><i>For Bulgarian sources:</i></p>	<p>For each source quoted in Cyrillic – in Bulgarian language should be given the same source, written according to the regulations of the transliteration. e.g. <i>Erhard, L., 1993. Blagodenstvie za vsichki, Sofia, UI „Stopanstvo“.</i> (<i>Ерхард, Л., 1993. Благоденствие за всички, София, УИ „Стопанство“.</i>)</p>